

GÖNÜLDEN ESİNTİLER

MAHMUT ŞEBÜSTERİ

GÜLŞEN-İ RAZ ve Şerhi

NECDET ARDIÇ

**İRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (75)**

ŒEYH MAHMÛD ŒEBÛSTERÎ

GÛLŒEN-Î RÂZ ve ŒERHÎ

NECDET ARDIÇ

**ÎRFAN SOFRASI
NECDET ARDIÇ
TASAVVUF SERİSİ (75)**

ÖN SÖZ

Muhterem okuyucularım epey seneler evvel (1986) senesinin başlarında başlanmış (28/11/1986)da bitmiş olan (GÜLŞEN-İ RÂZ) sohbetlerini uygun bir zaman oluştuğunda yazıya döküp kitap haline getirmeyi ve bu, gerçekten çok kıymetli tevhîd hakikatlerini bir kitap haline getirip, meraklılarına, elde okunur hale getirilmesini düşünüyordum. Nihayet vakti gelmiş ki, yazı işlerinden anlayan bir oğluma "Ta-Ka"dan bu kitabında konuşma ses kayıtlarını yazıya dönüştürmesini istemiş idim. Sağ olsun nihayet uygun bir zamanında bunları yazıya dönüştürüp bana yollamış idi bende elimdeki kitabımı bitirdikten sonra bu kitabın sohbetlerini daha iyi anlaşılır olması için tamamını yeni baştan düzenlemek için çalışmalara başladım. İnşallah tamamına erdiririm ve okuyanlara da faydalı olur.

Sevgili okuyucum, bu kitabın yazılışında, düzenlenişinde, basılışında, bastırılışında, tüm oluşumunda emeği ve hizmeti geçenleri saygı ile yad et, geçmişlerine de hayır dua et, ALLAH (c.c.) gönlünde feyz kapıları açsın. Yarabbi; bu kitaptan meydana gelecek manevi hasılayı, evvelâ acizane, efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.)in ve Ehl-i Beyt Hazaratı'nın rûhlarına, Nusret Babamın ve Rahmiye annemin de ruhlarına hediye eyledim kabul eyle, ya Rabbi.

Muhterem okuyucularım; yine bu kitabı da okumaya başlarken, nefs'in hevasından, zan ve hayâlden, gafletten soyunmaya çalışarak, saf bir gönül ve Besmele ile okumaya başlamanızı tavsiye edeceğim; çünkü kafamız ve gönlümüz, vehim ve hayâlin tesiri altında iken gerçek mânâda bu ve benzeri kitaplardan yararlanmamız mümkün olamayacaktır.

Gayret bizden muvaffakiyyet Hakk'tandır.
Terzi Baba Tekirdağ (18/08/2012) Cumartesi:
Ramazanın (30) u son Arefe-Âriflik günü.

Gülşen-i Râz tasavvufun vahdet-i vücûd okuluna ait bir eserdir. Veciz bir üslupla vahdet-i vücudun temel argümanlarını ortaya koyar. Eserin klâsik İslâm ve özellikle tasavvuf edebiyatındaki tesiri büyük ve sürekli olmuştur. Halveti şeyhlerinden İbrâhim-i Tennûrî (ö. 1482-83) yazdığı Güلزâr-Nâme için Gülşen-i Râz'dan ilham almış, Fusûs'ül-Hikem şârihi Bosnalı Abdullah da aynı eserden aldığı ilhamla Gülşen-i Râz-ı Ârifan adlı mesnevi tarzında bir eser kaleme almıştır. Aynı şekilde Sarı Abdullah'ın yazdığı beyitlerde de Gülşen-i Râz'ın etkisi görülür.

Gülşen-i Raz'ın orijinal metindeki vezin ve mesnevi tarzında Türkçe'ye ilk tercümesi XV.yüzyıl mutasavvıflarından Şeyh Elvan-ı Şirazi (ö.1426) tarafından yapılmıştır. Şeyhülislam Dâsitanî'nin Tercüme-i Gülşen-i Raz'ı, Cemaleddin Hulvi'nin (ö.1654)Câm-ı Dilnüvaz'ı da diğer Türkçe tercümelerinden bazılarıdır.

Gülşen-i Râz sufi edebiyatıyla ilgilenen Batılıların da dikkatini çekmiş ve Dr. Tholuch tarafından yazılan "Sufizmus" adlı eserde kitaptan bahsedilmiştir. Tholuch 1825'te kitabı kısmen Almancaya çevirmiştir. 1838'de Hammer Purgtall tarafından bir başka Almanca çevirisi yapılmış, 1880'de Whinfield tarafından notlarla birlikte İngilizce'ye çevirisi yapılmıştır.

Eserin Türkçe'ye ilk mensur çevirisi Maârif Vekilliği Şark-İslam Klâsikleri serisinin 5. kitabı olarak 1944'de Abdülbâki Gölpınarlı tarafından yapılmıştır.

Kaynak: Viki Pedi, Özgür Ansiklopedi:

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRÂHÎM:

ŞEYH MAHMÛD ŞEBÛSTERÎ GÛLŞEN-İ RÂZ ve ŞERHÎ / NECDET ARDIÇ

- 1.** *Olsun Hamd o zevâl bulmaz Hudâ'ya;
Ki ilhâm etti tefekkür nûrunu câna*
- *İki cihânı fazlı kıldı rûşen;
Âdem'in toprağı feyzinden oldu gül-şen.*
- *Bir Kâdir ki bir göz açıp kapamada;
Bu iki âlem O "Kün" ile zâhir olmada. (2.sûre/117.âyet)*
- *Vurunca Kudret "Kâf"ı nefes kAleme;
Yazıldı nakışlar yokluk levhinde. (85.sure/22.âyet)*
- *O nefesten her iki âlem peydâ oldu;
Ve insanın cânı o nefesten âşikâr oldu.*
- *Zuhûr etti akli küll o nefesten;
Ki onunla oldu âlem aslı bilinen.*
- *Belirgin bir şahıs olarak kendini gördü;
O an "kimim ben" diye düşündü.*
- *Bu cüz'den külle yaptı bir sefer o;
O küllden âleme yaptı geçiş o.*
- *Cihânı gördü bir iş ki îtibârî;
"Bir" sayısı misâli diğer sayılara sârî.*
- 10.** *Emr ve halk âlemi oldu bir nefesten;
O nefes ona geri döndü neden.*
- *Gidip gelmek bu yerde bilmek oldu;
Bakılsa gitmek aynı gelmek oldu.*
- *Bir asla dönücüdür bu bütün eşyâ;
Odur ancak olan âşikâr ve peydâ.*
- *Yüce Allah kadîmdir ki bir nefesi;
Îcâda başlarken sona eriştirir iki âlemi.*
- *Halk ve emr âlemi oldu o vahdet;
O vahdet kesret ve kesret bu vahdet.*

Bir çoğaldı! İşte bütün harfler ve rakamlar (1) in tekrarından meydana gelmektedir. Evvela zuhûra gelmek sûretiyle kendini çok gibi gösterdi fakat daha sonra idrâk yönünden bakıldı ki ayrı, ayrı birler denilen şeyler aslında tek "bir" miş. Bu da (ALLAH-U EKBER) olan (Tekbirdir)

- *Bütün bu vehimdendir ayrılık sûreti;
Ki nokta dâire görünür hareketi olunca serî.*
- *Bir hattır ancak evvel ve âhir;
Ona cihân halkı oldu misâfir.*

Ortalıkta ayrı ayrı varlıklar olduğunu görmek vehim, hayâl ve zandan kaynaklanmaktadır. Aslında ayrı ayrı şeyler yok, "bir" vardır.

Elimize ucuna ateş bağlanmış bir değnek alıp bunu seri olarak hızlı bir şekilde döndürdüğümüz zaman çizdiği bütün dâiresel şekilde ateşin varlığı görülür aslında tek bir ateştir.

- *Bu yolda enbiyâ hep kervan başıdır;
Onlar kervânın delîli ve kılâvuzudur.*
- *Bizim Efendimiz onlara reistir;
Nübüvette odur evvel odur âhir.*
- *Ahad'dır Ahmed'in "mîm"i içre zâhir;
Bu döngüde oldu evvel aynı âhir.*

Ahadiyyet makâmının yeryüzünde zuhûra gelip yaşaması Ahmed ismini aldı. "Ahad" kelimesinin ortasına bir (Mîm) harfinin gelmesiyle "Ahad" "Ahmed" ismini aldı. Buradaki "Mim" hakikat-i Muhammedî mânâsındır. Aslında bunların ikisi de aynıdır.

20. *"Cem'ü'l-cem" gönül açıcı makâmı;
Cem'iyetin ışığı canlara cân katan cemâli,.*

- *Bu yol, onunla tamamlandı;
"Allah'a dâvet ediyorum!" Âyet-i ona indi.*

Efendimiz (s.a.v)'in insanları çağırdığı yer doğrudan doğruya Cenâb-ı Hakk (c.c)'in zâtına yanî ahadiyyete idi. Efendimiz (s.a.v)e gelen ilk âyeti kerîme olan "**İkrâ bismi rabbikellezî halak**" (96/1) âyeti kerîmesinde Efendimiz (s.a.v) ilk olarak "Rabb" mertebesine çağırdı, ancak onun kemâlinde uluhiyyete çağırmıştır. Bu âyeti kerîmenin gelmesinin nedeni ise fiiller düzeyini bırak, meşgûl olma en azından "rububiyet" düzeyini idrâk et mânâsındır. Fiiller düzeyi ile ilgili hükümler zâten daha önceki peygamberler vâsıtasıyla gelmişti.

Yâni İslâm yaşantısının başlangıcı esmâ âlemdir ve oradan Ulûhiyyet âlemine çıkması gerekmektedir.

- *Ardındadır bütün gönüller o gider önden;
Cânların elleri tutar hep eteğinden.*
- *Çıkan söz bak evliyânın gönlünden;
Nişân vermekte kendi menzilinden.*

- *O an ki oldular bu nefse vâkîf;
Haber verdi nedir, ârif olunan ile ârif.*
- *Kimi der "Ene'l Hakk" birlik denizinden;
Kimi de yakın ve uzak ile geminin seyrinden.*

Efendimiz (s.a.v)'den sonra gelen mânâ ehli Cenâb-ı Hakk (c.c)'in varlığını her biri ayrı bir yönden anlatmışlardır.

Geminin gidişi kişinin bedeninin hareketleri yâni namaz ve oruç gibi.

- *Kimine zâhir ilmi hâsıl oldu;
Onun ilmi menzilgâhı sâhil oldu.*

Zâhir bilgisini yâni şeriat ilmini bunlar gerçek ilimlerdir diyerek bir ömür boyu anlatarak vaktini geçirip kalmıştır.

Sâhilde duran kişinin denizin içindeki inciden ne haberi olur? Ve oradan çıkan incileri de inkâr eder. Çünkü kendi elinde sâhilden toplanmış kumlar vardır. İnci ile kumu karşılaştırınca, "böyle bir şey olmaz!" demiştir. İncinin gerçek değerini ancak onu denizden çıkaran bilir. İnci çıkarmayı bilen çıkardığı inciye hediye de etse, kayıpta etse onun için fark etmez çünkü tekrar denize dalar ve inci çıkarabilir.

- *Kimi inci çıkardı ve kınamalara hedef oldu;
Kimi ise o inciye bıraktı sedef oldu.*

Bir diğeri ise inciye de bırakmış inciye meydana getiren mahâlden yâni sedeften bahsetmiştir. Yâni âlemin gerçekliğinden bahsetmiştir. Bütün bu kâinat inciye meydana getiren sedef gibidir.

- *Kimi söz söyledi bu cüz' ve küllden;
Biri de sonradan olandan ve kadîmden.*
- *Kiminde saç ve ben ve sakaldan nişân var;
Şarâp ve mum ve cânânla beyân var.*
- *Birisi kendi varlığından, vatanından bahsetti;
Bir başkası da puta ve zünnâra daldı.*

Yâni beşeri yönden zannıyla yaşadığı hayâtını anlatmıştır. Bu şekilde kendi gerçek hâlini kaybederek hayâliyle ve vehmiyle uğraşmıştır.

- *Bu sözler gönül erbâbının sırrı oldu;
Halka mânâları anlamak zorluk oldu.*

Kişilerin kendi hayâl ve zannına hangi merteye de bir ilim düşüp onu anlayabiliyorsa onu almakta ve diğerlerini reddetmektedir.

30. *Verir akla bu mânâlar hayret;
Bize lâzım değil mi onu bilmek.*

Gülşen-i Râz'ın Yazım Sebebi

- *Yedi yüz on yedinci senesi hicretin;
Aylardan Şevvâl idi saâdetlisi ayların.*
- *Bir elçi ki yüklü binlerce lütuf ve ihsân;
Çıkageldi ansızın Horasan tarafından.*
- *Meşhûr bir şahıs var idi orada;
Nûr çeşmesi ilim ve mârifetde.*
- *O azîz cân ve ten âleminin göz nûru;
Sâliklerin imâmı Seyyid Hüseyinî.*
- *Bütün Horasan ehlinin efendisi;
Ona derler idi asrın eşsizi.*
- *Bir mektup yazmış mânâ hakkında;
Göndermiş nezdine mânâ erbâbına.*
- *Bahsedilmekte mektupta birkaç müşkilden;
Ki o müşkiller aktarılmış işâret erbâbından.*
- *Dizelere dökmüş ve sormuş birer birerde;
Dünyâ kadar mânâyı az bir söz içinde.*
- *Okuyunca elçi hemen o mekbubu;
Meâli hep duyuldu dillere destân oldu.*
- *O mecliste hâzır idi bütün azîzler;
Her biri bu dervişe gözlerini diktiler.*
- **40.** *İçlerinde tecrübeli bir kişi var idi;
Bu mânâyı bizden yüz kere işitmiş idi.*
- *Cevâp ver ona, yaz sen de nâme;
Ki ondan menfaat olsun ehl-i âleme.*
- *Dedim ben de, ne gerek var bunca;
Yazılmıştır risâlelere defâlarca.*
- *Fakat olsun dedi biri, sorulara uygun;
Bekleriz ki cevâbında dizeler hâlinde olsun.*
- *Başladım çok dayanamayıp ısrarlarına;
Sözde âcizlik olduğu halde cevâbına.*

- *Kalabalık bir topluluk arasında bir an;
Söyledim bu sözü düşünmeden ve tekrarlardan.*
- *Budur ancak fâkire lütuf ile ihsan;
Kusurlarıma bakmasın erbâb-ı irfân.*
- *Bilirler ki ben şiir söylemezdim;
Şiir diline hiç kast etmezdim.*
- *Fakat tabîatımda şiire vardı kudret;
Ki bâzı kereler derdim şiir ve hikmet.*
- *Fakat düz yazı ile yazdım hayli eser;
Mesnevî tarzında hiç yazmadım dizeler.*

50. *Arûz ve kâfiye harfe sığmaz;
Öyle her kaba mânâ sığmaz.*

- *Mânâlar sığmıyor harfin içine;
Engin deniz sığmaz bir kabın içine.*

Ancak anlatım için başka da yol olmadığından mânâlar kelime kalıplarına bürünerek ortaya çıkmaktadır. İşte yanıldığımız taraflardan birisi de budur, o mânâyı hangi kelimeye büründürmüş isek biz onun aslını geçerek o kelime elbisesine göre değerlendirmeye gidiyoruz. Mânâ çıkarken ilk önce dilde bir elbiseye bürünüyor ondan sonra dinleyen tarafından ikinci bir elbiseye bürünüyor, kulaktan beyne gelerek zannımıza göre üçüncü bir elbiseye bürünüyor ve mânâ dediğimiz o şey neticede hayâli bir vasıf kazanıyor. Her ne kadar bunun mânâ olduğunu idrâk ediyor isek te şartlanmalarımız neticesinde verdiğimiz şekil ile o mânâ belirli bir süliet, vasıf olarak bizde yerini buluyor. Aslında gelen mânâ hiç te bizim anladığımız şekilde değildir.

İşte bu nedenledir ki insanın hayâlden, zandan ve vehimden soyulmuş olması şarttır. Kişi bunlardan ve beden kaydından çıkarak salt akıl mertebesinde kalarak ve meseleleri açık kalplilikle incelediğinde kendi tarafına mâl etmeden yâni nefsânî bir pay çıkartmadan açıklıkla düşünerek mânâları idrâk edebiliriz.

Kişinin bunun için en azından levvâme nefis mertebesini de geçerek mühlimeye gelmiş olması lâzımdır ki zâten yeri de burasıdır. Kişi düşünce mertebesinde dünyâyâ bağlı olarak nesi var ise hepsini bir anda unutmalıdır. Kişinin aklında dünyâlık düşünceler varsa bu düşünceler ona mutlaka perde olur ve gelen temiz ve salt ilham dahi o beyinde bulunduğu şeylerle karışarak gelir. Eğer kişi kendini temizlemiş ise mânâların bu harfleri nehre akışı sağlayan kapaklar gibi olur ve kendisine her gelen saf ve temiz olarak deryâyâ akar. Bizler hangi kapağın nerede olduğunu bilemez isek yanlış kapakları açarız ortalık sel olur gider, ancak kapak deryâyâ açılırsa oraya ne kadar su dolarsa dolsun bir şey olmaz.

- *Sözüm övünmek için sanma, şükürdür bu;
O gönül ehli nezdinde özürdür bu.*
- *Nasıl şâirliğimden gelmesin âr;
O söz meydânında varken Attâr.*

Mevlânâ hazretleri de Attâr'ın kendisine hediye ettiği bir kitabı Şemsi Tebrîzi hazretleri suya atınca çok üzölmüş bunun üzerine Şemsi Tebrîzi hazretleri kitabı sudan çıkarmış ve sudan çıkan kitabın üzerindeki tozları üfleyerek kendisine geri vermiştir. İşte burada Şemsi Tebrîzi hazretlerinin Mevlânâ hazretlerine büyük bir sınavı olmuştur. İçinde hakikat ilmine ve Cenâb-ı Hakk (c.c)'a ait bilgiler bulunmasına ve ehlillullah'ın hediye ettiği bir kitap olmasına rağmen Mevlânâ hazretlerinin içinin cız etmesi ve muhabbetinin çok olması o zamanlardaki yaşantısında henüz Mevlânâ hazretlerinin benlik kaydında olduğunu göstermektedir. Hz. Şems de bunu anlatmak için kitabı suya atmıştır yoksa kitaplara karşı bir düşmanlığı olduğu için değildir.

Kişinin içindeki sevginin sıfıra inmesi benliğin sıfıra inmesidir.

- *Beyân ettimse bunda çok sırlar;
Bil ki Attâr'ın dükkânından küçük bir kokudurlar.*

Attâr hazretlerinin dükkanına bir gün bir çocuk gelmiş ve 10 paralık şeker istemiş. Çocuk eve gidince evdekiler 10 paralığın çok, çok üstünde şeker olduğunu görmüşler ve çocuğu tekrar 10 paralık şeker alması için göndermişler ancak bu sefer Attâr hazretleri tam 10 paralık şeker vermiş. Çocuk eve gidince evdekiler şaşırılmışlar ve kendisine gelip şekerini yanlış verdiklerini ilk alınan şeker kadar vermesi gerektiğini söylemişler, bunu üzerine Attâr hazretleri, "Ey hanım, ilk şekerini verdiğim andaki hâlimi bana geri getir sana şekerin çuvalını vereyim" demiş.

Dükkan denilince şartlanmalarımız ile ticarethâne olarak dört duvarlı bir yer aklımıza geliyor, oysa Attâr'ın dükkanı âlem dükkanıdır.

- *Tertemizdir fakat evhâm ve şüpheden;
Değil şeytân gibi çalınmış meleklerden.*
 - *Kısaca bu mektubun cevâbını hemen;
Söyledim birer birer ne fazla ne noksan.*
 - *O mektubu hürmet ile alıp elçi;
Yine geldiği yoldan döndü geri.*
 - *Onu yazdıran azîz başka bir def'ada;
Cevaplara yap biraz ilâve, dedi bana.*
 - *Söylediğin o mânâyı getir beyâna;
Çıkar onu ilmi ayndan sen ayâna.*
60. *Fâkîrin yok idi o zaman mecâli;
Ki nasıl anlatılsın o zevkin hâli.*
- *Gelir mi hiç onun vasfı söze;
Erer hâl sâhipleri ancak o yere.*
 - *Fakat dini tebliğ edenin sözü gereği;
Dîn hakkında soranın reddolunmaz isteği.*

- *Olsun diye âşikâr o sırlar gönül ehline;
Tûtî kuşu gibi olan nutkum geldi söze.*
- *Bu nâme Hudâ'nın yardım ve fazlıdır;
Ki birkaç saat içinde oldu hâzır.*
- *Gönül Hazret'ten nâmeğe bir isim etti niyâz;
Cevap geldi gönle ismi olsun Gül-şen-i Râz.*
- *Dedi Hazret bu nâmenin ismi Gül-şen;
Şüphesiz eder gönül gözlerini rûşen.*

BİRİNCİ SORU

- *Kaldım hayrette edip tefekkür;
Tefekkür dedikleri şey nedir.*

İşte bizlerinde ilk yapması gereken şey düşüncedir. Düşünceyi en güzel şekilde yerinde kullanmalıyız, aslında her an bir şeyler düşünerek zamanımızı geçirmekteyiz ancak acaba bu düşünceler gerçekten yerli yerince midir? yoksa bizi cehennem yoluna doğru mu götürmektedir?.

Bizi önce cennet yoluna doğru oradan da gerçek varlığımıza doğru götürecek olan düşüncelerin sâhibi olmalıyız.

Cevap

- *Bana sordun nedir tefekkür, söyle;
O mânâsından kalmışsın hayret içinde.*
- *Tefekkür bâtıldan Hakk'a seferdir;
Bu cüz'den mutlak külli görmektir.*

Gerçek düşünce kişinin aklına yerleştiği anda "*Hakk geldi bâtıl gitti*" hükmü ortaya çıkar. Bâtıl, bizlerin doğduğumuz andan itibâren çevremizden aldığımız te'sirler ile aklımızda yer etmiş olan hayâli kuruntular ve yersiz vesveselerdir. İşte bunlardan geçmek sûretiyle kişi kendi idrâkinde bâtıldan Hakk'a açılmış olursa, bâtıl gider ve yerine artık Hakk gelir.

İşte bizlerin de yapması gereken düşünce mertebesinde gereksiz düşünceler ile vakit geçirmemek ve gerçek idrâk ile yaşamaktır. Âlemde bütün varlığın Hakk'ın varlığı olduğu bilincine ulaşıncaya eski düşüncelere yer kalmaz, onlar bâtıl olarak gider.

Kişi kendini evvelce ayrı parçalar, cüz olarak kabul ediyor netice olarak bakıyor ki kendisi cüz hükmünde ancak âlemdeki geniş varlığın her şeyinden kendisinde mevcût. Böylece kendisinin külle ait olduğunu idrâk etmesi cüz'den külle gitmesidir. Ancak şurası da vardır ki kişi kendini önce cüz hükmünde idrâk edemez ise külle geçmesi de mümkün değildir.

70. *Filozoflar fikre dâir yazdı eserler;*

Bununla o fikri şöyle târif ederler.

- *Olunca hâsıl gönülde tasavvur;*
Onun adı ilk önce olur tezekkür.

**Tezekkür: Hatırlama*

İnsan günlük işlerini yapıyorken kafası pek çalışmaz yâni kendisinde değildir, kafası kendisine dönük olarak çalışmaz. Ne zamanki kendisine gelir ve lüzumlu şeyleri düşünmeye başlarsa, ilk olarak o düşünceye bir sûret verir, işte buna hatırlayış ismi verilir. İnsan bir yönüyle beşeri, bir yönüyle Hakkânî'dir hangisi ile ilgili düşünceyi aklına getirirse o düşünce mertebesine geçmektedir.

- *Tefekkür yolu olunca güzergâhın;*
Örf ibret der ismine bu hâlin.
- *Olursa tedbir için tasavvur;*
Akıl ehline göre tefekkür etme olur.

Bunun içinde kişinin belirli bir alt yapısının olması gereklidir.

- *Tertîb edilince bilinen tasavvurlar;*
Olur tasdîk, anlaşılır anlaşılmayanlar.

Her birerlerimize olmuştur, kişi bazı şeyler hakkında bilgi sâhibidir ancak kopuk kopuktur, tam olarak bilgisi yoktur. İşte ne zaman ki bu düşünceler yavaş yavaş düşünerek yerlerine oturmaya başlar ve kişinin kafası çalışıyorsa ve gayreti de varsa, zikirlerine devâm ediyorsa, boşlukları kişi kendisi de doldurabilir. Dolduramazsa dahi o boşluğun farkında olur ve araştırır, netice de yine bulur.

- *Baba sanki öncül ikincil ana;*
Netice ise oldu çocuk ona.
- *Fakat bu tertîb "ne" ve "nasıl"dan;*
Olur mantık kanununa ihtiyaç duyan.

Mantık demek şuurla hareket etmek demektir ki bu da belirli bir alt yapıya ihtiyaç gösterir. Sonuç olarak hangi yönden bakarsak bakalım karşımıza ilim çıkmaktadır ve ilmin neticesi de onun gereği olan yaşantıdır.

İnsan düşüncede kıyasa başlar, işte bu kıyasta en iyi kıyas babaya benzer, ikinci derecede olan ise anaya benzer. Kişinin gerek âdet ve örf olarak gerek dini yaşantısından gerekse de kendini bilme yolundaki ilminden dolayı kıyasları olmaktadır.

Önemli olan düşüncenin doğru olarak elde edilmesidir eğer düşünce hayâl ve vehme dönük olarak bir çocuk ortaya getiriyorsa onun peşinde koşar gideriz ve onu çok sevdiğimizden dolayı da peşinden ayrılamayız.

- *Cenâb-ı Hakk'dan olmazsa o te'yid;
Olur elbette o fikir salt taklîd.*

Eğer kişi kendiliğinden özveri ile ortaya bir şey koyamıyorsa geçmişlerin yaptıklarını taklit etmek sûretiyle kendi malım diyerek bir şeyler ortaya koyuyordur. Her birerlerimiz ibâdetlerimizi şekil olarak yapıyorsak taklittemiz demektir bunu kaldırmak için muhakkak tahkîk yoluna geçmemiz gereklidir.

- *Dilersen bulmayı nûr-u Hudâ'yı;
Kelîmullah gibi terk et asâyı.*

Taklitten kurtulmak için kişinin evvelce kendine mal ettiği aklını değiştirmesi gereklidir. Yâni şartlanmış, örf ve âdetlerle sınırlanmış, belirli bir çerçeve içerisinde hayâtını sürdüren aklını terk etmelidir. Gönlüne danışır akıl boyutunu açıp genişletir ve evvelce farkında olmadığını yeni yeni şeyler oraya gelmeye başlar. Bu şekilde birçok meselenin çözülmesi kolaylaşır.

Cenâb-ı Hakk (c.c) Mûsâ (a.s)'a sordu: "Ya Mûsâ o elindeki nedir?" Mûsâ (a.s) dedi ki "asâmdır". Cenâb-ı Hakk (c.c) "onunla ne yapıyorsun?" dedi. Bunun üzerine Mûsâ (a.s) "koyunlarımı güdüyorum ve faydalı işlerde bana yardımcı oluyor" dedi. Cenâb-ı Hakk (c.c) âsânı yere at dedi. Mûsâ (a.s) asayı yere atınca asa ejderha oldu, bunun üzerine Mûsâ (a.s) korktu ve kaçımaya başladı. Cenâb-ı Hakk (c.c) "dur! Kaçma, onu elinle tut!" deyince Mûsâ (a.s) eliyle tuttu ve ejderha tekrar asa hâline geldi. (20/17-21)

Burada Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın asâ ile kastı beşeri akıldır. Asâ ile koyunların güdülmesi kişinin akli ile kendisinde olan bilgileri idâre etmesidir. Asânın yere atılması ise sınırlanmış ve şartlanmalar içinde olan beşeri aklın atılmasıdır. Ancak bu beşeri akıl kişiyi sâhiplendiği için atılması çok zordur ve asânın atılınca ejderha sûretinde ortaya çıkması o büyüklüğün yansımasıdır. Demek ki her birerlerimiz beşeri aklımızı imkân olup da çıkarıp atacak duruma gelsek hepimizin akli belki de Mûsâ (a.s)'ın ejderhasından daha büyük bir ejderha olarak çıkacak karşımıza. İşte bu ejderha bizde olduğu müddetçe bize hükmeden odur ve bizim hür bir düşünce ile hareket etmemize mani olur. Akıl ejderha olarak görüldükten sonra tekrar tutulduğunda ise artık eski asâ değildir yâni eski beşeri akıl değildir. Bu işlem sonrası artık onun kullanılması öğrenilmiş ve ona hâkim olunmuştur.

- *Bulunsan Eymen vâdisinde tâhir;
Olur "innî enallâhu" o anda zâhir. (28.sure/30.âyet)*

Beşeri akıl terkedildikten sonra kişinin mutlak olarak gelmesi gereken yer Eymen vâdisidir. Efendimiz (s.a.v) "Rabbimin kokusunu Yemen tarafından alıyorum" diye buyurduğu, Yemen sağ taraf Eymen ise en sağ taraf mânâsınadır. İşte Rabb'inin kokusunu yâni rububiyet hükümlerini idrâk etme durumuna gelen Eymen vadisine ilk adımını atmıştır. Mûsâ (a.s) ve Îsâ (a.s) yaşantılarında sol taraf değerliydi Efendimiz (s.a.v) ise sağ taraf daha öndedir. İşte bu sağ taraf Muhammediliğin başlangıcıdır aynı zamanda. Vahdet anlayışında sağ ve sol ayrımı olmaz ancak bazı meselelerin anlatılabilmesi için bu terimlerin kullanılması zorunludur. Kişi Mûsevîlik hükmü ile sol tarafı idrâk

ederse, Muhammedilik hükmü ile de sağ tarafı idrâk ettiğinde ikisini birleştirmiş olmaktadır.

(20/TÂHÂ-12) "İnnî ene rabbuke fehla' na'leyk, inneke bil vâdil mukaddesi tuvâ." Yâni "Muhakkak ki Ben, Ben senin Rabbinim. Şimdi pabuçlarını çıkar. Şüphesiz sen, mukaddes vadi Tuvâ'dasın." Âyeti kerîmesinde ise ef'âl âleminin tamamen hükümsüz kalarak esmâ âlemine geçilmesi hükmü belirtilmektedir. Yâni âlemlerde varlıkların kendilerine ait bir varlıkları olmadığı bütün varlıkların kaynaklarını esmâ âleminden aldıklarını ve kökeni anlamak vâdîye ayak basmaktır.

İşte akıl belirli aşamaları aşarak sınırsız bir düşünce yapısına kavuşunca kişi hürlüğe adım atmış oluyor. Çünkü her ne kadar Eymen vâdîsi dediğimiz yer geniş bir alan ise de yine de sınırlıdır. Ancak hürlüğün gerçek anlamda ilk adımının atıldığı yer Eymen vâdîsidir.

80. Vahdeti müşâhede eden tahkîk ehlinde;

İlk bakış yönelir vücût nûru üzerine.

Lübb ül Lübb'ün sonlarında belirtilir "ehlullah'ın beş bakışı vardır, bunların bir tanesi eşyâya baktıktan sonra Hakk'ı görür, bir tanesi eşyânın içinde Hakk'ın varlığını görür, bir tanesi önce dışarıdan Hakk'ı görür, sonra eşyâyı görür, diğer bir tanesi Allah diyor, diğeri de Allah'ı ancak Allah görür diyor.

İşte bu beyitte bu beş görüşten üçüncüsü belirtilmiştir ki o kişi ilk bakışında eşyâyı görmez Hakk'ın nurunu görür. Bunun görülmesi için de Eymen vâdisine gelmesi gereklidir çünkü eşyânın kaynağını bilmesi onun o ilim düzeyinde olduğunun göstergesidir.

• *O gönül ki mârifetten nûr ve safâdır;*

Bu eşyâda nazargâhı Hüdâ'dır.

Eşyâ adıyla olan neye bakarsa baksın onun gözünden şey'ler kalkmış sâdece Hakk kalmıştır ve nereye baksa, kime baksa ancak kimsiz olarak baksa Hakk'ı müşâhede eder. Gördüğü şey evvela Hakk'tır ancak muhatap olması gerekirse o zaman halk yönüne bakar ve onun halkıyetiyle ilgilenir ünsiyetini kurar ancak mânâ bakımından Hakk olarak bilir. İç âleminden Hakk ile konuşur ancak zâhiren karşısındakinin akıl düzeyi ile meseleye baktığı için halk ile konuşmuş olur. Halk denilen şey Hakk'tan başka bir şey değildir.

• *Güzel bir düşünce için şart oldu arınma;*

Sonrada ilâhî teyîd şimşeğinden bir çakma.

• *Bir adam ki değil Hakk yol göstericisi;*

Mantık kullanmak olmadı onun yol açıcısı.

İlk yapılması gereken şey beşeriyet akli ile olan düşünceyi terktir, ondan sonra iyi düşünce için gönülden her şey çıkarılınca, gönül boşalır. Boşalan yerin özünde olan şeyin ortaya çıkmasına mâni olan şeyler aradan kaldırılınca

dışarıdan gelen ateş ile içerideki ateş birleşir ve oradan bir kıvılcım çıkar. Bunun başlangıcı sevgi ismini alır daha kuvvetlendikçe aşk ve ilâhî aşk ismini alır. Netice olarak ilâhî aşk ise yine kendi kendini sevmesi, kendi kendini tanımasıdır. Kıvılcım küçüktür ancak söndürülmedikçe âlemi yakar.

İçerisi taş olan bir mahâlde ise bırakın kıvılcımı istediğiniz kadar ateş verseniz de yanmaz. İnsan olarak bu kıvılcımdan yanıcılık özelliği bizlerde var zâten. Bu yanış da iki türlü olmaktadır, bir yönü nefsâni yanış diğeri ise gerçek yanma sûretiyle kişinin kendini bulmasıdır ki bu yanışa beşeriyet anlayışıyla belirtilen şekilde yanma denmez. Daha önce de belirtildiği gibi bu hallerin anlatımı kelimelere sığmıyor, yanma denilen şey şiddetli bir hâl olduğundan dolayı bu kelime kullanılıyor. Gerçek ise bu kullanılan kelimelerin hiç biri değildir.

Eğer Hakk bir yerde açılım dilemediyse o birim ne yaparsa yapsın gerçek insanlık mevkiine erişemez.

- *Felsefi filozoflar oldu hayran;
Görür eşyâda ancak onlar imkân.*
- *Bu imkândan eder Vâcib'î ispat;
Nasıl bilsin nedir o Vâcib zât.*

Felsefe yapan yâni beşeri akıl yoluyla hakikatleri anlamaya çalışanlar bu âlemi sonradan meydana gelmiş değişiklikler âlemi olarak bilir. Cüz'î aklın şartlanmaları dolayısıyla bildiği de budur ancak ve orada da kalır. Bu kişiler derinliklere inebilir ve hakikatler konusunda bazı bilgilere sâhip olabilirler ancak meselelere bireysellik hükmüyle baktıklarından dolayı herşeye halkedilmiş hükmüyle bakarlar ve o bakışın dışına çıkamazlar. Bu bakış açısının dışına çıkılmasının tek yolu bireysellik aklının bağlantılarını terk etmektir. Bunu yapmak tabi ki deli olacağız, kararsız hallerde olacağız demek değildir, bizi tutan kayıtları terkederek esas aklımızı yerinde bırakacağız.

Güneşin doğması, yağmurların yağması, tohumun içindekinin ortaya çıkıp büyümesi vb. olaylar Hakk'ın varlığına ıspattır der oysa bu şekilde bir izahta Vâcib nerededir mümkün nerededir, bu şekilde ikileme düştüğünde ise buradan çıkması mümkün olmaz. Vâcib'î ve mümkünü yerli yerince kullanabilmek için bunların ne olduğunu bilmek gereklidir ki kişi şüphe ve tereddütte kalmayın.

- *Vardır bâzen devirden ters yüz seyri;
Mahpus olur silsilede bâzen o fikri.*
- *Aklı hep imkânla meşgûl olur;
Ki fikir ayağı silsilede dolanır.*

Bütün varlıkları ayrı görüp her birinin hakikatlerini anlamaya çalışır.

- *Bütün eşyâ çıkar açığa zıddıyla;
Fakat yok benzer ve ortak Hakk'a.*

- *Hakk'ın zâtına zıt ve benzer yok iken;
Nasıl bilsin onu filozof bilemem ben.*

90. *Yok o vacîbden numûne imkânda;
Nasıl bilecek onu nasıl o halde.*

- *Arar parlak güneşi o câhil kimse;
Gezerken sahrâda mum elinde.*

Sahrâya düşmüş demek bizim düşünce mertebemizde dolaşmaktır. Bu mertebede iyi ve kötü her şey vardır. İşte bu düşünceler şemsiye gibi gölgelik yaptığından dolayı güneşi görememektedir.

• **Temsil.....**

- *Değil bak güneş tek bir hâlde;
Yoksa olurdu ışıkları bir tarzda.*
- *Bilmezdi kimse bu ışık onun ışığı;
Ve kabuk ile özün hiç olmazdı farklılığı.*

Mânâ âlemi ile madde âleminin birbirinden ayrı olmadığını beşeri düşüncede olan hiç kimse bilmez. Oysa ne ayrı bir yerlerde bir şahadet âlemi vardır ne de ondan ayrı bir yerde gayb âlemi denilen ayrı bir âlem vardır. Bu meselelere beden kaydıyla baktığımızda beş duyu ile algıladıklarımıza madde âlemi diyoruz oysa gayb âlemide bunun içerisinde ancak bize yabancı kaldığı için gayb âlemi adını almaktadır.

Bizler beş duyumuzun bize verdiği veriler ölüm anında kesilince gayb âlemine gideceğiz diyoruz ve orası bizim için âhiret hükmüne girmektedir. Kendimize hâkim olmak sûretiyle beşeriyet kaydından kendimizi kurtarabilirsek bugünden orayla irtibat kurmamız mümkündür. Çünkü kişi beş duyu kaydından kurtulduğu zaman kendisi için dünyâ ve âhiret gibi şeyler sözkonusu olmaz.

Güneşin doğuşu ve batışıyla yaşantılar değişmektedir ancak artan eksilen bir şey yoktur.

- *Cihân baştan başa Hakk nûrunun aydınlığı;
Hakk gizlidir açığa çıkışının şiddetinden dolayı.*
- *O Hakk nûrunda yoktur değişim ve nakil;
Kabûl etmez ne başkalaşım ne de tebdîl.*
- *Değil bu cihân kendisiyle kâim;
Fâilsiz kendi zâtıyla dâim.*

Âlemdeki bütün varlıkların aslı olan enerjinin aslı nurdur ve nûr kudret ile faaliyete geçerek bunları meydana getirmektedir. Bunlar aşamalardan geçerek zâhire çıkınca madde hükmüne gelmektedir oysa madde dediğimiz bütün varlıklar nûrdur ve kesinlikle nurdan hiçbir farkı yoktur yâni kendisidir. Bizler

şartlanmalarımız neticesinde et, kemik vb. isimler vermişiz ve ayırarak çoğaltmışız oysa âlem nûr deryâsından başka bir şey değildir.

Bütün mesele bakış açımızı genişleterek kayıtlarda kalmayarak kadîmi aramaktır. Kadîm bizden uzakta değildir ancak bizler mümkün hükmüyle hayâtımızı sürdürdüğümüzden dolayı kadîmden haberimiz olmuyor oysa biz kadîmin de vâcibin de gerçek varlık olan Hakk'ın da ta kendisiyiz. Hatta bunu bilsek de böyleyiz bilmesek de böyleyiz.

Akıl Hakk'ı nasıl düşünürse düşünsün bu düşünce ortaya hiçbir şey getirmez yâni aslına hiçbir değişiklik getirmez. Dünyâdaki her bir insanın aklında olan hayât biçimi kendine göredir oysa hayât salt olarak Hakk'ın "**Hayy**" isminin ortaya gelmesinden başka bir şey değildir. Hayvan dediğimiz varlıkları kerih olarak görüyoruz oysa "**Hayy**" esmâ-i hüsnâ'dan bir isimdir ve bu hayvandan kasıt gezebilen hayvan mânâsınadır çünkü âlemde ne varsa hepsi hayât sâhibidir.

Âlemdeki herşey Hakk'ın "**Hayy**" esmâsıyla meydandadır ve diğer isimleriyle faaliyet sahalarını sürdürmektedirler. Birbirine zıtlıklarıyla ortaya çıkan bu isimlerdeki bu zıtlık dolayısıyla bizler ayrılık hükmüne düşüyoruz ve ayrı ayrı varlıklar varmış gibi kendimizi kısıtlıyoruz oysa ortadaki bütün varlıklar Hakk'ın nûrundan başka bir şey değildir. Tabî ki beşeriyet hükmüyle ortada olan bir kişinin bu düşünceleri kabullenmesi kolay bir şey değildir, bu durum bütün şartlanmalara ters düşer, ancak işin de gerçeğidir.

Hakk gerçekten o kadar meydandadır ki bu yakınlık bizlerde şartlanmalarımız neticesinde "böyle bir şey olmaz!" hükmünü meydana getirmektedir. Örneğin parmağımızı gözümüzün üstüne bastırduğumuzda o kadar yakın olmasına rağmen gözükmez biraz ileriye doğru almak gereklidir.

- *Kimin ki gereksizleri düşünen akli vardır;
Hakk'a ulaşma yolu ona dardır.*
- *O gereksiz düşünen ve fodul akilla;
Olur gâh felsefeci, gâh sapar dâhil oluşa.*

Aklı ile işlerin inceliklerine dalan kişinin önüne o kadar mânâlar çıkar ki onları çözüp ötesine geçemez. Bir çok zâhiri tefsir âlimi bir çok hadis ve âyeti kerîmeyi tefsir etmeden bırakmışlardır çünkü kendisinde mevcûd olan akıl idrakiyle sonunu getiremez.

Seyri sülûk yolunda yapılan bütün çalışmalardan maksat da kişinin kendisini tanımasıdır yoksa belirli hayâllere dalarak boşa vakit geçirmek için değildir.

- *Aklın tâkati yoktur o parlayan nûra;
Onu görmek için başka bir göz ara.*
- 100.** *Felsefecinin iki gözü oldu şaşış;
Hakk'ın birliğini görmede kaldı kullanım dışı.*

İki gözü de şaşış olması ayrı ayrı olarak varlıkları ve Hakk'ı görmesidir.

- *Fikri körlükten ileri gelir salt teşbîh;
Fakat tek gözlülüktür idrâkte sırf tenzîh.*

Eşyânın gerçek hâlini gören kimse bunu gördüğü için zâten söylemesine gerek kalmaz.

- *Bu yüzdendir tenâsuh küfür ve bâtlı;
Ki dar görüşlülükten oldu bu hâsıl.*

Tenâsuh bir rûhun tekrar tekrar dünyâyâ gelerek kemâle ermesi ve o şekilde dünyâdan ayrılması şeklinde belirtilen bir görüştür ancak aslı yoktur.

- *Olunca kör gibi nasîpsiz her kemâle;
Bu durumda nasıl düşmez i'tizâle.*

İ'tizâl ile Mutezile yolundan bahsedilmektedir. Bunlar insana bir varlık verirler ve insanın kendi amelini kendisinin meydana getirdiği şeklinde bir düşünceye sâhiptirler. Bunlarda geçersizdir.

- *Eğer bir sözde yoksa tevhîd zevki;
Onu kaplar bütün taklît zulmeti.*
- *Hastalıklıdır zâhir ehlinin iki gözü;
Ki sâdece gözüne görünenleri gördü.*

Kelâmcıların sûreten yaptıkları güzel şeyler vardır ancak tevhid zevkini yaşamadıkları için taklidde kalmışlardır.

- *Onun hakkında az çok ne denmişse;
Kendi menzillerinden olmuştur nişâne.*
- *Münezzehtir zâtı nicelik ve nitelikten;
Yücedir şânı "onların söylediklerinden".*

(17.sûre/43.âyet)

İkinci Soru

- *Hangi fikirdir acaba bizim yolumuzun şartı;
Niçin bazen tâ'atı icâb eder bazen de günâhı.*

Cevap:

- *Sıfatında tefekkür yol şartıdır;
Hakk'ın zâtını tefekkür ise salt günâhtır.*

110. *Hakk'ın zâtını düşünene bil bâtil;*

Salt muhâldir elde olanı etmeye çalışmak hâsıl.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın zâtını anlamak ve idrâk etmek mümkün değildir ancak Cenâb-ı Hakk (c.c) zâtını bir başka yönden idrâk etmeye yönelirsek o zaman iş kolaylaşır. Hakk'ın zâtı denilen şey aynı zamanda kişinin zâtından başka bir şey değildir, evet bilinmezlerde olan bir Zât-ı mutlak vardır fakat bir de Zât-ı mukayyed denilen ancak yine de kayıtsız olan sâdece kelime olarak açıklanması için mukayyed yâni kayıtlı denilen Zât'tır.

- *Bütün aydındır âyetler Hakk'ın zâtından;
Bilinmez pâk zâtı Hakk'ın o âyetlerden.*
- *Bütün âlem Hakk'ın nûruyla oldu peydâ;
Olur mu zât âlemden âşikâra.*

Âlemden O'nun görünebilmesi için iki varlık olması gereklidir ki birbirlerini görsünler ancak ayrı böyle bir varlık yoktur ki varlık O'dur, varlığın ta kendisi O'dur. Kendisine âlem diye taktığı bir isimle kendi kendisini seyretmektedir.

- *Zâtının nûru bu görünme yerlerine sığar mı;
Zirâ o Celâl nûrları kahredicidir halkı.*

Hakk'ın varlığı bir yerde onun nuru ile idrâk edildiği zaman orada varlık ismiyle var olan bir şey kalmaz. Aslında ortadan değişen bir şey yoktur ancak bilgi, ilim, düşünce boyutunda o varlığın gerçek hâli ortaya çıktığı zaman o kahrolmuş olur. Yâni mahlûkluk hüviyeti kalkmış ve Hakk kendisi ile baki olmuştur.

- *Düşük akli terk et, dâima ol Hakk ile;
Nasıl güneşe tâkat getirsin yarasa gözüyle.*
- *O yol ki Hakk nûru oldu delîlin;
Ne gerek vardır sözlerine Cebrâil'in.*

Beşeri akli bırak da Hakk ile olmaya yâni kendin ile olmaya bak. Kişi kendi varlığının Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk ettiği zaman artık herhangi bir aracıya ihtiyaç kalmaz. Ancak düşünce olarak iki varlık olduğu düşüncesi devâm ettiği sürece aracıya ihtiyaç vardır.

- *Meleğin gerçi vardır dergâha yakınlığı;
Fakat ona sığmaz "İlî ma'allah" makâmı.
(**"İlî ma'allah":Allah ile öyle bir vaktim olur ki.**)*

İşte bu hâl bütün âlemde kendini seyretme hâlidir, artık orada ne haber vardır, ne haberci, ne de haber verilecek bir yer.

- *O nûrdan meleklerin kanadı yanar;
Akli ise yakar o baştan ayağa kadar.*
- *Aklın nûru O'nun en nûrlu zâtında;
Baş gözü gibidir parlak güneş karşısında.*
- *Yakın olsa görünen şey göze o an;
Görür mü bak o şeyi gözüyle insan.*

Anlatılır ki, bir gün Şemseddîn Tebrîzî (r.a.), Şeyh Evhadüddîn Kirmânî hazretlerine ne işle meşgûl olduklarını sorarlar. Onlar da: "*Ayı su leğeninde görüyorum.*" diye cevap verirler. Cenâb-ı Şemseddîn Efendimiz de: "*Eğer boynunda çibanın yoksa? niçin gökyüzünde müşâhede etmiyorsun?*" Yâni taayyün kaydından kurtulmuş isen, niçin mutlaklık âleminde seyretmiyorsun? buyurmuşlardır. Gerçek Hakk ehli vâsıtalı olarak aramaz direk olarak varlığın kendisinde arar ve orada Hakk'ı bulur.

- 120.** *Siyahlıktan gör zâtın nûrunu;
"Âb-ı hayât"ın yeri karanlığın derûnu.*

Karanlık denilen şey bizim anladığımız mânâda bir gece karanlığı değil Cenâb-ı Hakk (c.c)'in a'mâ hâlidir yâni zâtıdır. İşte bütün varlık oradan meydana gelmektedir. Karanlıktan kasıt hiçbir varlığın isim ve sıfatlarının bulunmadığı bir haldir. Cenâb-ı Hakk (c.c) burada tamamen kendi hâlinde ve kendi zâtındadır.

- *Siyah nûr gözün nûrunu alır;
O yer zannetme bakış yeridir.*

Orada göz diye bakış diye nûr diye bir şey de yok zâten çünkü bakış dahi iki varlık arasındadır.

- *Olur mu alâkası toprağa o âlem ki pâk;
Çünkü idrâk etmekten acizliktir, idrâk!*

Yâni mânâ âleminin madde âlemiyle ne ilgisi var? Bizler kendimizi madde beden zannediyor ve o şekilde bir hayât sürdürüyorsak tertemiz âlemle irtibat kuramayız. Biz ne zaman ki kendimizde o tertemiz âlemin varlığını hissedeceğiz, bu toprak bedenden ibaret olmadığımızı idrâk edeceğiz ondan sonra kendi gerçek varlığımızı bulacağız.

- *Bu mümkünden yüz karalığı, her iki âlem;
Ayrılan hiç olmadı Allâhu âlem.*

- *"Sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn"e sen bak;
Sevâd-ı âzam olmuştur bu mutlak.*

Hadis-i Kudsi: "El-fakru sevâdü'l-vechi fi'd-dâreyn" yâni "Fakr iki cihânda yüz karasıdır"

Burada bahsedilen yüz karalığı Hakk'ın tamamen zâti yaşantısıdır. Bizler kendimizi idrâk etsek de etmesek de Hakk'ın zâtı bizde mevcûttur. Burada mevcût olduğu gibi diğer âlemde de yâni mânâ âleminde de mevcûttur. Biz yüz karalığının ne olduğunu bilir ve yaşarsak gerçek hayatımızı sürdürmüş oluruz. Yüz karalığı bizim bireysel varlığımızda ise nefsâni sıfatların tamamen ortadan kalkarak salt yaşam yâni Hakk'ın varlığı olarak kalmasıdır.

Eğer kendi varlığımızın bize ait olmadığını idrâk edersek o zaman beşeri varlığımızdan çıkıp gerçek varlığımızın idrâkine geçmiş oluruz ki birinci yokluk yâni dünyâdaki yokluk budur. Kişinin vechi yâni var zannettiği birimsel varlığı ortadan kalktıktan sonra orası a'mâ yâni yokluk hükmüne girer.

Kendisi isim ve sıfatlarından geçtiğinde Hakk'ın varlığı ortaya çıkacaktı ve Hakk'ın varlığı ortaya çıktığında o, yine senin asli varlığıdır.

- *Ne söyleyeyim ki, bu sözler pek incedir;
Karanlık gün ortasında aydınlık gecedir.*

Apaydın gece demesi şudur ki; a'mâ hâlinde olan varlığın herhangi bir eksikliği düşünelebilir mi acaba?

Biz yaşadığımız dünyâdan aydınlık diye bahsediyoruz ancak kapkara bir yerdir çünkü kendimizi beşer kabulü ile varlığı ayrı, ayrı varlıklar olarak kabul etmemiz dolayısıyla cehle düşmüşüz. Bu da cehalet karanlığında kapkara bir gece âlemidir.

- *O yer oldu tecellî nûrlarına saha;
Olmaz söz söylemek o yerde evlâ.*

Temsil

- *Dilersen görmeyi cihân güneşini;
Ara ve duy başka bir gözün gereğini.*

Gerçekten kendini bulmak, Hakk'ı bulmak yolunda çalışmak istiyorsan artık bu gözün gördüğü şeylere dayanarak karar verme gerçek gözünü aç ona göre karar ver çünkü zâhiri beş duyumuz madde âlemi oluşumuna göre bize ayarlı veriler verir, ancak bu madde âleminden alınan bu veriler ile bu işleri çözmek mümkün değildir.

- *Baş gözünün yoktur ona tâkadi;
Görülür ancak suda güneşin aksi.*
- *Suda az görünür güneşin parlaklığı;
Bu durumda olur sende onu idrâk artışı.*

Yâni su ile vâsitalı olarak güneşe bakarsan onu o şekilde görürsün ancak gerçeğini göremezsın. Bu da madde âleminde ibret gözüyle bakarsak eğer bize faydalı olabilecek veriler demektir ancak bu kişiyi yolun sonuna kadar götürmez muhakkak değişmesi lâzımdır.

130. *Yokluktur, mutlak varlığın aynası.*

Âşikâr onda Hakk'ın aydınlığının yansıması.

Yokluk denilen bir yer varmış ve üstüne vurunca mutlak varlığın aynası oluyormuş gibi bir anlayış ile anlıyoruz bu ifâdeyi oysa burada yokluk ile ifâde edilen şey isim ve sıfatların ortaya çıkmaması olduğu a'mâ hâlidir.

Birimsel beşeriyetimizin yokluğunu farkettiğimizde Hakk'ın nuru bizden çıkar, gerçi Hakk'ın nuru bir zaman var idi bir zaman sonra yok olacak şekilde değildir, devâmlı olarak vardır fakat biz o nuru beşeriyetimize ait zannediyoruz.

- *Yokluk varlığa karşılık olduğunda;*
Derhal oluştu onda bir yansıma.

Kişiyi yokluğunu anladığı zaman saf, temiz bir varlık oluyor ve varlıkla karşı karşıya gelince Hakk'ın zâti aksi oradan meydana çıkıyor.

- *O birlik, bu çokluktan âşikâr oldu;*
Tekrarlandı "bir" o zaman çok oldu.
- *Sayıda gerçi birdir başlangıçta;*
Fakat yoktur bir son onda.
- *Yokluk zâtında oldu çünkü sâfi;*
Zuhûra geldi ondan "kenzi mahfî".
- *"Küntü kenzen" hadîsine bak sen ey cân;*
Gör ki gizli olan bu hazinedir âşikâr olan.

Hadis-i Kudsi; "Küntü kenzen mahfiyyen fe ahbebtu en u'refe....." yâni "Ben gizli bir hazine idim bilinmekliğime muhabbet ettim....."

Beşeriyet değerlendirmesiyle iyi veya kötü hükmü çıkmaktadır aslında her varlık sâfi bir varlıktır çünkü hiçbirisi Hakk'ın varlığından başka bir varlık değildir.

- *Yokluk ayna, âlem de yansıma, insan da;*
Gözü gibidir ki, gizlidir şahıs onda.

Cenâb-ı Hakk (c.c) yokluk denilen o halden kendi isim ve sıfatlarını seyretmek için zuhûr edince âlem ismini aldı ve böyle bir düzen kurdu.

- *O yansımanın gözü sen, o ise gözün nûru;
Ki göz ile gözü kim görücü oldu.*
- *Cihân insan oldu, insan da bir cihân;
Olmaz bundan daha latîf bir beyân.*
- *Bu işin aslına iyice bir dikkat edersen;
O'dur gören, O'dur göz, ve O'dur görünen.*
- *Hadîs-i kudsî etti bu mânâyı beyân;
"Benimle işitir, benimle görür" hakîkatini âyan.*

Gören, göz, görünen olgusu ortadan kalkar, dolayısıyla görme diye bir olguda ortadan kalkar, kendi kendinde yaşam meydana gelir.

140. *Bu cihândır bize baştan başa bir ayna;
Ki her zerrede yüzlerce güneş parlamakta.*

Âleme çok dikkatli bakarsak gerçekten her yönden bize kendi varlığımızı aksettirdiği için bir ayna olduğunu anlarız.

- *Eğer bir damlanın kalbini yarsan;
Çıkar yüzlerce sâf deniz ondan.*
- *Dikkatle bakarsan toprağın her bir parçasına;
Görürsün ki binlerce insan geldi ondan meydana.*
- *O sivrisine benziyordur a'zâda file;
O damla isim açısından benzer Nil'e.*
- *Dikkat et her tânedenden yüz Harman oldu;
Ve bir darı içinde bir cihân oldu.*
- *Bulursun o sivrisineğin kanadında bir cân;
Ve bu gözbebeğinin içinde bir âsuman.*
- *Küçüklüğüne rağmen o kalbin siyah noktası;
Olmuştur iki cihân Hüdâvend'inin konağı.*

Hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur: "Kişi bir günâh işlediği zaman kalpte bir kara leke hâsıl olur günâh işlemeye devâm ederse bütün kalbe yayılır ve istilâ eder. Eğer sâhibi pişmân olur tövbe istiğfar ederse kalp yine parlar."

Bu hadisi şerif ile diğer yönden fenâfillaha giden yol anlatılmaktadır. Kişi kendi varlığının yokluğunu yavaş yavaş idrâk etmeye başladığında karanlığa doğru, yokluğa doğru gitmiş olur. İşte ilk başta vahdet bilgisi kişinin kalbinde bir nokta olarak belirmektedir, bu yavaş yavaş geliştikçe bütün kalbi istilâ eder ve orası nefsâniyetten kurtulup Hakk'ın mülkü olmuş olur.

- *İçinde toplanınca her iki âlem;
Bazen İblis olur bil bazen de Âdem.*

Yukarıdaki hadis-i şerifte bahsedildiği üzere günâhların çoğalması karanlığa bürünme şeytân etmekte, diğer şekil yâni kendi beşeriyetinden karanlığa, yokluğa doğru gitmesi gerçek insan yoluna gidiştir.

- *Birbirinden yoğrulma vardır cihânda;
Şeytân melektedir, melek de şeytânda.*
- *Tohum ile meyve gibi bütün mevcûtlar berâberdir;
Ayrı değildir kâfirden mü'min ve mü'minden kâfir.*

150. *Bunu toplamıştır hâl noktası;*

Bütün zaman devrinde gün, ay ve yılı.

- *Ezel ebedin olmuştur aynı;
Berâberdir Îsâ'nın inişi ile Âdem'in îcâdı.*

Kişi an denilen kavramı yaşamaya geçtiğinde bakar ki ezel, ebed diye bir şey yok, hepsi kendi varlığı içindedir. Zaman kavramı fiiller âlemine has izâfi bir olgudur, oradan çıkıldığı anda zaman kavramı kaybolur sâdece tek bir an kalır karşımızda.

- *Bulur her nokta durmaksızın dönüş;
Olur binlerce şekil ile göze görüş.*
- *Her bir noktadır bu devirde devreden;
O'dur merkez, O'dur hem devir de seyreden.*

Her nokta kendi varlığıyla hareket etmekte ve de hareket ettiği o mahâlde sâdece o nokta olarak değil Hakk'ın ef'âli, esmâsı, sıfatı ve zâtıyla birlikte hareket etmektedir. Âlemin neresine bakarsak bakalım orası merkezdir, belirli bir yerden idâre edilen merkezi bir sistem yoktur, her taraf merkez her taraf uç noktadır. Akli küll heryerde sâri ve câridir, bu nedenle nerede ne gerekiyorsa o zuhûr eder, dolayısıyla orası merkezdir.

- *Eğer bir zerre alınsa yerinden;
Çıkar bütün âlem merkezinden.*
- *Bütün her şey hayran bir hâlde;
O haddinin dışında değil bir zerre bile.*
- *O taayyün kaydında hepsi oldu hapis;
Bu cüz'iyet o küllden kıldı ümîtsiz.*

Zerre küll yâni topyekün olan bir varlığın zuhûra getirmek istediği şeyleri zuhûra getiriyor, emirle meydana getiriyor derken bir merkezden uzakta

olupta oradan ona emir veriliyor şeklinde değildir, emir bizzât kendi özünden zuhûra çıkmaktadır.

Varlıklar hakikatlerinin Cenâb-ı Hakk (c.c)'in hakikati olduğunu idrâk edemedikleri sürece cüz'ilik âlemine hapistirler yâni cüz olarak, beşer olarak kabul eden varlıklar buraya hapis olmuşlar ve külli âleme ulaşamadıkları için ümitsizliğe kapılmışlardır.

- *Bütün zerreler dâima seyir hâlinde;
Cihân sürekli soyunup giyinmede.*

Varlıklarından soyunuyorlar yâni bir varlıktan değişik bir varlığa geçiyorlar ancak bu idrâk boyutunda olmadığı için tekrar yeni bir varlık elbisesi ile ortaya çıkıyorlar. Eğer gerçekten varlıklarından soyunup yokluk elbisesini giymiş olsalar o zaman akli külle ulaşabilecekler ve üzüntüden kurtulacaklar.

- *Ederler hareket ile dâima dinlenme;
Ne baş peydâdır onda ne son erme.*

Maddeler sürekli dönüşümde bir bakıyorsunuz yağmur olmakta, sonra kara dönmekte oysa aslı hep sudur. İşte bu şekilde bunların ne başlangıcı ne de sonu bellidir. Hakk'ın sonu olmadığına göre bu varlıkların da başı ve sonu olmayacaktır.

- *Ne zaman ki her biri kendinden haberdar oldu;
İşte dergâh yolu o yüzden keşfolundu.*

Her varlık sâdece kendi varlığının ne olduğunu isim perdesiyle bilmektedir yâni bir isim yönünden meydana geldiğini bilmektedir fakat külli yönden Hakk'ın varlığı olduğunu bilememektedir.

- 160.** *Âlemdeki her zerrenin altında gizli;
Cânânın cânâ cân katan cemâli!*

Bu cümleyi okuyunca sanki varlıkların üzerinde bir maddi perde varmış ve onun üzerinden onların gerçek kimliklerini göremiyormuşuz gibi anlaşılıyor. Oysa bu perde varlıkların üzerinde değil bizde gözümüzün önünde, ve âlemden kalkacak bir perde yoktur. İdrâkimiz varlıkları madde hükmü ile gördüğünden dolayı perde ortaya çıkıyor, yâni perde bakanın gözündedir, bunu kaldıran gerçeği müşâhede etmiş olacağından kendisinde Hakk'ı bulmuş olacaktır.

Kâide.

- *Cihânın ismini sen, duydun ancak;
Neler var onda cân gözü ile bak.*

Ortada bir Hakk bir de âlem diye iki varlık yoktur. Tek varlığın âlem ismi altında seyredilmesi vardır. Âlem ismi kendisine perde olmuştur, âlem denilen şeyin kendisine has bir varlığı yoktur.

- *Nedir bu mânâ ile sûreti bir düşün;
Nasıldır âhiret ile dünyâyı bir düşün.*

Sûret dediğin bu varlıklara bakıyorsun, ediyorsun ancak bunlar sana neticede ne veriyor? Biz bu sûretlere ayrı olarak bakarsak "sen-ben" dedikodusundan öteye geçemeyiz, bu dedikodu kalktığı anda Hakk kalacaktır ki, zâten O'ndan başka bir şey de yoktur.

- *Nedir sîmurgu ve Kâf Dağını bildir;
Cennet ve Cehennem ve a'râfı bildir.*
- *O âlem nerededir ki yok nişânı;
Onun bir günüdür, buranın bir yıl zamanı.*
- *Bu cihândan başka var mevcût ve hâsıl;
O "Görmediğiniz şeyler"e bir bakış kıl. (69.sûre/39.âyet)*
- *Bana nerede o Câbulkâ'yı göster;
Câbulsâ şehrinin cihânını göster.*
- *Düşün "doğular ve bâtılar" nerede; (70.sûre/40.âyet)
Bak onlara ve tâlip ol sırlara bu âlemde.*
- *"mislehünne"yi bak İbn-i Abbâs; (65.sûre/12.âyet)
Nasıl tefsir eder, gör ki ol hassas.*
- *Sen uykudasın ve gördüklerin hayâli;
Ne görüyorsan onundur bir misâli.*

Gerçek kimliğimizi bulamadığımız sürece hayâli bir varlık olarak ortadayız ve hayâl olarak yaşamımızı sürdürmekteyiz. Efendimiz (s.a.v)'in bir hadisi şerifte buyurduğu üzere "İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanacaklardır." Aslında burada belirtilen fiziksel ölüm değildir, çünkü dünyâda yaşarken hayâl ile yaşamış isek fiziksel ölüm ile öldüğümüzde âhirette yine hayâl içerisinde bir yaşantı devâm edecektir. Bizler "ölmeden evvel ölme" hükmünü yâni bireysel beşeri kimliğimiz ortadan kalkar ve gerçek Hakkânî varlığımız zuhûra gelirse işte o zaman hayâlden kurtulmuş oluruz.

Hayâl yoku var, varı da yok olarak gösterir ve insanı tamamen değişik bir yaşantıya saplar. Bu âlemde görünen herşey misâlden ibarettir. Bu misâllerden gerçeklerine geçebilirsek eğer hayâtımızın gâyesi budur ve ne mutlu bize.

- 170.** *O mahşer sabahında uyandığında;
Anlarsın hepsinin evhâm olduğunu o anda.*

Gerçi dünyâda hayâlden kurtulamamış ise orada da yine hayâli bir bakış ile bakacağız ancak dünyâ yaşantısındaki kadar basit bir hayâli bakış değil, gerçeğe biraz daha yakın bakış olacaktır çünkü dünyâda idrâk edemediğimiz şeyler orada açılacaktır ancak dünyâda iken gerçeğini anlamadığımız için orada yine gerçeğine vâkif olamayacağız ama geriye dönüş olmadığından dolayı neticenin vehâmetini anlayacağız.

- *Gidince bu şaşığı gören gözden hayâl;
Değişir yer ve göklerde o hâl.*

Âyeti kerîmede buyrulduğu üzere:

﴿٢٢﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ
فَبَصَّرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدًا

(Lekad kunte fi gafletin min hâzâ fe keşefnâ anke gıtâeke fe besarukel yevme hadîdun.)

(50/KAF-22) **"Andolsun ki sen bundan gaflet içindeydin. İşte senden perdeni kaldırdık. Artık bugün senin görüşün keskindir."**

İşte bu perde başka bir yerlerde değil kişinin kendi gözündedir, idrâkindedir. İşte bu perdeler açıldıktan sonra gerçekler görülür ve kişi yaşantısını artık ona göre sürdürür.

- *Hakîkat güneşi apaçık görününce;
O an gayb olur Güneş, Ay ve Zühre.*

Çünkü artık sen güneş olmuştundur, kendi varlığınla varlığını seyretmektesin ki ikinci bir varlığa ihtiyaç olmamaktadır.

- *Edince kaskatı taşa bir tecellî;
Olur pare pare didilmiş yün misâli.*
- *Şimdi çok çalış bil ki kazanç çoktur;
O gün bilsen de hiçbir faydası yoktur.*

İhtiyarlayıp, yaşlandında ve elin ayağın tutmaz hale geldiği zaman bunları idrâk edip bilmişsin ne fayda!

- *Denilse bu gönül âleminden bir şey söyle;
Hayretten kalırsın çamura batmış bir halde.*

Madde bataklığında kalmış, idrâkten yoksun olan kimseye mânâ âleminden ne anlatılabilir. O kişinin evvela başını kaldırıp çamurlarını temizleyip hedefini düzeltmesi gereklidir ki ondan sonra anlayabilirse anlasın.

- *O âlem sendedir, sen kaldın âciz;
Senden daha mahrûmu var mıdır bu kadar bâriz.*

Âlemin yapısıyla birlikte ilmi özelliği de yâni mânâsı da senindir.

- *Akıl kanadın olur o an hapis;
Kalırsın yerinde ayakların bağlı, hareketsiz.*
- *Kadınlar gibi gayr sûreti mekânın;
O cehlinden dolayı seni sen seyretmedin.*
- *Cihânın mertleri kana bulanmış;
Sen ise başı bağlı, eve kapanmış.*

180. *Nedir bildin mi sen "dîn-i acâ'iz"; (kocakarılar dîni)*

Sana câhil denilmesi oldu câiz.

- *Aklı ve dini noksandır hep kadınlar;
Bu yol mertleri o yolu niçin tutsunlar.*
- *Gel bir bak, eğer sen mert isen;
Hep yüz çevir, bu mâsivâ zannettiklerinden.*

Burada belirtilen ifâdeler fiziksel ifâdeler değildir. Kadınlar ifâdesiyle vehim hükmüyle yaşayan varlıklar kastedilmektedir.

Kocakarılar dini, nakil olarak gelip taklidi olarak yapılan ibâdetlerdir.

Hayâl ile yaşayan varlıkların peşinden gerçek ile yaşayanlar niçin gitsin.

- *Bak kat et gece gündüz merhâle;
Kapılma yoldaş ve binek endişesine.*
- *Halîlullâh gibi Hakk'ı talep kıl;
Geceyi gündüz eyle, hem de gündüzü gece kıl.*

Yâni hiç zaman geçirmeden gece gündüz kendini bulma yolunda aşama yap.

- *Bil en büyük güneşi ve ay ile yıldızları;
Olur güzel hayâl ve akıl nûrları.*

Gökyüzündeki cisimler manyetik etkileşim ile dünyâda yaşayanlara te'sir etmektedirler. Eğer biz kendimizi bilmiyorsa bu etki bizde menfî yönde olmaktadır. Ancak kendimizi bildikten sonra bize faydaları olmaktadır.

- *Olur Hakk'ın habercisi her birisi de;*
Her zaman "Ben batanları sevmem"de. (6.sûre/76.âyet)

İbrâhîm (a.s)'ın dediği gibi. Ancak şurası da vardır ki, kişi bir müddet bunlardan istifâde etmek zorundadır yâni kendi aklının üzerindeki akıllardan istifâde edecektir. Sonra neticede bakacaktır ki kendi akli onların aklından üstündür ve kendi aklını kendi gerçeğini bulduktan sonra artık bir şeye ihtiyaç kalmaz.

- *Hemen İmrânoğlu Mûsâ gibi ol yol sâliki;*
İşit "Şüphesiz ben Allah'ım!" sesini. (28.sûre/30.âyet)

Mûsâ (a.s) Tur dağında "İnni ennallah" yâni "muhakkak ben Allah'ım" hitâbını duymuştu, işte bu hitâbı duyuncaya kadar yürü.

- *Vücûdunu eylemezsen Hakk'da fânî;*
Gelir kulağa hitâbı "len terâni". (7.sure/143.âyet)

Ne kadar elimizi açarak Cenâb-ı Hakk (c.c)'a "bana görün" diye duâ etsek dahi bu iş olmaz çünkü nefsâniyetimizle yâni ikilik hükmü ile duâ etmekteyiz. İşte bu iş bir hayâldir, gerçekte yapılması gereken kişiliğimizi ortadan kaldırmaktır.

- *Samansın sen, hakikat ise kehribâr;*
Varlık dağı kalkınca, yola ne gerek var.

Kişi kendi varlığını ortadan kaldırdıktan sonra artık yol diye bir şey olmuyor çünkü zâten gidilecek bir yer yoktur. Yol düşüncesi bizim kafamızdaki bir istifhamdır.

- **190.** *Hakk'ın tecellîsi erişirse varlık dağına;*
Yoldaki toz gibi olur döner un ufağına.

Mûsâ (a.s)'ın başına gelen hâdisede o Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın tecellî ettiği dağ denilen Mûsâ (a.s)'ın varlık dağı idi.

- *Eder o cezbe miskîni şâhların şâhı;*
Bir anda saman çöpü olur bu varlık dağı.
- *Yol göstericinin izinde İsrâ'ya yürü;*
Seyret, nedir o büyük âyetleri. (17.sûre/1.âyet)

- *Hemen terk et Ümmühâni'nin evini;
O an söyle "men reânî" hadîsini.*

Hadisi Şerif: "Men reânî fekad reeye'l Hakk" yâni "Beni gören Hakk'ı görmüştür"

Eğer sen gerçekten peygamberin ümmeti isen onun ardına düş kendi nefsinin ardına düşme. Yâni onun getirmiş olduğu, ortaya koymuş olduğu değerleri idrâk et, anla ki onun peşinden gitmek ancak o şekilde olur. İşte ondan aldığı bu bilgiler ile Hakk'ın varlığını seyret.

- *Terk edersen hazinelerini iki cihânın;
Sana olur "kâbe kavseyn" yakının. (53.sûre/9.âyet)*

İki âlem denilen Vâcib ve mümkündür. "**Kâbe kavseyn**" yâni iki ucun biri Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın gerçek varlığı birisi de sonradan meydana gelen diye bahsedilen âlemlerin varlığıdır. İşte bu ikisi aynı şeydir, yayın iki ucunun aynı mahâlde olduğu gibi. Bu işi oradan idrâk et! Yayı tam ortasından tuttuğun zaman ikisinide tutmuş olursun ki o da senin zâtındır zâten.

- *Görürsün bunda hep Fazl-ı İlâhi;
Sana gözüken olur "eşyâ kemâhî".*

Hadis-i Şerif: "Allahümme erinâ'l eşyâ'e kemâhî" yâni "Allah'ım bize eşyâyı olduğu gibi göster".

Artık oranın sâhibi oluyorsun, Hakk ne dilerse verir, yanında sen ne dilerse olur. Eşyâyı olduğu gibi gösterir ve onlardaki eşyâ hükmü kalkar, gerçeği kişinin idrâkinden oluşur.

Temsil

- *Bakarsa cânı ilâhi tecellîde olan Âdem;
Hakk Teâla'nın kitâbıdır bütün âlem.*

Âlem dediğimiz şey Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın isimleri yönünden ilmi zuhûrudur ve ortada bu ilmi zuhûrdan başka hiçbir şey yoktur.

- *A'raz irâb; cevher de harfleri;
Mertebeler bil sonunda vakfe olan Âyetleri.*

A'raz, sonradan olan şeyler, irab ise bir Arapça gramer ilmidir. Bu irâb ilmini bilen kişi harekeler olmadan Kur'ân-ı Kerîm'i rahatlıkla okuyabilir çünkü harflerin durumuna göre kelimelerin sonunun nasıl biteceğini bilir.

- *Her âlemi bir sûredir has;
Birisi Fâtîha'dır, biri İhlâs.*

- Birinci âyeti bil "aklı küll"dür;
O Bismelenin "be"si gül-şende güldür.

200. İkincisi "nefsi küll"dür, âyet-i Nûr;

O kandil gibi kılmış pek çok nûr. (24.sûre/35.âyet)

- Üçüncü oldu Rahmân'ın arşı;
Dördüncü şân sâhibi Âyet'el Kürsî .

Âyetel kürsiyi okumak demek yazılı metni okumak değil gerçek olarak oku yâni onu okuduğunda kendini oku, demektir.

- Hem onda bil o harfler ki âsumâni;
Örneği o sûre Seb'ul Mesânî.
- Dikkatle bak gör ki unsur cisimler;
Göründü her biri apaçık âyetler.
- Üç mevlûd onlardan sonra gelir;
Saymak bu âyetleri mümkün değildir.
- En son nazil oldu nefis-i insan ;
Ki "ve'n Nâs" ile hatim oldu Kûr'an.

Üç mevlûd madenler, bitkiler ve hayvanlardır.

Kâide

- Sana hapishânedir unsurlar ve tâbiatlar;
Çık oradan, gör ki nasıl ilâhî san'atlar.

İnsanın unsurlar denilen toprak, su, ateş ve havadan meydana gelen bir yapısı var, bir de ayrıca bunların meydana getirdiği tabiatı vardır yâni şunu seviyorum bunu seviyorum, bundan hoşlanmıyorum, şundan hoşlanıyorum gibi. İşte bu sözü ortadan kaldır çünkü bunlar söylendiği sürece kendi nefsin ilesindir. Gerçekte herşey Hakk'ın varlığı ise sevilmecek ve istenmeyecek bir şey yoktur.

- Düşün ki, nedir halkedişi gökleri;
Seni medhetsin Kûr'an âyetleri.
- Bak bir kere düşün ki azametli arşı;
Nasıl oldu her iki âlemi kuşattı.
- Niçin o ismi oldu arş-ı Rahmân;
Nasıl benzer bu kalbi ona insan.

210. Nedir bu arş ile bu insan kalbi;

Ederler dâima hareket ve devri.

- *Gönüldür merkez o ihâta edici arş'a;
Odur bir nokta bu geniş arşa.*

Arş ismiyle vasıflandırılan bir vasfa sığacak bir şey değildir bunu ancak idrâk yoluyla anlayabiliriz. Arş varlık âlemini çevreleyen bir muhittir ancak maddi bir sınır ile çevrelenmiş gibi değildir ancak idrâktedir bu çevreleme. Akli evvelden sonra akli küll meydana gelmektedir ve akli küll bütün bu madde âlemini içine alan akıldır, bunun maddeye dönük olan kısmına nefsi küll denilmektedir. Rûhlar âlemi dediğimiz ışınsal âlem arşın içerisinde.

Kürsi denilen şey ise bizim galaksimiz olan Samanyolu galasinin içinde bulunduğu burçlar sistemidir.

Rahmân'ın arşı istivası ise hem içten hem dıştan olan bir istivadır. Madde mertebesine geçildiği anda arşın altına inilmektedir. Sıfat âlemi, teklik âlemi ise arşın üstüdür.

Kalp bizim anladığımız şekilde maddi organımız olan kalp değildir. Burada kastedilen şey hakikat-i Muhammedîyedir.

Gönül öyle bir şekilde hem içeriden hem dışarıdan ihatalı ki her nereye bakılsa oradadır, hem nokta hâlinde hem genişdüzeydedir. Gönülün noktalık hâliyle arş onun etrâfında dönmekte geniş hâli ile aslında o arşı meydana getirdiğinden arş ayrıca da onun içinde dönmektedir.

- *Aşağı yukarı bir gün bir gece içinde;
Ey derviş kişi arş etrâfında dönmekte.*

Gerçek varlığı akli evvelden gelen akli evvel olan kişinin etrâfında arş dönmektedir yâni aslında bizim yerimiz arşın üstüdür altı değildir. Arşın altına geçildiği anda birimselliğe düşülmektedir, arşın üstüne çıktığımız zaman gerçek varlığımıza bürünüyoruz.

- *Yuvarlak cisimler niçin harekette;
Bir bak bütün âlem niçin dönmekte.*
- *Hepsi de doğudan batıya vermeden mola;
Dolap misâli döner her şey cihânda.*

Varlıklar dediğimiz gökyüzündeki cisimler sonsuz bir sürâtle ve çok dengeli bir şekilde dönüp durmaktadırlar. Bunları döndüren kim? Dönen mi döndüren yoksa bir başka döndüren mi var? Bir başka varlık olmadığından dolayı o dönenleri döndüren kendisidir.

Ayrıca bu dönüş sâdece madde yapı olarak oluşan bir faaliyet değildir aynı zamanda hepsinin kendilerine has mânâları vardır yâni sâdece madde değil mânâ dönmektedir. Ne kadar basit varlık veya lâtif varlık olursa olsun hepsi Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın esmâ-i hüsnâsının içerisinde yâni kaynağı esmâ-i hüsnâdır. Cenâb-ı Hakk (c.c) ben o mahâlde şu isminin zuhûrunu seyretmek istiyorum diyor ve yine kendisi o varlıktan seyrediyor. Seyretme özelliği ise seyretme bilgisini gerektirir, bu da demektir ki o mahâlde seyretme bilgisi varsa seyrederek aksi halde seyrettiği hayâldir.

- *Bakılsa gece gündüz bu azametli gökler;
Âlemi her an tam bir devr ederler.*
- *Bütün felekler ile aynı anda insan;
Eder bu çark ile âlemde devrân.*

Yâni arş denilen o güçten hareketlerini alırlar ve onunla birlikte dönerler.

- *Fakat atlâs göğünün tersine hareketle;
Döner her anda bu sekizinci gökte.*
- *Burçlar sâhibinin kürsîsi burası;
Bil onun yok uygunsuzlukla çatlağı.*
- *Koç, Boğa ve Yengeç ile İkizler;
Aslan, Başak hep yerleşiktirler.*
- **220.** *Diğerleri de Terazi, Yay ve Akreptir;
Oğlak ile Kova ve Balık o göktedir.*
- *Bin yirmi dördtür ancak sâbit yıldızlar da;
Kürside yer almışlar kendi makâmlarında.*
- *Bir bekçidir Satürn yedinci gökte;
Altıncı gök mahâldir Jüpiter'e.*
- *Beşinci gök mekândır Mars'a;
O dördüncüde âlem Güneşini ara.*
- *Üçüncü Venüs, Merkür ikincide;
Ay'dır olan bu birinci gökte.*
- *Oğlak ile Kova evleridir Satürn'ün;
Yay ve Balıktır ilk ve son evi Jüpiter'in.*
- *Koç ile Akrep oldu Mars'a mekân;
Karar yeri oldu Güneş'e Aslan.*
- *Venüs'tür Boğa ve Terazi'yi sığınak edinen;
İkizler ile Başağı Merkür etmiş mesken.*
- *Ay Yengeç'i kendisine hemcins gördü;
Kabûl etti kuyrukla baş gibi bir düğümü.*
- *Ay'da yirmi sekizdir konaklar;
Sonunda Güneş'e karşılık olurlar.*

230. *Çıkar sanki "kurumuş hurma dalı"dır; (36.sure/39.âyet)*

Bu "azîz ve alîm olanın" takdîridir. (36.sure/38.âyet)

Her kat gökten bize ilhamlar gelmektedir yâni yedi kat gökten bize varidatlar gelmektedir. Ay'dan bir başka türlü te'sir edici sinyâl, Merkür'den başka türlü, Güneş'ten başka türlü gibi hepsinden başka başka sinyâller

gelmektedir. Bu sinyâllere göre kimde bunların doğrultusunda açılım varsa te'sir ederek o yönde harekete geçirmektedir.

Ve bu sistem yâni güneş sistemi insanlarda duyguları meydana getirmektedir. Eğer bu dönen gök cisimleri olmasa bizlerde duygu meydana gelmez.

Merkür örneğin zeka yıldızıdır, kişi doğduğu anda Merkür'den aldığı etkiler ondaki zeka bölümünü açmaktadır.

Çocuk ana rahmine düştükten sonraki 120. günden itibaren her ay bunların biri hükmünü yürütmektedir. Çocuk ana rahmindeki koruyucu perdeden kurtulup doğrudan doğruya ışınlarla karşı karşıya kaldığında beyinde hangi gezegenin te'siri olmuşsa onun açılımı olmaktadır. İşte Levh-i Mahfuz denilen şey bir yönüyle budur. Kişinin beyinde yazılan Levh-i Mahfuz'dur. Bunların dışında kişide bir şey oluşması mümkün olmaz ancak eksiği olması kuvvetle muhtemeldir. Bizlerin yapması gereken şey bunları yâni Levh-i Mahfuz olarak bize verilmiş olanı son sınırına kadar değerlendirmektir.

Ayan-ı sabite denilen şey aslında geniş mânâda bu burçlar sistemidir ve burçlar akıldan ibarettir. Aklı küll denilen ve bütün âlemde sârî olan akıldan ibarettir ancak bunların bazılarında aklın bazı yönü birikmiştir ve çok şiddetlidir ki zâten onun özelliği odur. Anne babasından kalıtımsal geçen te'sirlerde vardır tabi ki ancak o anne babadaki te'sirlerde daha evvelce yine yıldızlar vâsıtasıyla gelmiştir dolayısıyla o kişide de meydana çıkmıştır.

Seyri sülûk yolunda tarikat çalışmaları bütün bunları düzenlemek için yapılmaktadır.

Bizlerin yapması gereken, kendimizi tanımak istiyorsak elimizden geldiğince bu konuları bilmemizdir. Bunlardan te'sir alınması Rabb'inin hükmü altında olmasıdır. Yıldızın genel bakışın bir başka yönüyle ismi Rab'dır yâni özelliği Rab'dır. Bizler Allah ismiyle bilinenin şartlanmalarımızla Rab zannederiz oysa o Rabb'ül Erbâb yâni Rabb'ların Rabb'dır.

Netice olarak bunları bilir ve aklımızı belirli bir açılım sağlayacak şekilde çalıştırabilirsek gelenleri alırız ve bize faydalı yönde, bilerek ve istikâmet vererek onları kullanırız.

- *Bir kişi olsaydın düşüncede kâmil;
O eserler görünmez gözüne bâtil.*
- *Hakk kelâmı değil mi bunda anlatan;
Olur bâtil görmek, yakîn zayıflığından.*

İşte düşünce bahsinin en mühim yerlerinden bir tanesi burasıdır. Düşüncede kemâle ermek, varlıklar var görüntüsünden geçtikten sonra varlıkta sârî ve câri olan Hakk'ın varlığını müşâhede etmek ilk mertebe de yâni fiiller âleminde düşüncede kemâle erkmektir ki bir başka ismi de tevhid-i ef'âldir yâni fiilleri birlemedir. Bu yapılmadığı sürece kişi dağınık fikirler ile hayâtını sürdürür ve bunları toplaması yâni vahdet hâline geçmesi mümkün olmaz.

Bu kişi yersiz bir şey göremez çünkü âlemde yersiz bir şey yoktur ki öyle görsün. Birimsel bakış açımız ile kendimize göre eksik, yersiz, lüzumsuz şeyler görürüz. Bir birim diğer birime bireysel bakış açısıyla baktığında bu eksiklik ortaya çıkar ancak orada geniş bir bakış açısıyla bakan üçüncü bir şahıs varsa eğer o ikisine de haklısınız der ve işin gerçeği de budur.

"*Hak geldi, bâtil gitti*" Âyet-i kerîmesini bir beldeye İslâmiyet geldi ve yayıldı oradaki bâtil olanlar giderek Hakk geldi, şeklinde anlarınız genel olarak. Oysa belde bizim bireysel bedenimizdir ve bizlere düşen görev o beldeleri yıkmak harap etmek değil mâmur etmektir. Beldenin mâmur edilmesi bâtilin gidip Hakk'ın gelmesidir. Hakk'ın gelme sebebi de yakîn hükmünün orada zuhûra çıkmasıdır. Yakînden maksat evvelâ ilmî yakîn olarak meseleleri idrâk etmek daha sonra aynel yakîn olarak bunu yaşantıya geçirmektir. Hâlâ bizde birimler, farklılar, düşmanlar, kötüler, iyiler gibi şeyler mevcûtsa daha henüz bize Hakk gelmiş değildir ama zâhiren Hakkânî yaşantımız olabilir. Farklılar görme hükmü ortadan kalktıktan sonra gelen yakîn ile olan görüş gerçek Hakk görüşü olur ki, bizden yapılması istenen şey de budur.

- *Sivrisineğin vücûdunda bile vardır tam bir hikmet;*
Merkür ve Mars'ın vücûdunda olmaz mı hikmet.

Madde âlemi dediğimiz bu âlemin içerisinde birçok gezegen ve yıldızlar vardır ve hiçbirisi boşuna halk edilmemiştir hepsinde bir hikmet vardır. Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın esmâ âlemindeki isimleri varlıklarda zuhûra çıkıyor ve salt ismin maddeye dönüşümü olarak karşımıza geliyor. Yıldızlarda Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın esmâsının özelliklerini oradan yansıtıyorlar. Merkür meselâ akıldır ve bizim büyük bir madde kütle olarak kabul ettiğimiz o şey akıl kitlesinden ibarettir işin aslında ve devâmlı onu neşreder. Ve bu neşrediş sâdece kişilerin dünyâda yaşadıkları döneme has değildir devâmlıdır.

Bizim için önemli olan bunların özelliklerinden yararlanmaktır çünkü bizler yararlanalım diye onlar ortaya getirilmiştir.

- *Hak ile bakarsan bu işin aslına;*
Felek itâat edicidir o Kâdir olana.

Tabiat ismi verilir, şu kadar senede şu şekilde, kendi kendine oluşmuştur gibi sözler söylenir, işte onların akli bunları bu hale getiren bir güç olduğunu bilmezler.

Bizler dahi bunu düşünürken dışarıdan bu âlemi ortaya getiren ve eğer âlem şeklinde bir ayırım yaparsak yanılırız ve yine ikilik ortaya çıkar. Bu âlemleri kırıp saran kudret zâten bu âlemlerin içindedir, dışında değildir yâni ayrı bir yerde ayrı bir varlığı olan bir kırıp saran değildir.

- *Müneccim apaçık gördü bu eserleri;*
Bilemedi eserde vardır bir te'sir edici.

Yıldızın bu gücü nereden aldığını bilemez ve maddeye tapanlardan olur. Biz de kendimizi bu şekilde düşününler arasına sokarsak biz de müneccim hükmüne gireriz, isterse ismimiz müslüman olsun. Ancak bu düşünceyi aşar ve varlığın gerçek sâhibi olarak Hakk'ın varlığını müşâhede edersek o zaman gerçek düşünce bizde meydana gelir.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın müneccimlik yolunu kapatmasının sebebi budur yoksa gerçekte yıldızların te'siri vardır ancak bu te'sir yıldızdan değildir

Hakk'ın te'siridir. Cenâb-ı Hakk (c.c) öyle diliyor ve oradan te'sir etmek sûretiyle o dilediği özelliği ortaya çıkarmaktadır.

- Gözü görmez ki bu dönen gökler;
Hudâ'nın emrine hep boyun eğer!

Gökyüzünün kendine ait bağımsız bir varlığı yoktur ki kendi kendine varlığını sürdürsün. Orada Cenâb-ı Hakk (c.c) dilediğini meydana çıkarmaktadır.

Temsil

- Nasıldır bir düşün, şu dönen gökler;
Bu "fehhâr" çarkı gece gündüz döner. (55.sûre/14.âyet)
- Bununla her an o her şeyi bilen devvâr;
Bu su ve kilden halk eder başka kaplar.

Devvâr:Döndürücü

Balçıktan başka bir kap yapıyor yâni her an yeni bir insan varlığı ortaya çıkarıyor. Bu ifâde bireysel insanı kalıp olarak meydana getiriyor demektedir değil, gerçek insan hüviyetinde olan bir varlığı balçık şeklinde görüntüye koymak sûretiyle kendini ortaya çıkarıyor.

- Bak yerde ve gökteki eserlere;
Bir üstâdın bütün bu işleyen hâne.

Ortada olan bütün varlıklar aynı tezgâhtan ve aynı ustanın elinden çıkmadır. Bunu bildiğimiz zaman aslımıza yaklaşmamız çok daha kolay olmaktadır ancak biz kendimizi ayrı, ayrı varlıklar olarak düşünüp olmayan bir benlik verirsek ebedi olarak kendimizi bulamayız.

240. Yıldızları bağlama hep kemâle;

Niçin tutuldular noksan ve vebâle.

- Bak ki seyirde ve renkte ve şekillerde;
Niçin bunların hepsi de muhtelif hâlde.
- Niçin bazen yerberi ve bazen günötesi;
Bazen yalnız kalır bazen de olur iki.
 - **Yerberi(haziz):Ay'ın Dünyâ'ya en yakın olduğu nokta.**
 - **Günötesi(erc):Dünyânın Güneşe en uzak olduğu nokta.**
- Niçin feleğin gönlü ateşle doludur;
Bu sıkıntı neyin şevk ve arzûsudur.
- Niçin olmuş bütün yıldızlar piyâde;
Kimi yüksek kimi alçak fezâda.

- *Unsurlar toprak, su, ateş ve hava;
Yerdir bu göklerin altı onlara.*

Bizim aklımızın altındaki bedenimiz bizim yeryüzümüzdür ve orada bize mekân olmaktadır.

- *Bağlıdır her biri kendi merkezinde;
Bir zerre bile ayrılmaz durur yerinde.*
- *Bu dördü birbirlerine zıt tabîat;
Fakat bir araya getirmiş mahâretli bir üstâd.*
- *Üç mevlûd ondan olur âşikâr;
Mâdenler ve bitkiler ve hayvanlar.*
- *Muhâlif her biri zât ve sûretlerde;
Değildir bir tâbiat ve bir biçimde.*

250. *Arada bir heyûlâ vardır ammâ;
Sûfiler gibi bu sûretlerden oldu müberrâ.*

Heyulâ eskilerin tabiriyle hayâli olan ve en küçük bir birim olarak ne olduğu tasvir edilmeyen şeydir, günümüzde karşılığı atomdur. Dört unsurun özü atomdur.

İnsanların madde bedenleri ana madde olarak anâsır-ı erbaadan oluşmuştur fakat şöyle bir kendi bedenimize bakarsak bu maddelerin orijinal halleriyle üzerimizde bir benzerlik göremeyiz. Bu madde beden ölümle bozulunca içindeki terkîpler yine asıllarına dönmektedirler yâni toprak toprağa, ateş ateşe, su suya, hava havaya dönmektedir.

Sûfinin özelliği kendi nefsâniyetinden sıyrılmış olmasıdır. Bu şekilde tefekkürler sonucu eski hâli olan beşeriyetinden geçerek kendisini Hakk olarak müşâhede eder. Ve her ne kadar madde beden olsa da o artık nûr olmuştur.

- *Bu yolda geçerlidir Hakk'ın hükmü;
Olmuştur cân ile itâatkâr bütün hepsi.*
- *Düşer bu toprağa kahrı ile mâdenler;
Dikilir ayağa şefkâtiyle bitkiler.*
- *Şevk kaynağıdır sıdk ve ihlâs hayvanlar için eşlerine
Sağlar devâmlılık tür ve cins ve şahsiyetlerine.*

Örneğin elma ağacı kendisini bozmadan devâmlı olarak elma verme kaygısına düşmüştür çünkü ondan o sûretin görünmesi gereklidir eğer değişirse ondan istenen mânâ zuhûra gelmez.

- *Bütün eşyâ eder Cenâb-ı Hakkı ikrâr;
Onu oldular gece gündüz talep-kâr.*

Gerçekten de bir esmânın zuhûru hangi varlıkta meydana gelmişse o maddelikten kurtulup mânâsına doğru yönelmek ister yâni kendisinin gerçek hüviyetine doğru gitmek ister ki bitkilerin yükselmesinin sebebi budur.

Nefisler Üzerine Tefekkür Kâidesi

- *İyice bir bak ey nûrlu göz özüne;
Babadır anneye hilkatte anne.*

Varlıkların aslı akli küllden meydana gelmektedir ki burası esmâ âlemi denilen düzeyin bir başka ifâdesidir. Akli küll ise akli evvelden yâni hakikat-i Muhammedî'den meydana gelmektedir. Akli küllde nefsi küllü yâni bütün madde âlemini meydana getirmektedir. Baba hükmünde oluşu mânâlarının ondan gelişi yönüyledir ana hükmünde oluşu ise maddesinin de ondan gelişi yönüyledir.

İnsanın aslı akli evvelden geldiği için bunların da üstündedir. Akli küll ve nefsi küll ifâdeleri varlık yönüyle olan ifâde biçimleridir ancak insanın varlığı hakikat-i Muhammedî'den geldiği için varlıksal ifâdelere takılıp kalınırsa kişinin kendi gerçeğine ulaşması mümkün olamaz.

- *Cihânı baştan başa kendinde görsen;
Ki âhir evvel içindeydi bil sen.*
- *En son peydâ oldu nefs-i Âdem;
Âdem'in zâtının taklîdidir iki âlem.*

Çünkü senin varlığın akli evvelden geldi, işte bu nedendir ki orada kendisini bulabilenler ancak Hz.Resûlullah (s.a.v)'in varisi olabilirler onun altındakiler ise olamazlar. İsimleri ümmeti Muhammed'dir orası ayrı meseledir.

Âlemler akli evvelden meydana geldiği için ve senin gerçek varlığın da akli evvel olduğu için bu âlemler senden meydana gelmiştir bu nedenle bu âlemleri kendinde gör yâni kendi varlığın olarak gör ve ikinci bir varlık olarak bakma şirke düşersin.

Görüldüğü gibi insanın kendi benliğini bulabilmesi için ne kadar kolaylaştırıcı bir ifâdedir. Cenâb-ı Hakk (c.c) mülkünün ne olduğunu bize bildirmektedir ve sizler küçük yerlere sıkışıp kalarak burası benim mülküm, bedenimdir diyerek orada sıkışıp kalmayın, bu düşüncelerden soyunun çünkü âlem senin varlığıdır, demektedir.

Sıfat bölgesinde güçlerin tamamı tek güç olarak meydana gelir ve bu güçler esmâ âlemine gelince değişik ifâdelere bürünür, fiiller âlemine gelince de değişik görüntülerle görünür ancak bunların hepsi netice olarak teklikten kaynaklanır. İşte İslâm'ın getirdiği vahdet anlayışı bunun izahıdır.

"İnsan kemâlde olması dolayısıyla en son olarak zuhûra gelmiştir" denilir, bu ifâde birimsel madde bedenler için anlatılan bir ifâde tarzıdır ve madenlere, bitkilere, hayvanlara göre bu madde beden oluşumu kemâl hükmündedir. Ancak insanın asıl olarak kemâl sâhibi olması bu madde beden yönüyle değildir. İnsanın kemâlatı beyni, düşünce yapısıdır. Kişi düşünce mertebesinde ne zaman ki varlığının ne olduğunu idrâk etti ise o zaman ona insan denir ve gerçek kemâl sâhibi olan odur.

hakikat-i Muhammedî dediğimiz mertebenin bir başka ifâdesi insan-ı kâmilidir. Âlemlerin varlığı insan ismini almıştır bu nedenle ilk ve en üst mertebedir insan ancak sen kendini kayıtlı ve sınırlı bilersen tabîdir ki "son olarak meydana geldim" diye bilirsin, gerçek hüviyetini bilirsen eğer "ilk benim" dersin.

İşte bu anlatılanlara göre kişinin kendisini gerçekten tanıyabilmesi için hem ilk varlığını hem son varlığını çok iyi bilmesi lâzımdır.

Bir taraftan insan âlemleri besleyendir diğer taraftan bakar ki en fakirdir, o da ayrı bir meseledir.

- *Ne evvel için amaçlanandır ne âhir;*
İnsânın varlığı kendi zâtıyla olmuştur zâhir.

İnsan gâyenin zuhûra gelmesi için bir illet yâni aracı olduğundan dolayı en son zuhûr etmiştir. Eğer birimsel mânâda insan meydana gelmemiş olsaydı Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi bâtınında kendi kendine hayâtını sürdürürdü. İnsan denilen varlığı ortaya getirmek sûretiyle kendini kendisine aşikar etti, kendisini kendisinden ortaya koydu ve bu hâl ancak insan ile meydana gelebildi.

Madde bedenimizi oluşturan unsurlar zâten kendi varlığımızdır dolayısıyla kendi varlığımızla ortaya çıkmış olmaktayız. Yâni bu dört unsur bize boyun eğmişler onlardan dilediğimiz terkîbi yapmışızdır.

Bireysel olarak bu böyle olduğu gibi geniş anlamda insan-ı kâmil yâni sıfat bölgesinde de varlık aynı şekilde kendi varlığıyla ortadadır, başka bir varlıkla değil.

- *Zâlimlik ve câhillik zıt oldu nûra;*
Fakat görünme yeri odur ayn-ı zuhûra.

"Onu insan yükledi. Muhakkak ki o çok zâlim ve câhildir" (Ahzâb, 33/72) Âyet-i kerîmesine burada atıf vardır. Bu Âyet-i kerîme her ne kadar yerme Âyet-i gibi gözüküyorsa da insan için en büyük taltif bu Âyet-i Kerîme'nin içerisinde bulunmaktadır. Eğer karanlık olmasa nûr aydınlatacak bir yer bulamaz ve açık olarak kalır.

Zâlim kelimesi zâhiren zulmedici anlamında ise de hakikat düzeyindeki kişiler için nefsinin çok ileri derecede bir varlık olduğunu idrâk etmesi ancak bunu yaşayamaması sebebiyle nefesine zulmetmesidir. Zulmet bir yönden de karanlık demektir yâni kendi varlığındaki aydınlığı yâni gerçekliği göremeyerek karanlıkta kalmasıdır. Aydınlık denilen bu nefsini bilememe hâli öyle muazzam bir şeydir ki nefis denilen şey Hakk'ın varlığının ta kendisidir. İşte kendisinde

Hakk'ın varlığını hakîkatiyle idrâk edemeyen kimse nefesine zulmetmiş olmaktadır.

Câhilliğine gelirse, cehl ilmin tam karşısında olan bir mahâldir yâni bir kimse cehaletini kabul etmez ise ilmin karşısına geçip de ilim talep etmez. Önce cehaletini farkederek sonra ilme dönüp talep eder. Oysa bu beşeri bakış açısıyla olan ifâdedir ve Âyet-i kerîmede bahsedilen câhillik bu değildir. Ef'âl, esmâ, sıfat âlemlerinde ilim geçerlidir ancak bunlar geçilip Hakk'ın zâtına gelindiğinde ilim cehil ismini almaktadır. Fiiller âlemindeki ilim akli cüz, esmâ âlemindeki ilim akli küll, sıfatlar âlemindeki ilim akli evveldir, zât âlemine geçildiğinde ise ilim ve akıl düşer onun yerini cehil alır ki bu cehil bizlerin anladığı mânâda bir cehil değildir. Bu mertebeye artık varlıklar kalmamıştır ki ilim denilen bir şeye ihtiyaç olsun. Zât kendi varlığında kendinde olarak gizlenmiştir.

İşte zâlim ve câhil denmesi beşeri anlamada anlaşıldığı gibi değil salt varlığın a'mâ hükmüyle kendi kendine olmasıdır. Ve burada cehil sözüyle belirtilen bütün ilimlere kaynak oluşun ifâdesidir. İnsan öyle bir varlık ki zât mertebesinin karşılığı olan bir varlıktır. Zât mertebesi olarak anlatılmak istenen mertebenin yaşantısı ancak insanda ortaya çıkar ve Âyet-i Kerîme "*insan öyle bir varlıktır ki bunu yansıtabilecektir*" demektir.

Oraya kadar yükselmesi imkân dâhilinde bir varlık olan insanın bunları anlayamaması veya anlamaktan geri kalması, anlamasını kolaylaştıracak çalışmaları ortaya koymaması kendi nefesine zulmetmesidir ki bundan büyük bir zulüm olmaz.

Cenâb-ı Hakk (c.c) Âyet-i Kerîme'de şöyle buyuruyor;

﴿٧٧﴾ أَوَلَمْ يَرِ الْإِنْسَانَ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ
فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾

(E ve lem yerel insânu ennâ halaknâhu min nutfetin fe iza huve hasîmun mubîn.)

(Yâ-Sîn/36/77) "**İnsân, onu bir nutfeden nasıl halkettiğimizi görmedi mi? Sonra da Bize (karşı) apaçık hasım oldu.**"

Egosuyla "Ene yâni ben" dedi ve Rabb'ını tanımayarak isyan ehli oldu.

Bu Âyet-i Kerîme' özel olarak bize hitâpta bulunuyor yâni insâna işaret ediyor. Genel yaşantı içerisinde "*bizim çocuğumuz oldu*" gibi ifâdeler kullanıyoruz, oysa Cenâb-ı Hakk (c.c.) burada "**Biz halkettik**" diyor.

"Hasm" kelime olarak karşı taraf anlamındadır ki iki tarafın birbirlerine karşı taraf olabilmeleri için denk olmaları gerekir. Yâni iç dinamikler bakımından insân Allah'ın hasmı oldu. Cenâb-ı Hakk (c.c.)'ın bütün esmâ-i ilâhîyyesi insânda zuhura çıktığına göre ve Allah olarak bir yerde ortaya çıkıp "*işte Ben Allah'ım buradayım*" diyen ayrı bir varlıkta ortada olmadığına göre çünkü Cenâb-ı Hakk (c.c.) bütün zuhurlarını insândan yapmaktadır. Ve en kemâlli zuhurunu ise insânda yapmaktadır. Dünya hayatında dahi hasımlar ne kadar güçlü olursa yapılan müsabaka o denli kemâlli olmaktadır.

İşte Cenâb-ı Hakk (c.c.) insânı bu Âyet-i Kerîme'de o kadar yücelere çıkarıyor ki "*Benim hasmım yâni eş değerim en kemâlli olarak o hücreden meydana getirdiğim insândır ve Ben kendi sanatımı insân ile gösteririm*" demektir.

Üstelik bu hasımlık gizli de değildir apaçıktır. İnsân hücreden meydana gelerek kemâlatına ulaştığında yâni Cenâb-ı Hakk (c.c.)'ın isimlerini, sıfâtlarını ortaya çıkartan bir ayna olduğunda, apaçık hasım olmaktadır. Hasımlar birbirlerinin aynasıdır çünkü iki hasım hasımlıkları dolayısıyla sanatlarını ortaya çıkarmaktadırlar.

Cenâb-ı Hakk (c.c.)'ın sanatı sonsuz olduğundan bu sanatı ancak insân anlayabilmektedir, ne melekler ne başka varlıklar bu hakikatleri anlayacak durumda değildirler. Bu şekilde Cenâb-ı Hakk (c.c.) bânîn âlemde insânî yükseltmekte zâhir âlemde ise yermektedir, Kûr'ân-ı Kerîm bildiğimiz gibi hem zâhire hem bânîne bütün mertebelerde hitâp etmektedir.

Kûr'ân-ı Kerîm sadece zâhiri ile ele alırsak hakîkati ortaya çıkmaz sadece bânîni ile ele alırsak zâhirdeki süflîyyet hali ortaya çıkmaz işte irfaniyet budur ki "tek bir yönde kalmadan yâni bu kesin olarak budur demeden Âyet-i Kerîme'lerin her mertebede neyi ifâde ettiğini anlayabilmektir."

***** (Diğer bir ifade ile.)

Hasım kelimesinden ilk anda düşmanlık anlamını anlarız, oysa kelime denk anlamındadır da. Yetişkin bir kişi ufak bir çocuk ne yaparsa yapsın ona düşman olup hasım yerine koymaz, birinin ona düşman olabilmesi için ilim ve bilgi yönünden en az kendi düzeyinde olması lâzımdır ki sanatını ortaya koyabilsin.

Cenâb-ı Hakk (c.c) apaçık hasım oldu demekle benimle eşdeğer oldu çünkü ben zâten başkasıyla muhatab olmam demek istiyor.

İnsanın kendi vasıflarının ortaya çıkması yönüyle ne kadar büyük taltif vardır bu Âyet-i Kerîme'lerde ancak bizler kesinleşmiş, şartlanmış değerlendirmelerle ibarelere baktığımız için ne olduğumuzdan haberimiz yoktur. Bu nedenledir ki Kur'ân-ı Kerîm'i ancak zât ehli kimseler anlayabilir.

260. *Olunca arkası bulanık aynanın;*

Öbür yüzden göründü sûreti şahsın.

Kendini beşer zannetiğin sürece aynan bulanıktır ve bir şey göremezsin ancak hakikatleri araştırmaya başlamış ve birşeyler idrâk etmiş isen aynan aydınlanmaya başlamıştır artık.

- *Güneşin ışıklarına bak, dördüncü gökten;*
Onlardır dâima bu toprağa akseden.
- *Sensin yansıması ma'budu meleklerin;*
Vücûdun oldu secde ettikleri meleklerin.

Meleklerin meydana geldiği mertebe esmâ âlemidir ve buraya kadar çıkabilirler. Cebrâil (a.s)'ın daha yukarı çıkarsam yanarım dediği de budur. Ancak Efendimiz (s.a.v)'in varlığı akli evvelden geldiği için "yanarsam ben yanayım" dedi. Dolayısıyla bütün bunlar sâdece Efendimiz (s.a.v)'e has hâdiseler değildir, Efendimiz (s.a.v) de bunlar öz ve numune olarak meydana getirilmiştir. Efendimiz (s.a.v) "siz benim ümmetimsiniz benim yaptığımı yapın" demekle bu imkânlar sizde de var demek istemektedir yoksa yapılamayacak bir şeyi neden istesiniz?

Ümmeti Muhammed'in üstünlüğü buradadır işte, diğer peygamberler bunları söyleyemediler, Efendimiz (s.a.v) ise söylenebilmeye müsait olduğu için ümmetine bunları söyledi ve bizlere yolunu açtı.

Hatta ümmeti Muhammediliği bir taraf bırakarak Âdem'liğe dönersek eğer, Âdem'lik kendi varlığının Hakk'ın varlığı olduğunu madde olarak müşâhede etmektir. Kişi bu idrâke gelmedikçe henüz gerçek îmân sınırına ayak atmış değildir, yaptığı işler taklididir.

İnsanın varlığın silsilesini takip edebilmesi için ilk önce başa gelmesi lâzımdır çünkü başın ne olduğunu bilmelidir ki neticeye doğru gidebilsin. Bu nedenledir ki bu işlere Âdemlik ile başlamak zorundayız. Nasıl ki insanlık seyri Âdem (a.s) ile başlamıştır çünkü Âdem (a.s)'dan öncede insanlar vardı ancak idrâkleri olmadığı için insan hükmünde değillerdi, insan özelliğine sâhip ilk varlık Âdem (a.s) olduğu için ona ilk insan dendi. Bizler de kendimizi idrâk ettiğimizde Âdemlik hükmüne gireceğiz ve Âdemlik hükmüne girdiğimiz anda bizimle ilgili olan bütün meleki kuvvetler bize secde eder. Meleki kuvvetler derken şeytân da bunun içindedir çünkü şeytân da bir kuvvettir. Bizde daha üst mertebeden gelen imkânlar vardır, melekler ise alt mertebeden olduklarından dolayı ister istemez secde edeceklerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de anlatıldığı üzere Âdem'e secde etmeyen iblis vardır ki o da bizim var zannettiğimiz eski benliğimizdir. Kişinin bireysel benliği bu oluşumu kolay kolay hazmedemez. Bu nedenle insan öyle bir mahâldir ki içerisinde ne oyunlar oynanmaktadır ve içeriye hangi oyuncular doluyorsa sahne onların olmaktadır. Âleme gelmekten maksat ise Hakk oyununu oynamaktır. Kişinin bireysel nefsi İbrâhîm (a.s) idrâkine ve düzeyine geldiği zaman ancak bu iblis dediğimiz eski bireysel benliğimiz de secde etmektedir. O secde öyle bir secdedir ki İbrâhîm (a.s)'ı ateşin yakmadığı gibi nefsin ateşi de artık onu yakmaz. Sen ateşin gerçek sâhibini bilmediğin sürece o ateş üzerinde hüküm sürdürür ancak gerçek kudret sâhibinin kendin olduğunu idrâk ettiğin anda hiçbir şey sana veremediği gibi o ateşte gül bahçesine döner. Nefs denilen şey gerçek varlığın hükmüne bürünür o halde o gül bahçesi olmazda ne olur?

- *Âlemdeki her tende senden cân var;
Sana bağlı olan bir halat var.*
- *Olurlar emrine elbet tâbi;
Ki her birinin cânı oldu sende gizli.*

Ten diye gördüğümüz bütün varlıkların özü hakikat-i Muhammedî'den meydana gelmektedir ve insanda hakikat-i Muhammedî'nin varlığı olduğundan hepsi ondadır. İbrâhîm (a.s) da ateşteki varlığın kendisinden olduğunu idrâk ettiğinde korkmadı, melekler ise bunun farkında olmadıkları için ateşe atılırken İbrâhîm (a.s)'a yardım talebinde bulundular İbrâhîm (a.s) "O beni benden daha iyi bilir" diyerek, kendisinin meleklerden daha üst düzeyden meydana geldiğini ortaya koymuştur. İbrâhîm (a.s) eğer meleklerden bir şey istemiş olsaydı orada kendi mertebesinden düşerdi ve Hakk'tan gâfil olduğu ortaya çıkacaktı.

Bütün âlemlerin varlığı tek bedendir o da tek hüviyet tek kimlik tek varlıktır ve o varlık dahi bizim varlığımızdan başkası değildir.

- *İki âlemin özüsün cânının nûrusun;*

Seni sen bil ki sen cihânın cânısın.

Görünen madde varlığı meydana getiren genel güç sensin demek isteniyor burada yâni âlemin varlığı İnsân-ı Kâmil olması dolayısıyla ve onun da sen olman dolayısıyla senin meydana getirdiğindir.

Bu meydana getiriş ve iç oluş bütün zerrelere sirâyet ederek onu meydana getirmiştir. Bizler özümüzün hakikat-i Muhammedîyye olması dolayısıyla bu sözü kullanabiliyoruz.

Âlemin merkezinin denilirken âlemde bir yerde merkez var ve sen oradasın, diğerleri de senin etrâfında dönüyor şeklinde değildir, hangi varlıkta olursa olsun sen onun özüsün, merkezinin demektir.

Rûh denilen şey esmâ ve ef'âl âleminde zuhûra geliyor. Bizler kendimizi iki yapılı yâni bir bedenimiz bir de rûhumuz var diye biliriz. Bedenimiz izâfi bir bedendir der ve ötesine geçerek rûhumuz var deriz, işte bu rûhumuz bile izâfidir, isimlendirilmiştir. Sen bunları meydana getiren varlıksın denildiğinde bu varlık artık hiçbir kayda girmez. Rûh da, cesed de kayda girer ancak ikisini de meydana getiren o güç kayda girmez, sınırsızdır.

İslâmiyetin içerisinde madde ile ilgili kısımlar şeriat, rûh ile ilgili olan kısımlar tarikat, bunların gerçeklerini anlatan kısım olan üstü hakikat düzeyidir.

- *Sana kuzeyin dörtte biri oldu mesken;
Gönül kıldı sol tarafı tenden.*
- *Cân ve akıl cihânına sermâye sensin;
Yer ve göklere ziyet sensin.*

Burada candan kasıt hayâttır, rûhtur. Akılda akli evveldir. Yer, gök yâni aklının meydana getirdiği bu varlıklar senin süsündür.

- *Yokluktan zâhir oldu varlığın aynı;
Yüceyi gör ki oldu aşağılarda zâtı.*

Yokluğu iki türlü ifâde etmemiz gerekiyor, birincisi kişinin evvelce var zannettiği kendi bireysel varlığının ortadan kalmış olmasıdır. Bu durumda varlığın ta kendisi yâni Hakk o varlıkta tamamen ve küll olarak meydana çıkıyor. İkincisi, Cenâb-ı Hakk (c.c) "Hakk" ismiyle insan denilen bir varlık ortaya getirmiştir. Varlığın yokluğu ibaresi ise insan tamamen ortadan yok olup ortaya Hakk çıkacak şeklinde anlaşılmalıdır, varlığa verilen o isim yoktan geldiği için bu isim perdesi ortadan kalkınca, Hakk'ın kendisi geniş mânâda meydana olur. Dolayısıyla yok olan sonradan meydana getirilmiş olan isimlerdir. Âlemlerde isimlere takılarak isim perdesinde kalma!

- *On bindir sâhip olduğun tabîi kuvvet;
Fakat hesapsızdır sende irâdi kuvvet.*

270. *Bağlı olur bunların hepsi âletlere;*

Her a'zâ ve uzuv ile sinirlere.

Bu anlatımlar bireysel olarak böyle olduğu gibi geniş âlemde de dilediğini dilediğin varlıktan meydana çıkartırsın.

- *Hekimler kalmıştır hep hayrette;
Bilinmez insânın analizi hakkı ile.*
- *Hiç kimse edememiştir inkâr;
Eder herkes bu yerde aczini ikrâr.*
- *Alır hepsi Hakk'dan nasîp ve kısmeti;
Dönüşü ve çıkışı ancak olur O'nun bir ismi.*

Eğer her birine özel bir tecellî özel bir bilgi verilmemiş olsa bu uzuvlarımız karmakarışık işler yaparlar. Vücûdumuzda çalışan sistem gerçekten akıl alacak gibi değildir, demek ki Cenâb-ı Hakk (c.c) bunlara özel bir tecellî ile özel bilgi vermiş ve her bir hücre akıllı cüz olarak ve diğerlerine bağlantılı olarak kendi görevini yerine getirmektedir. Yâni vücûdumuzun her bir bölgesi akıldan ibarettir, bu anlatım varlıklara izafen söylenince akıllı cüz denilmektedir, genel mânâda kullanıldığında ise akıllı küll denilmektedir. Bedenimizde beynimiz akıllı küll, diğer organlarımızdaki hücreler ise akıllı cüz'dür. Akıllı cüz'ler askerler gibi buldukları mahâlde görevlerini yerine getirirler ve o görevi mutlak bir akıl ile yerine getirirler. Hatta akıllı cüz'lerdeki o akıl bizim idrâk edemeyeceğimiz şekildedir. Organlarımızdaki bu akıllı cüz'ler o akılları ile görevlerini yapıyorlar ve sonrada istirahate çekiliyorlar. Bunlarda Hakk'ın özel bir tecellîsi olmamış olsa hangi biri görevini sürdürebilir.

Seyri sülûk yolundaki bütün çalışmalardan maksat dahi akıl mertebesini genişletmektir.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın isimlerinin zuhûra çıkması sonucunda bu kontrol devâm etmektedir. Madde olarak zuhûr eden bu isim meydana geldikten sonra tekrar mânâyâ dönüşmek istiyor yâni aslına dönmek istiyor. Ancak bizler insan olarak Hakk'ın zâtından kaynaklandığımız için burada farklılığımız vardır.

- *O isim ile bu mevcûtlar kâim;
Bu isimlerden eder tesbîh her dâim.*

Bir sürü varlıklar vardır ve onların birer isimleri vardır bizler bu isimleri söylemek sûretiyle ismi onlara perde ederiz ve bu şekilde isim en büyük perde olur. Bu perde aradan kalktığı zaman varlık gerçeğiyle ortada kalır.

İsim perdelerine takılı olarak hayâtımızı sürdürdüğümüz sürece onların gerçeklerini mümkün değil idrâk edemeyiz.

Varlıkların isimleri tesbîh edişi ne için meydana getirilmiş ise onu ortaya koymasıdır ve aynı zamanda onun ibâdetidir. **"O'nu hamd ile tesbîh etmeyen hiçbirşey yoktur ancak onların tesbîhini siz anlayamazsınız"** (İsrâ, 17/44) Âyet-i Kerîme'si buna işârettir.

Eğer Cenâb-ı Hakk (c.c)'in isimleri olmasa hiçbir varlık ortada olmazdı. Hangi varlık hangi ismin te'siriyle meydana gelmiş ise o ismin tesbîhindedir. Bu tesbîh varlığın fiil olarak ne için meydana gelmişse onu ortaya koymasındır ve bu sâdece ona hastır. Sonuç olarak tesbîh etmekten kasit varlığı ortaya çıkarmasıdır.

Bütün varlıklar bu tesbîhlerini yaparlarken, zikir ise sâdece insana mahsustur, bu nedenle bu iki kavramı iyi ayırmak lâzımdır. Zikir kelime anlamı olarak hatırlamaktır ve en geniş mânâda hatırlama hükmüne hâiz olan varlık insandır. İnsan kendini ne kadar çok tanır ve bulursa zikri de o genişliktedir ve insanın üstünlüğü de bu yönedir. Diğer varlıkların yaptığı tesbîh akıl yürütmeden aynı hâli ve yaşantıyı devâmlı olarak meydana getirmektir. Zikir ise hiçbirinin te'siri altında kalmadan hepsini meydana getirebilmektir. Bu nedenle diğer varlıkların ibâdeti sâdece fitri ibâdet iken insanda hem fitri hem de irâdi ibâdet vardır.

- *Kâinâtın zuhûruna çıkış yeri oldu;*
Çıkış yerlerine dönüşte de kapı oldu.

Bir varlık Cenâb-ı Hakk (c.c)'in hangi isminden meydana gelmiş ise kendi özüne ancak o kapıdan geçebilir. "Cenâb-ı Hakk (c.c)'a varlıkların nefesleri sayısınca yol vardır" sözüyle ifâde edilmek istenen budur. Örneğin "televizyon" sâdece bir kelimedir, bunu duyduğumuzda bu kelime bizde hemen televizyonun varlığını oluşturdu ve kelime o varlığın gerçek hâline giriş kapısı oldu. Bu böyle olduğu gibi bütün varlıklar hangi ismin müsemması olarak var olmuşlarsa kendi isminin idrâkinin kendisinde açılması dolayısıyla Cenâb-ı Hakk (c.c)'in o isimdeki geniş mertebesinde geçebilir. Eğer bizlerde gerçekten insan isminin ne demek olduğunu idrâk ederde geniş varlığımıza geçebilirsek ancak kendimizi bulabiliriz. İnsan denilen şey madde bedenler değil hakikat-i Muhammedî diye belirtilen, insan-ı kâmil diye belirtilen, sıfat mertebesi diye belirtilen yerin sâhibidir. Cenâb-ı Hakk (c.c) kendisini geniş mânâda seyretmeyi diledi ve kendisine insan ismini verdi.

Bizler bunu ancak böyle bilirsek geniş ifâdesine geçebiliriz ama eğer bunu böyle bilmez varlıklar hep ayrı varlıklardır diye düşünürsek o ismin sınırları ve hapsi içerisinde kalırız. Bu durumda isim perdeleriyle sınırlanmış olduğumuzdan siccîne gireriz ve oradan çıkamamız mümkün olmaz. Bu nedenle varlıklara bakarken gerçek yönlerini araştırmacı olarak bakmak lâzımdır.

- *Nerden geldiyse ona dönüş kıldı;*
Bu durmaksızın dönüştür vahdet sırrı.

O hangi ismin varlığı ile meydana gelmişse, varlığını sürdürür, ömrünü tüketir ve geldiği isme döner. Örneğin, elimizdeki feneri yakınca önümüzü aydınlatır, kapayınca geri yerine gelir.

- *Nasıl bilmezsin bütün isimleri;*
Ki sensin müsemmanın yansıyan sûreti.

Varlıkların bir isimleri vardır bir de isimlendikleri yer vardır yâni gerçek varlıkları vardır. İsimler takmadır, müsemma ise kendi varlığıdır. Müsemma Cenâb-ı Hakk (c.c)'in kendisidir. İnsan-ı kâmil yönünden de âlemdeki isimlenmiş bütün varlıklar senin varlığıdır.

Bütün isimler zâten senin isimlerindir, senin olmasa bilemezsin. Bu nedenledir ki melekler Âdem (a.s)'a secde ettiler çünkü melekler belirli isimlerin zuhûr mahâlleridirler, Âdem ise sonsuz isimlerle meydana gelmiştir.

- *Kudret, İlim ve İrâde zuhûru;*
Seninle oldu ey saâdetli kulu.

Zahiren Cenâb-ı Hakk (c.c)'in önünde secdeye varan, salih ameller işleyen kul gibi düşünülür ilk başta bu ifâde, oysa buradaki kul ifâdesi gerçek hüviyetiyle "abdullah" ismini alan kuldur yâni Cenâb-ı Hakk (c.c)'in "sen olarak zuhûr ettiğim mahâlsin" hitâbına mazhar olan kuldur.

- *Sem' ve Basar ile Hayat ve Kelâm'a;*
Bâkîlik vermiş sana bil Hakk Teâla.

Bu bâkîliği beşeriyetinden zannetme! Gerçek varlığını bil! Hayatını ona göre sürdür!

- 280.** *Bu evvel ki âhirin aynı oldu;*
Bu bâtın ki zâhirin aynı oldu.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in ilk tecellîsi hakikat-i Muhammedî denilen sıfat bölgesi oldu, bu nedenle insan evvel oldu. En son zuhûr etmesi beşeriyeti yönüyle en son meydana gelmesidir. İnsanın gerçek hâli ise geniş mânâda ilk olarak zuhûra gelmesidir dolayısıyla ilk ve son o oldu.

Beşeriyet ve şartlanma hükümleriyle baktığımız zaman kendimizin ne olduğunu bilemeyiz, ama yine de meydandayız.

- *Sen seni bilmede kaldın zanda;*
Nedir bir düşün vücûdun bu cihânda.

Sadece duyduysan ve yaşantıya geçiremiyorsan bocalayıp duruyorsun demektir. Yaşayacaksın bu hakikatler yaşantına geçecek için ile dışın barış içerisine girecek ve ikimiz biriz zâten diyerek rahata kavuşacaksın. Eğer kişi bu hale eremezse sürekli şüpheler ve tereddütler içerisinde kalır ve dünyâdan tatmin olmuş bir şekilde gitmesi mümkün olmaz.

Akıl denilen beşeriyet hükmünün altında olan akıldır gerçek akıl değildir. Vehmi akıl vehim ona ne derse onu yapar ve zannında oluşan şeylerle hayatını sürdürür. Gerçek akıl ise akılı küll olan bir akıldır ve akılı küll ise vehmi hükmü altına alan akıldır.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in varlığını beşeri aklın ile anlamaya çalışıyorsan eğer karmakarışık olursun, bu durumda bu işlere zâten hiç kalkışma tamamen rahatsız olursun. Akli cüz' ile en azından kulluğunu bilip Cenâb-ı Hakk (c.c)'a yönelerek hayâtını sürdürmesi daha iyidir. Akli küll yaşantısında hiçbir duygusallığın hiçbir te'sirin hükmü ve kapsamı altına girilmeden salt kendi şuuru ile müstakil olarak hareket edilir.

Akıl aynı zamanda ilim'de demek olduğundan kişi akli külli ne kadar tanırorsa ilmi de o derece artmış olur.

- *Tefekkür gâyet büyük bir hayret denizi;*
Burada erdi sona tefekkür bahsi.

Vehmin hükmü altından çıkmış olan aklın akli küllle doğru sefere başlama hâlinden bahsediliyor. Bu aşamada insanın aklının alamayacağı bazı oluşumlar olur ve kişi hayretler içerisinde kalır. Bu makâma da hayret makâmı denir. Kişinin evvelce bildiği, duyduğu fakat üzerinde durmadığı hallerin özünü anladığında dahada öze inmeye başlar ve âlemi ve kendisini yavaş yavaş tanımaya başladığında hayrete düşer. Bu hakikatlerin anlaşılması neticesinde de kişi aczini idrâk eder.

Üçüncü Soru

- *Neyim ben, sen bana benden ver haber";*
Ne mânâdır ey şâh, kendinden kıl sefer.

Cevap:

- *Sordun yine benden bana sen;*
Bana benden haber ver kim, kimim ben.
- *Mutlak vücûdadır bil işâret;*
Denilse ben olur ondan ibâret.

Mutlak varlığı idrâk etmeden bizler "ben" sözünü kullandığımızdan dolayı tamamen perdeleniyoruz. Mutlak varlıktaki benliği kendi beşeri benliğimize veriyoruz ve bu da içinden çıkılmaz bir hâl alıyor çünkü mutlak varlığın karşısında kendini ayrı bir varlık olarak ortaya koyarak benlik iddiasında bulunmak insana en büyük darbe ve aşılması en zor settir.

Ancak bu benlik beşeriyete vafedilince "ben" diyebilirsin ki zâten "ben" sözünden başka söyleyecek bir sözünde yoktur, ne sen dersin ne de o dersin. Zaman gelir O dersin ancak O olduktan sonra ancak dersin yoksa O olmadan bunu kullanmakta şirktir.

Varlıklar belki kelime olarak "ben" demiyorlar ancak varlıklarını ortaya koymaları itibarıyla hepsi "ben" demektedir. Ancak bu benliğe sâhip çıkılarak kendimize mal ettiğimiz sürece şirktir ve kesret âlemindeyiz.

Şirk kaba mânâda Allah'a ortak koşmanın yanı sıra ince mânâda fiiller âlemindeki yaşantıya girmektir.

Kişinin "ben" diyebilmesi için en azından idrâkinde İlâh-î hakikatleri yaşayarak söylemesi lâzımdır. Beşeriyetini değil, gerçek varlığının hakikatini anlatma babında söylediği zaman karşı taraf bunu, ister beşeriyetine isterse

bâtınına versin onu ilgilendirmez artık. Ve kişi gerçek benliği ile bu kelimeyi söylediği zaman artık yaptığı fiilinden sorumlu olmaz.

İlâhî benlik bir mahâlden zuhûr ettiğinde onun yaşantısına akıl sirdirmek artık mümkün olmaz çünkü şartlanmış düşünceler ile değerlendirilir ve bu hâlin idrâki mümkün olmaz.

- *Hakîkât o taayyünden muayyen;*
Onu izhâr eder her sözdeki ben.

Senin hakîkatin varlık sûretine bürününce o hakîkati beşeriyetine verirsin ve "ben" dersin. Oysa müsemma Cenâb-ı Hakk (c.c)'tir ve sen onun varlığına sâhip çıkmış olursun.

- *Ben ve sen zâtın ârızı sûretleriyiz;*
Varlık kandilinin fânuşlarıyız.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in isimleri yönünden geçici sûretleriz ancak bu geçici sürede gerçek varlığımıza ulaşabilirsek artık geçici değil bâkî oluruz. Ve bu geçicilik içerisinde bu bâkîliği bulmak için bu sûretlere bürünülmektedir. Eğer bu sûretlerde bâkî kalmış olsak bu hayât bize ızdırab verir.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in nuru bu kandilliğin kafeslerinde zuhûra çıkmaktadır. Bu aşamaları aşmak ise gerçekten çok zordur. Çünkü bizler şartlanmalarımız ile bireyselliğimize gömülmüşüz bunu aşamadığımız sürece günâh ve sevab hükümleri bizim üzerimizde te'sirini sürdürmektedir. Bu aşamada kişi herşey birdir, günâh ve sevab yoktur diye düşüncelere girerse tam çamura batmış olur. Öyle bir batakır ki çıkması da mümkün olmaz.

- *Bütün cisimler ve rûhlar bir nûrdur;*
Görünüş yeri bâzen ayna, bâzen kandildir.

Cisim ve rûh aslında aynı şeyin iki yönüdür. Bir madde beden bir de ayrı bir rûh var anlayışı bu işleri anlayışı zayıf olanlara kolaylaştırmak için yapılan bir anlatımdır ve akıl sâhiplerine yönelik değil maddeye bakış sâhiplerine yöneliktir. Madde bakışıyla varlıklara bakarlara en azından bir üst mertebenin varlığını anlatabilmek için söylenen izahlardır ki kişi en azından rûhlar âlemi diye bir kavramı kafasına soksun, yoksa kendini tanıyan bir varlığın rûhu da, cesedi de, özü de, varlığı da sıfatı da tektir. Tek olan varlığın muhtelif görüntüsünün değişik hallerde aldığı isimler dolayısıyla ef'âl, esmâ, sıfat, zât âlemi olarak ayrılmıştır.

Nûr denilen Cenâb-ı Hakk (c.c)'in "Nûr" isminin zuhûr mahâllidir. İstersen karşıdaki varlığa bakarak, aynadan Cenâb-ı Hakk (c.c)'in varlığını seyredersen, ister kandilden yâni kendinde bulursun. Bu bir neş'e hâlidir, kendinde bulduğunda karşıda da bulduğunda zâten kendin veya karşı diye bir şey kalmaz, bu oluşumlar sâdece seyrin meydana getirdiği değişik yaşantılar olur.

- **290.** *Sen deyince ben, bilir sâhib-i ibret;*

O ben sözü olur rûha işâret.

Kişi sâdece cesedinden ibaret olmadığını idrâk ettiğinde, benim gerçek varlığım rûhumdur demeye başlar, oysa onun gerçek varlığı o da değildir ki. Rûh denilen şey de bir yerde mahlûktur. Rûh ile cesed denilen şey insanın kalıbını meydana getiren biri maddi diğeri izâfi yönüdür. Kişinin gerçek kimliği benliğidir ki bu da salt yâni hiç bir şey karışmamış ve bozulmamış, hiçbir hüküm altında kalmamış şuurdur.

- *Edersen kendi aklını kılavuz sen;
Göremezsın nesin sen öyle cüz'den.*

Beşeri aklına kapılırsın rûhunu benliğin olarak kabul edersin yâni beşeriyet aklın seni buraya kadar getirebilir.

- *Sen ârif ol vücûdun sırrına gelde;
Mârifet nûru parlâsin gönlünde.*
- Büyüktür senle ben bu cân ve tenden;
Ki cân ve ten parçadır benle senden.

Ben ve sen gerçek varlığın kendi özüne takdığı bir isimdir. Ten ve cân ise bunların zuhûrunda meydana gelen ârızî sebeplerdir. Dolayısıyla gerçek benlik ve senlik bunların hepsinden üstündür.

- *Değildir ki ben ile kasıt sâdece insan;
Denilsin tâ ki bendir kasıt cândan.*
- *Hemen sen dünyâdan vazgeçen ol;
Cihânı terk edip kendin cihân ol.*

Hemen denilen yâni bir düşünceye gir ki bu düşüncedeki yol seni varlığının dışına çıkartsın. Eğer tuttuğun yol beşeriyetinin içinde dönüp duruyorsa buradan kurtulmânâ imkân yoktur. İpek böceği eğer yaptığı kozasını delebilib uçabilirse hürriyetine kavuşur eğer delemes ve kozanın içinde kalırsa onu alıp kaynar suyun içine atarlar, orada bütün imkânlarını kaybedip yanar ve onun malzemesinden başkaları yararlanır. İpek böceği kozasını delip çıkarsa o koza delindiğinden dolayı üzeri kopuk kopuk olduğu için başkaları senden faydalanamaz ancak sen kendini kurtarmış olursun. Ve buradan kurtulduktan sonra ancak diğerk böcekleri sakın hapishâne içerisinde kalmayın diyerek kurtarabilir. Yoksa ölmüş olan bir varlık kimi diriltebilir?

İnsan önce kendi birimsel varlığından kurtulacak sonra karşı varlık denilen sonradan meydana gelmiş olan varlıklardan kurtulacak. Aslında bu ifâde yâni sonradan meydana gelen ifâdesi de yine bizlerin şartlanmalarına göre böyle kabullenilmektedir.

Kendi varlığın zâten âlemin gerçek yüzüdür. Sen âlem ol ve âlemde kendini bul, her baktığın varlıkta kendi yaşantının mevcût olduğunu anla!

Âlem tek varlık ve tek bedendir ve tevhid etmek budur yoksa bir İlâh vardır o da Allah'tır anlayışı avamın tevhid anlayışıdır. Gerçek tevhid ise Allah olarak isimlendiren varlığın bütün âlemde tek vücût olarak yaygın olduğunu idrâk etmektir. Ve sen de bu varlığın dışında olmayıp içinde olduğun için sen de o'sun. Bunu gerçekten idrâk ettiğin zaman kendini beşeriyet mertebelenle değil geniş olan hakîkatinle idrâk edersin. Bunu idrâk ettiğinde, zâten âlem sensin. Gerçi etmesen de sensin ama edersen gerçekten sensin. Bu durum babası çok zengin olup bundan haberi olmadan fakir yaşayan birinin hâline benzer.

Bu geniş âlem ise ayrı bir yerlerde oluşacak bir âlem olmayıp sâdece senin idrâkinde değişecektir yoksa dışarıda kalkacak, kopacak, değişecek bir şeyler yoktur. Her şeye vasi olan varlık zâten oluşumlarını hiç durmaksızın devâm ettiriyor, bizler bakış açılarımızdaki yanlışlık dolayısıyla böyle bakıyoruz, bu yanlış olan bakış açısı düzeldiği zaman âlem senindir artık.

- *Yazılıştaki vehim ile "huve"nin "he"si;*

Olur iki göz cânın görüş vakti.

Burada anlatılanı gerçekten anlayabilmek ve yaşayabilmek çok zor bir iştir. Ve hatta bu kitap yazıldığından beri bu anlatılanı açan dahi pek olmamıştır ve bu ifâde gizli kalmıştır.

Hüvviyyet ahadiyyet makâmı olup, mutlak benliktir, gerçek benliğin zuhûra çıkmamış ve kendinde olan hâlidir.

Burada hüvviyyet kelimesinin arapça yazılımında geçen [هُو] "he" harfinden benzetme yoluyla işin hakîkatine geçilmektedir.

Şimdi, aslında bu âlemlerin kendine has varlığı yoktur, sâdece kendine has olarak "âlem" denilen bir ismi vardır ve bu isim sonradan meydana getirilmiştir oysa bizler, bütün bu âlemler sonradan meydana getirilmiştir zannederiz. Âlemler Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın varlığı olarak vardır ve Cenâb-ı Hakk (c.c) bunlara âlem ismini vermek sûretiyle kendisini perdelemiştir. Bu perdeyi yâni âlemler ismini kaldırdığımız zaman Hakk'ı müşâhede ederiz.

Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi zâtında iken kendini seyretmeyi murad etti ve hakîkat-i Muhammedî, insan-ı kâmil, sıfat mertebesi ismini verdiği bir hale tenezzül etti. Bu şekilde kendi varlığına verdiği isimler ile sanki ikinci bir varlık varmış gibi kendini perdeledi ve mertebeler hâlinde zuhûra geldi. Sıfat âlemi, esmâ âlemi derken ef'âl âlemi olarak isim aldı ve âlemler ef'âl âlemi olarak değerlendirildi. Bütün bu oluşum Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın kendisindeki oluşumlara değişik sûretler vermesiyle kendi kendine değerlendirmesiyle oldu ve böylece kendi kendini perdelemeyi diledi.

Cenâb-ı Hakk (c.c) eğer kendini perdelemeyi dilemeseydi bu âlemler meydana gelmezdi ve devâmlı olarak kendi zâtında kalırdı çünkü Cenâb-ı Hakk (c.c) zâten kendi zâtında kendisiyledir. Seyre geçmek için kendinden ayırdı, zirâ zâti âleminde seyir sözkonusu değildir. Aslında bu ayrılış maddi anlamda bir ayrılış değil isim anlamında olan bir ayrılıştır.

Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi zâtında iken vehm-i ilâhî ile hakîkat-i Muhammedî denilen ilk sıfat mertebesini meydana getirdi. Burada bahsedilen vehim bizim hayâlimizdeki beşeri vehim değildir, ilâhî vehimdir. İşte bu vehim kendisindeki güçler ile hayâl-i kebir denilen hayâl âlemini yâni esmâ âlemini

meydana getirdi. Bunların sonrasında madde âleminde zuhûra gelen varlık kendisini ayrı bir varlık olarak zannetti.

Vehim ve hayâl birimselliğe atfedildiğinde yok olanı var zannetmektir. Aklımızda, hayâlimizde bir şey tasavvur ederiz, işin aslında o şey yoktur ancak nefsimiz onu var gibi gösterir. Bunun aksi olarak da var olanı yok göstermektedir. Bizler bu vehim ve hayâl hükmü altında yaşadığımız sürece buna akli cüz' denilmektedir. Bu şekilde ise bu âlemi ve kendimizi tanımamız mümkün değildir çünkü görüşümüz tamamen terstir, olmayan âlemin varlığını var olarak kabul ediyoruz, olan Hakk'ın varlığını ise yok olarak kabul ediyoruz. Bizler bu düşünce içerisinde milyarlarca yıl yaşasak yine bu hayâlden kurtularak gerçek kimliğimizi, hüvviyetimizi bulamayız. Bütün ibâdetleri yerine getiririz, Kûr'ân-ı Kerîm okuruz vb. şeyleri yaptıkça yaparız, bu şekilde belki ibâdet yapma hânemiz dolar taşar hangi hayâl ve vehim şuuru içinde ve beşeriyetimizde kalmış isek bunlar olsa ne olur olmasa ne olur! Yaptığımız ibâdetlerin çokluğuna güveniyor isek bu tamamen nefsâni bir yaşantıdır, bazı karşılıklar bekleyerek yâni menfaat karşılığı yapılan işlerdir. Bunların sonucunda yaptığı işlerin karşılığı alır ancak kendini bulamaz ki, bu da en büyük azap ve hüsrandır.

Hakk'ın benliği olan ilâhî vehim ise yok gibi gözükeni var kabul etmektir.

Fizik olarak dünyâyâ gelmiş ve yaşamış olan bir kişi gerçek olarak kendisini bulamaz ise esmâ âleminde gelip esmâ âlemine gitmiş olur, dünyâyâ bile inmemiş olur ki bu da inişinin tamamlanmamış olması demektir ve inişi tam olmayanın mi'racı da olmaz. Bu nedenle ilk yapmamız gereken şey dünyâyâ ayak basıp oradan yükselmektir.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in gerçek kulları ilâhî vehimde varlığı kabul edilen kullardır. Gerçek kulluk ancak Cenâb-ı Hakk (c.c)'in o mahâlli var olarak kabul etmesiyle olur ve Cenâb-ı Hakk (c.c) o mahâlde gerçek kulum yâni "olmadığın halde seni var kabul ediyorum" der. Bunlar abdullah olanlardır diğerleri ise diğer isimlerin kullarıdır. Yâni Rahmân'ın kuludur, Rahim'in kuludur vb. İsimden mânâyâ geçildiğinde Allah kelimesinin geniş mânâdaki ifâdesini idrâk eden yerde artık vehme yer kalmaz çünkü vehim sıfat bölgesinde başlar, sırf zâti ahadiyyet hükmüne geçildiği zaman orada vehim kalmaz çünkü vehim kendini seyretme, kendisindeki güçleri, varlıkları ortaya koyma anından sonra başlar. Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi kendinde iken ve seyredecek bir mahâl yok iken neyi kabul edecek ki vehim ve hayâl içeriye girebilsin.

- *Arada hiç kalmaz yol ve yolcu;*
Olur o "hûve'nin "He"sine "Allah" merci.

Yol ve yolcu kalmayıp, hedef meydana çıktıktan sonra hayâlin ve vehmin hükmü bitmiş olur. Seyre geçtiği anda hayâl âlemi meydana gelir, seyri kapatıp kendisine döndüğü anda ahadiyyet âlemi meydana gelir.

- *Vücût cennet, imkân cehennem gibi;*
Arada senle ben berzâh gibi.

Kişi hayâl ve vehim hükmü ile beşeriyetiyle madde âleminde kalarak, hayâtını tabiatına yönelik sürdürdüğü müddetçe siccînin içindedir.

Ben ve sen hakikatini kişi gerçeğiyle anladığı anda bu anlayış geniş mertebeye geçmede kişi için bir berzaktır. Kişi ilk önce cüz'i benliğini yâni beşeriyetini idrâk edecek, sonra bakacak ki bu benlik aslında geniş, ilâhî benlikmiş, işte buradan gerçek varlığa geçecektir.

- *Bu gözden kalkınca hükmü perdenin;
Kalır mı hiç hükmü mezhep ve dînin.*

Kişiler beşeri hayâl ve vehim içerisinde olduğu müddetçe bunlara bir mezhep ve din lâzımdır çünkü kendi başlarına kendilerini bulmaları mümkün değildir. Bu nedenle insanlara en azından kendi başlarına yürüyebilecekleri ve dünyâ yaşantısını en az zararla geçirebilecekleri bir sistem gerekli olmuştur. Din ve mezhepler bu şekilde yaşantıya atfedilmiştir.

Olmayı var kabul edenlerden bir kısmı bu kabul edişi bir başka çeşit diğer bir kısmı bir başka çeşit yaptıklarından dolayı birbirlerine zıt düşmeleri ile yollar meydana çıkmıştır.

Kişi bu hayâl ve vehimlerden kurtulduktan sonra kendisine din ne yapar artık mezhep ne yapar. Kendini ayrı ve gayrı zanneden için olan yol ve yolculuk hükmü hiç kendini ayrı kabul etmeyen ve varlığın tek olduğunu idrâk eden kişi için artık yol nerede, yolcu nerededir?

- 300.** *Bütün şeriat hükümleri senle benden;
Cihâna zâhir oldu cân ile tenden.*

Yâni beşeri anlamdaki senlik ve benlik hükmünden doğar. Çünkü insan sûretinde olanların her birerlerinin ahlâkları değişik yönlerde olduğu için bunları en alt düzeyde belirli bir çizgide tutabilmek için Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın koyduğu bir şeriat sınırı vardır. Hayâl ve vehim içerisinde yaşayanların bu yaşantılarının karşılığını en az zayıat ile atlatabilmeleri için şeriat muhakkak şarttır.

Ancak şurası vardır ki, hastalığın geçtikten sonra artık ilaca ne gerek vardır? O ilacı kullanıyor gibi gözükürsün orası ayrı meseledir ki ayrıca bu konunun da derin izahları ve ayrı hükümleri vardır.

Kişi kendisini rûhani bireysel varlık, maddesel bir varlık kabul ettiği sürece bu hükümler geçerlidir. Gerçek kimliğini yâni rûh ve cesedin yanında ilâhî bir varlığın olduğunu idrâk ettiğinde bunlar düşer. Hiçbir hüküm ebedî olarak kalıcı değildir ancak o birim kendisini beşer olarak kabullenmiş ise o hükümlerin hepsi ölünceye kadar geçerlidir. Beşeriyet örtüsünü atıp kendisi müstakil bir varlık olarak kalmışsa onun üzerinde hiçbir hüküm kat'iyetle işlemez ve hiçbir kayıt onu kayıt altına alamaz.

- *Bu gözden kalkınca gayrılık sûreti;
Farketmez cihânda Kâbe, havra ve kilisesi.*

Âlemin tek varlık olduğu idrâk edildikten sonra gerçekten ne Kâ'be'yi ne havrayı ne de kiliseyi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Cenâb-ı Hakk (c.c) havrada Mûsevi olarak zuhûr etmiştir, kilisede İsevi olarak zuhûr

etmiştir, câmîde Muhammedi olarak zuhûr etmiştir, O'nun zuhûrlarına son olmadığı için onu kayıtlamak da mümkün olmaz. İşte geniş mertebe'ye yâni ilâhî vehime geçildiği zaman bunlar bu şekilde kabul edilmektedir. Bunları böyle kabul eder ancak sûretteki hâline bakarak bu Mûsevi'dir der yâni olmadığı halde sûreta kabul eder gözüdür ki birimsel olarak kişide ilâhî vehmin yaşanmasıdır. İnsanın bedeninde dahi baş yukarıda ayak aşağıda diye birini yükseltmek diğeri aşağılamak mümkün değildir, insan hepsiyle bir bütündür. Bunun gibi Cenâb-ı Hakk (c.c) da küldür ve genel olarak bakıldığı zaman orada en değersiz olarak gördüğümüz şey dahi en değerli olan kadar değerlidir.

Kâ'be, havra, kilise gibi isimlerin fiiller âleminden yukarılara çıkmak için bizlere verdiği şifreler vardır ve bunlar o yönden değerlidir. Eğer biz oradaki şifreyi alabilir ve değerlendirebilirsek, onun değeri onunladır yoksa kendi taş, tahta yapısıyla değildir.

Kâ'be'nin kara taşı fenâ mertebesine ermenin ve Hakk'ın örtüsü altında beşeriyetinden gizlenmenin özelliğidir.

Havra Mûseviyyet makâmının ifâdesi için ortadadır.

Kilise İseviyyet makâmının göstergesi olduğu için ve onu belirtmek için ortadadır.

Yoksa bunların hiçbirisi birbirinden ayrı şeyler olmayıp birbirlerinin devâmıdır. Bizler şartlanmalarımızla bakınca onlar Mûsevi'dir, Hıristiyan'dır, kâfirler'dir diyerek kestirip atarsak bu yolda işimiz bitmiş demektir, devâm etmeden bırakmak gereklidir.

- *Taayyün vehim noktası oldu "ayn"a;*
Dönüştü sâfi "ayn" "gayn"a.

"*Bilen ayn, bilinen gayr*" denilir. Aslında bilen ile bilinen aynı şeydir ancak bilen bilmektedir ki o var olarak ve gayrı olarak kabul edilmektedir ancak o gayrının aynısıdır. Bu bilen, kendisindeki değişik güçlerin ortaya çıkması için karşısında bir gayrı kabul etmektedir ki bu da vehim neticesinde ortaya çıkmaktadır. Sürekli kendisiyle "**ben, ben**" diye konuşursa değişik isimler zuhûra gelmez bunun için "**sen**" altında değişik isimlerle zuhûra gelmektedir ki bu da olmayan o varlıkların varlığını kabul etmektir.

Ayn harfinin üstteki gözü müşâhede sahasını alttaki çengeli de âlemler hükmünü meydana getirmektedir. Yâni gerçek görüş sâhibi bütün âlemleri ihata etmiş vaziyettedir ve gözüyle seyretmektedir. İşte bu ayn'ın üzerine vehimden doğan bir nokta konulunca o gayn yâni gayrı olmaktadır ki bu hüküm olarak kabullenmedir yoksa fiili olarak kabullenme değildir.

- *İki adımdır ancak yol sâlike;*
Bu yolda var fakat çok tehlike.

Hayâlimizde, vehmimizde yol, yolcu, varılacak yer koyarak işimizi zorlaştırıyoruz. Kişi ikilik üzerine, ötelerde bir Allah anlayışı üzerine yaşadığı sürece bu yol uzar gider ve bir ömür boyu ötelerde olan Allah ile ayrı zannettiği birimsel varlığını birleştireceğim diye uğraşır durur. Kendi birimsel varlığı zâten yok hükmünde olduğu için onun yok edilmesi mümkün değildir.

Ancak kendisine **"ve tevâsav bil hakkı"** (102/3) hükmüyle yaşayan birisi gelecek ve ona "Sen ilk önce bu düşünceyi sök at! Bu düşünceyle bir yere ulaşman mümkün değildir. Bu nedenle bu yolu kısalt ve vahdetin oluşması için ikilikten kurtul" diyecektir.

Kişi kendi yokluğunu ilmi olarak anlayıp, idrâk ettiğinde, Hakk'ın değilde **"ben"** hükmüyle birimsel varlığı olarak kabul ettiği şeyin ortadan kalkması gerektiğini anlar ki ilk adım budur. Sonrası ise hayâtını bu şekilde sürdürmesidir.

Bu durumun ilk hâli ilmî yakîndir. Sonrasına adımın birinin atılması aynel yakîn, ikinci adım ise Hakkel yakîndir.

- *Geçmektir hüvviyyetin "he"sinden biri;
Vücût sahrâsına seferdir diğeri.*

Yânî çevresinde zâhiri olarak görülen her şeyden geçmektir. Her şeyden geçmekten kasıt onların kendilerine has bir varlıkları olmadığını idrâk etmek ve bütün varlık Hakk'ın varlığıdır hükmünü yaşamaktır.

Vücût sahrâsına sefer derken bu kendine erişmek mânâsınadır yoksa ötelede olan bir şeye erişmek değildir. Bu nedenle *"kendinden kendine sefer et!"* denilmektedir ki bu durumda sefer diye bir şey de olmaz ortada. Seferden kasıt *"düşünceni ve idrâkini değiştir"* demektir.

Bu değişimin birinci adımında kendini bulmak, ikinci adımında kendini tanımaktır. Yalnız bu ikinci adım ömür boyu sürer ve ikinci adımın sonuna da erişilmez. Bunlar yapılması çok zor işler değildir, yeterki sistem bilinerek gereği yerine getirilsin.

- *Bu görüş yerinde bütün fertler bir oldu;
Hakîkatte o bir sayıların aynı oldu.*
- *O topluluk sensin ki birin aynı oldu;
O birsin ki çokluğun aynı oldu.*

Kişinin bakış açısı kendisine yöneldiğinde artık zâten ortada topluluk hükmü de kalmıyor. Hal tek varlığın kendisinde olanları ortaya çıkarması ve seyretmesi olunca topluluk ve ayrılık aynı şey hükmüne girmektedir. Yâni diler fiiller âleminde kendisini çokluk hükmüyle seyrederek, dilerse sıfat âleminde kendisini topluluk hükmüyle seyrederek.

Fiil olarak ve madde olarak birçok parçaların var ancak bakılınca bir kişisin. Bu birimsel olarak böyle olduğu gibi âlemde de böyledir.

Zuhûra geldikten sonra kendine değişik isimler vermek sûretiyle çokluk hükmüne girmişsin ama aslında bütün bu çokluk birliğin ifâdesidir.

- *Görürler böyle sırları zâhir;
Olanlar cüz'den, sen ol külle misâfir.*

Cüz'î âlem olarak belirtilen fiiller âlemindeki yaşantıdan âlemin külli olduğunu fark ederek külli yaşantıya geçen kişi bu sırrı yâni adımların nasıl adımlar olduğunu bilir.

Dördüncü Soru

- *Misâfir kimdir, sâlik nerde olur hâsıl;
Kim o kişi ki oldu zaman içinde kâmil.*

Cevap:

- *Ey ârif kişi, dedin ki misâfir kimdir;
Cihânda aslından haberdâr olan kimsedir.*

Kişi bir yolda ilerlediğini zanneder fakat aslından haberdar değilse, elinde bir pusulası yoksa ve bir şey de bilmiyorsa o karmakarışık yollara girer çıkar ancak hedefini bulması mümkün olmaz. Kişinin elindeki haritası doğru ise ve pusulası da hedefi doğru olarak gösteriyorsa o kişi bilinçli olarak ilerler ve hedefine ulaşır.

Burada yol olarak kastedilen şey kendini tanıma bilgisidir. Tarikatın gerçeği olan bilgiler esmâ âlemini bildirmekte ve oraya yol açmaktadır. Fiiller âlemi ile sıfat âlemi arasında olan bu yer yoldur ve tarikat dahi buranın hükümlerini almaktadır. Eğer buranın gerçek hükümleri anlaşılamiyor ve kişi sâdece fiiller âlemi bilgisi ile yaşantısını sürdürüyorsa tarikat hükümlerinde değil şeriat hükümlerindedir.

Aslından haberdar olan kişi en azından kendi varlığının Hakk'ın varlığını olduğunu ilim olarak bilmeli ve yolda ilerlemenin gereği olarak bu bilgisi gerçeğe döndürmek için çalışmalar yapmalıdır.

310. Bu imkândan vücûda keşif seyri;

Olur seyri sülûku keşif sırrı.

Kişi kötülükleri terk edecek, iyilikleri de terk edecek. Noksanlığı ve ayıbı bir bırakmak vardır bir de onları görmemek vardır. Bırakmak kendi varlığımızdan çıkarmaktır, görmemek ise karşı birimlerdekini çıkarmaktır. Bu durumda kişi ayıp, noksan ve günâh diye bir şey göremez hale gelir.

Görüldüğü gibi bu ilkönce kendimizden kaldırılacaktır, ancak bu her türlü edepsizlik yapılacak ve bu tür bir hayât tarzı benimsenecek demek değildir ancak ayıp diye bir şeyin varlığı bizi bağlamayacaktır ve sınırlamayacaktır. Eğer gerçek varlığımızın Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk etmiş ise eğer kendimizi sınırlamamız mümkün değildir. Âyeti kerîmede "**Lâ yus'elu ammâ yef'âlu**" yâni "*Allah'a yaptıklarından sorulmaz*" (Enbiyâ, 21/23) buyrulmuştur.

Âlemde olan tek varlıkta olan her şey tektir ve dolayısıyla tek olan bir şey için ayıp veya ayıp olmayan kıstası neye göre olacaktır? Fiiller âleminde kişilerin birbirlerine olan göreceliklerine göre ayıp, noksan hükümleri tabi ki mevcuttur. Hangi mahâl hangi ismin te'siri altında meydana gelmiş ise onu ortaya çıkaracaktır.

"Kûl küllün ya'melu alâ şâkiletih" yâni "Her birim kendi şakilesi üzere yâni kendi mevcûdiyetinin gerektirdiği şekilde ortaya çıkar" (İsrâ, 17/84). Bizler işi bu şekilde bilir ve hareket edersek eğer rahat ederiz ve bundan daha

büyük bir rahatlık olmaz. Ancak kendimizi de birim kabul ederek, fiillerin birimlerden çıktığını düşünürsek eğer, bu durumda rahatsızlığın en büyüğü bizde demektir ve bir ömür boyuda sürer gider. İşte sulh denilende budur yâni varlıkta Hakk'ın varlığını görüp abes, çirkin şeyler görmemektir.

İmkân âlemi kesret âlemi olarak belirtilen fiiller âlemidir. Kişi burada düşüncesini toplayarak fiiller âlemindeki tevhidi tamamlayabilir ve vahdet hükmünü ortaya getirebilirse eğer vücûb âlemine yâni Hakk'ın gerçek varlığına gitmesi mümkün olur. Bu yolculuk ise mânevi bir yolculuktur.

- *Geçer misâfir o kimse bu cihândan;
Kalır ateş gibi sâfi dumandan.*

Konakları geçmeli yâni belirli hükümler ile belirtilen çalışmalarını en güzel şekilde yaparak oralara ulaşmalı ve dumandan arınmış ateş gibi olmalıdır yâni vehim hükmünden çıkarak gerçek benliğini bularak hayâtını sürdürmelidir.

- *Kat edince menzilleri aksi yönde;
Olur insân-ı kâmil bu seyirde.*

Kişinin idrâkinin değişmesinden sonra yapmış olduğu çalışmalar yol hükmünde olan çalışmalardır. Kişi bu çalışmalarını kemâle erdirdikten ve kendi hakikatini idrâk ettikten sonra kâmil insan olmuş olur.

Kâide:

- *Evvel zamanda fitratta mevcût;
O dem insân-ı kâmil oldu mevlûd.*

Mevlûd, madenler, bitkiler ve hayvanlardır. Birde "insân-ı kâmil"

Şimdi daha önce kısaca ifâde edilmeye çalışılan hallerin yol hâli anlatılmaya başlanmaktadır.

- *Mâdenler tavrında olmuştur belli;
Gelip izâfi rûhu kıldı onu bilgili.*
- *Hem onda göründü kudret sırrı;
O anda oldu hem irâde sâhibi.*

Burada aynı zamanda âlemden de bahsedilmektedir. Hakk'ın kudretiyle harekete gelmesi, kişinin kendi beyninin kâmil bir hale gelerek, gerçek idrâk yönüyle düşünceye başlaması ve de dilediği işi yapar hale gelmesidir. Yâni hayât, ilim, irade, sem', basar sıfatlarını ortaya çıkarmasıdır.

- *Küçükten oldu onun âlemi hissetmesi;
Açığa çıktı sonra o âlemin vesvesecisi.*

Kişi doğduktan sonra çevresinden aldığı şartlanmalarla, kendisini Hakk'ın dışında bir varlık zannederek duygular ve kuruntularla hayâtını sürdürmeye başlar.

- *O cüz'iyât ile oldu tertip;
O külliyâta görünme yeri bu terkîp.*

Bütün yönleriyle Hakk'ın varlığının insanda cüz'ler hâlinde zuhûra çıkararak tamamının meydana gelmesi dolayısıyla insan kendisinde bunları bularak külli âleme geçer ve yürür.

- *Öfke ve şehvet oldu onda peydâ;
Değil bu rütbe o hayvânda peydâ.*
- *Kötü nitelikler belirginleşti, böylece oldu;
Yırtıcılar, şeytân ve hayvanlardan daha aşağı.*

Hayvan hayvanlığını bilinci ile yapmaz, Cenâb-ı Hakk (c.c) orada neyi dilemiş ise onu zuhûra getirir ve böylece mes'uliyeti de olmaz. İnsan ise melek ve hayvan arası bir varlık olduğu için hem melekiyeti, hem hayvaniyeti hem de gerçek insaniyeti ortaya koyması bakımından bütün varlıkların üzerinde bir güce sâhiptir. Kişi kendisindeki melekiyet ve insaniyet güçleri idrâk edemez ve sâdece hayvani yöndeki güçleriyle hayâtını sürdürürse bu durumda diğer hayvanların çok altında bir hayât yaşamış olur. Diğer hayvanlar yaptıklarını tabii olarak ortaya koyup, yaptıklarından mes'uliyetleri yoktur. Ancak insan bilinçli olması dolayısıyla hayâtını sürdürürse hayvanlardan da aşağı olur ve Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen "**kel en'âm**" yâni "*hayvanlar gibidirler, hattâ daha da aşağı*" hükmüne girmiş olur.

Hayvan bilgisizliği ile kurtuldu melek bilgisi ile kurtuldu, insan ise ikisinin arasında bocaladı kaldı.

- 320.** *Bu noktadır inişte esfele sâfil;
Hem de o birlik noktasına mukâbil.*

Beşer hükmüyle yaşanan yer mutlak noktaya göre en aşağı yerdir ve bundan daha aşağıya iniş olmaz.

Ancak eğer insan o noktaya inememiş olsaydı vahdeti idrâk etmesi mümkün olmazdı. Buraya inmek sûretiyle ancak aynalık hükmü meydana gelir. Bir çember düşünelim Cenâb-ı Hakk (c.c) çemberin üst noktasından hareketle alt noktaya iniyor ve tekrar seyrini sürdürerek üst noktaya ulaşmasıyla Hakkânî hâline geri geliyor. Üçüncü turda buraya iniş gavsîyyet makâmını anlatır. Gavsîyyet makâmı ile beşeriyet makâmı birbirlerine o kadar yakın makâmlardır ki bunların ikisini birbirinden ayırmak mümkün olmaz.

Bu tam karşılık oluşa dilersek yukarıdan bir tam karşı oluştur deriz dilersek aşağıdan olarak tam karşıdır, deriz, bu ifâde ikisini de kapsamına alır.

- *Fiillerden çıkıp bu sonsuz çokluk;
O başlangıca oldu bundan karşılık.*

Vehim ile hayâtını sürdüren varlıklara göre kötülük ve iyilik hükmü ortaya getirildi ki onlar dahi bu hükümlere uymak sûretiyle kendilerini kurtarabilmektedirler. Orada bu hükümler geçerlidir ancak vahdet yolunda olanların bu işlerin kaynağını bilmesi lâzımdır. Nerden geliyor? Niçin geliyor? Kötü dediğimiz şeyin aslı nedir? Kötü nerede başlar, nerede biter ve nereye kadar sürer? İşte bunların hepsinin sınırlarının ve neticelerinin bilinmesi gerekmektedir.

Fiiller âleminde kötülükler olmasa sâdece iyilikler olsa bu iyiliklerin iyilik olduğu bilinemez. Bu durumu diğer isimlere de uygularsak Cenâb-ı Hakk (c.c)'in isimleri zuhûra gelmeyecek ve dolayısıyla bizler de kendimizi tanıyamayacağız.

İnsan Hakk'ın tam karşısına gelince O'nun karşısına gelecek bir başka varlık olmadığı için insan zuhûrun sonu oldu.

Îmân edilen yerde yâni iki ayrı varlığın düşünüldüğü ve birine îmân edilen diğerine îmân eden, denilen yerde bunların hepsi geçerlidir. Ancak Hakk yolunda olan bir varlığın bunların hepsini kabullenerek, iyi, kötü ayırımından kendisini kurtarması gerekmektedir.

- *Tutulup kaldı gerçi böyle tuzağa;
Tercih edilir bu tuzak bütün hayvâna.*
- *Ne nûr doğmuş olsa cân âleminden;
O cezbenin feyzidir yansıyan kat'î delillerden.*

Can âleminde bir nura kavuşmak, kendi gerçek varlığının kendisine açılmaya başlamasıyla mümkündür. Ve bu yolda yapacağı çalışmaların neticesinde tabîi olarak ulaşacaktır. Cezbe demek devâmlı olarak hatırında kendi aslî varlığını tutmak demektir yâni dışarıda ayrı ayrı varlıklar görüşünden kurtulup tek varlığı devâmlı idrâk hâlinde yaşamaktır. Zaman zaman kişide bunun vurutusu olur.

Kat'î delil gözünün gördüğü şeylerin gerçekliğini idrâk etmesidir. Tarikat yaşantısı kişileri bir yerlere kadar getirir ve kişi o yaşantılardan en güzel şekilde yararlanır ancak ondan sonra onların te'sirinde kalmamak gereklidir, eğer bunların te'sirinde kalınıyorsa esmâ düzeyi yaşantısı mevcût demektir.

- *Gönlü o Hakk'ın lütfu mümtâz kıldı;
Birlik yoluna sırdaş kıldı.*

Bir sâlik, hayâtını bu işler içerisinde sürdürerek belirli bir noktaya geldiği zaman bu sürece uruc yâni yükseliş denilmektedir buradan tekrar yeryüzüne inmesine de nüzul yâni iniş denilmektedir. Şu kadar ki, o mahâl yukarıya doğru uruc ederek urucunu tamamladıysa artık onun mahâlli kalmaz. Evvelce şu hükümdedir diye bildiğimiz o varlık Hakk'ta fani olduktan sonra ondan eser kalmamıştır. Eğer zerre kadar bir eser kalmışsa seyri bitmemiş demektir. Bu

fenâfillah hâlinden sonra işte artık yeryüzüne dönme diye bir şey söz konusu olmaz. Cenâb-ı Hakk (c.c) dilerse onu aşağıya gönderir ancak bu aşağıya iniş o kişi tekrar geri geldi demek değildir çünkü o kişi artık yok olup gitmiştir ancak ortada yine birisi vardır ki o gelen birisi o giden değildir, orada Hakk o sûrete bürünerek ortaya gelmektedir.

- *O cezbe hem de delîldir yakîne;*
Oradan yol buluştur yakîn imân beytine.

Gerçek îmânın nasıl bir şey olduğunu tam olarak anlayabilsek eğer geçen zamanlarımıza çok ağlarız.

Burada bahsedilen yakîn hâli aynel yakîn hâlidir. Kişinin seyir hâlindeki halleri ilmel yakîn halledir. Hakkel yakîn ise kişinin beşeri vasıflarından tamamen sıyrılıp kendisini artık Hakk olarak müşâhede etmesidir. "Yakîn fiiliyle, esmâsiyle, sıfatıyla, zâtıyla Hakk'tır" denilmiştir.

"Sümme le terevunnehâ aynel yakîn" yâni "Sonra mutlaka onu aynel yakîn olarak göreceksiniz" (Tekâsur, 102/7) Âyet-i Kerîmesinde belirtilen ifâde buradaki yaşantının ne kadar şiddetli bir yaşantı olduğunun aynel yakîn görülmesidir ki ancak bu şekilde bir görüş sonrası nefsimizden geçebiliriz yoksa başka türlü mümkün değildir. Eğer bu yaşantı dünyâda iken yaşanmaz ise âhirette yaşanacaktır ki buradaki yaşantıya göre oradaki yaşantı çok daha büyük olup, dünyâdaki yaşantıya kıyas edilmesi dahi mümkün değildir.

Îmân kelimesinin ifâde ettiği mânâ iki türlü düşünülmektedir, birinci yönü taklidi îmân, ikincisi ise tahkîki îmândır.

Taklidi îmânda kişi kendisini ayrı Cenâb-ı Hakk (c.c)'ı ayrı bir varlık olarak kabul eder ve varmış hükmüyle Cenâb-ı Hakk (c.c)'in birliğine îmân eder. Bu îmândır ancak taklidi bir îmândır, çevresinden duyduklarıyla bir Allah varmış diye hayâlde olan bir gaybe îmân eder. Kişi bu îmânına işlerlik kazandırır ve çalışır, araştırırsa bu îmânın eksik olduğunu yâni yetersiz olduğunu idrâk eder. Tabîi ki bu îmân olmadan işin başlangıcı olmaz, bu şekilde başlayınca, **"yu'minûne bil gaybi"** yâni "gaybleriyle îmân ederler" (Bakara, 2/3) Âyet-i Kerîmesi gereğince kendisindeki gaybin varlığını idrâk eder. İşte bu bağlantı ancak îmân yoluyla kurulabilir ve bu tekliğe geçiş için bir basamaktır ve ebedi sürecek bir şey değildir. Kişi ömür boyu îmân hükmü ile hayâtı sürdürüyorsa kesret âleminde yaşıyor demektir ve vahdet yaşamına geçmesi mümkün olmaz. İşte bu duruma göre de îmânın ana teması ikiliktir hatta îmân eden ve îmân edilenin yanına bir üçüncü olarak inanma hükmü de eklenebilir.

Kişi çalışarak tahkîki imânâ geçebilir ve bu îmânı yaşadıkdan sonra kendisiyle Hakk'ın arasında ayrılık ve gayrılık olmadığını görür, bu şekilde îmânın hükmü otomatik olarak düşer. Çünkü îmân aracı hükmündedir kişi bir evin içine girdikten sonra o evi kendisine târif edecek bir başka aracıya ihtiyaç duymaz artık. Bu aşamadan sonra artık îmânın yerini îkan alır.

Küfür dahi taklidi ve tahkîki olarak iki türüdür. Taklidi küfürde kalırsa kişi hâli kötüdür. Tahkîki küfre geçtiği zaman o zaman îmân yakîne erer ve gerçek yönüne gelir ve kişi kendini bilir. Taklidi denilen ve beşeri mânâda anlaşılan küfür Hakk'ın varlığını kabul etmeyip, birimsel varlığım ile ben varım diyerek örtmektir. Şimdi burada dikkat edelim Cenâb-ı Hakk (c.c)'ta "sâdece Ben varım, başkası yok" diyerek aynı şeyi söylüyor. Bu iki sözde söz olarak geçerlidir ancak Cenâb-ı Hakk (c.c) yaşantı olarak geçerlidir. Kişi kendi hakîkatini anlayıp, idrâk ederek yaptığı çalışmalar neticesinde fenâfillah ile o

mahâlde açığa çıkan Hakk olduktan sonra Hakk o mahâlde o kişi kisvesi altında kendisini örter. Tahkîki küfürde kişi yine Hakk'ın varlığını örter ancak ehil olmayanlara açmamak için bilinçli olarak örter.

Burada Kâfirûn suresinin ilk âyeti kerîmelerinin kısa bir tefsirini yapalım:

109/KÂFİRÛN-1: Kul yâ eyyuhel kâfirûn(kâfirûne).

De ki: "Ey kâfirler!"

Yâni "Ey beni örten mahâllerim!" Bu ifâde bütün sûretlere şamildir ancak işin hakikatinde Hakk'ın varlığını bilinçli olarak perdeleyenlere mahsustur yâni "Ey benim velîlerim" demektir.

109/KÂFİRÛN-2: Lâ a'budu mâ ta'budûn.

Ben sizin taptığınız şeylere tapmam.

O muhataplarınıza "sizin taptıklarınıza ben tapmam" de. Tapmaz zâten hayâlde yaşamıyor ki hayâli bir varlığa tapsın, îmân ehli değil ki îmânın gereği tapsın, kendini bilmiş, kendisini bulmuş ve bir başka ifâde ile tapılan mahâl olmuş ise artık neye tapsın?

109/KÂFİRÛN-3: Ve lâ entum âbidûne mâ a'bud.

Ve siz, benim kul olduğuma kul olacak değilsiniz.

Siz kendi hayâlinizde bir takım varlıklar ortaya çıkardınız ve gönlünüze koydunuz, bu gönlünüzde olanlar kırıntı dahi olsa siz onlara muhabbet etmekte ve bunlara tapmaktanız.

- *Dönünce günâhkârlar siccîninden geri;*
Ona yerdir o ebrârın illiyyini.

Kötü kişilerin düştüğü siccîn, tabiat şartları altında madde varlığında yaşayıp kalmasıdır. Kişi bu benim tabiatım, şunu seviyorum, bunu sevmiyorum, şunu istiyorum, bunu istemiyorum der, işte bu kayıtlar altında kalması siccîn yâni hapishâne hayâtı yaşamasıdır.

Dünyâ, beşeriyetinde yaşayanların hapishânesi, hakikatini idrâk edenlerin ise cennettir. Ve de âlemde bu dünyâ yaşamından daha değerli olan bir yaşam yoktur. İçinde bulunduğumuz yaşantıyı zorluklar şekliyle târif ederek küçümsüyoruz, oysa bu dünyâ yaşantısı cennet yaşantısının da üstünde, diğer bütün âlemlerde yaşanan yaşantıların üstünde ve çok değerli olan bir yaşantıdır. Bizler bu dünyâ yaşantısının içinde bulunduğumuz için bunu fark edemiyoruz. Bu dünyâ yaşantısını gerçekten idrâk edebilmek için dışına çıkarak seyretmek lâzımdır. Kişi kendisini bir an bütün varlığından ve yakın çevresinden salt bir varlık, bir enerji olarak soyutlamalı ve dışarıya çıkmalı ve seyretmelidir ki kendi durumunu ondan sonra takdir ederek değerlendirebilsin. Kişinin içinde bulunduğu hâl tabi bir hâl olarak geldiğinden gerçek durumunu anlayamaz ve zâten kendisine bedava gelmiş olan hayât suyun nehirden akıp gitmesi gibi yaşantısı da bedava akıp gider.

Meleklerin veya hayvanların Hakk'ı bulması diye bir şey söz konusu değildir, bu özellik sâdece insana hastır ve yeri de dünyâ yaşantısıdır. Bu nedendir ki dünyâyâ gerçekten gelebilirsek ancak gidebiliriz. Her birerlerimiz "dünyâyâ gelebildim mi" diye kendisine sormalıdır. Madde beden ile yaşamak

dünyâya gelmek değildir ve bu cümle gerçekten akıllarımıza yerleşmesi gereken bir cümledir. Dünyâya geldik diyoruz, dünyâya nasıl geldik? Dünyâ nedir? Biz neyiz? Bunları bilmedikten sonra fizik olarak dünyâya gelip ayak basmak dünyâya gelmiş olmak demek değildir. Âdem (a.s) gibi cennetten dünyâya indim meselesi, işte bu meseledir. Burada mühim olan Âdem (a.s)'in sûretinin cennetten inip dünyâya ayak basması değil, Âdem-î mânânın dünyâya ayak basmasıdır önemli olan ve anlaşılması gereken. Kişi kendi varlığının ne olduğunu idrâk edip yaşadığında ancak dünyâya ayak basmıştır. "Âdem'e bütün isimleri öğretti" idrâkiyle yaşandığı zaman Âdemlik hükmü meydana gelir ve kişi gerçek dünyâda yaşamaya başlar, bunun öncesindeki dünyâda her ne kadar gerçek gibi ise de hayâlimizde yaşattığımız bir dünyâdır. Bu şekilde hareket edilmediği sürece fiilen var oluruz ancak hüküm olarak yokuz demektir.

Cennet ni'metleri dahi esmâ yollu gelir yâni kaynağını isimler âleminden alır ve onlara en büyük ni'met zaman zaman Cenâb-ı Hakk (c.c)'in Cemâl'ini onlara göstermesidir. Ancak cemâlullah denilen, zâtın gerçek varlığı denilen o mahâl sıfat bölgesinden gelir ki onun çok üzerinde olan bir geliştirdir. Ve Efendimiz (s.a.v)'in "**cennet ehlinin çoğunluğu bühldür**" buyurmaları bu sebeptendir.

Dünyâya geldikten sonra ancak illiyyine yâni Hakk'ın varlığı ile bir olma noktasına, idrâk olarak yükselinebilir. Siccîn ise beşeriyette, nefsâniyetinde kalarak hapsolmaktır.

- *Vasıflandırınca tövbe ile o anı;
Olur bil seçilmiş Âdem evlâdı.*

Bu tövbe beşeri mânâda anlaşılan bir suç işledikten sonra pişmân olarak tövbe etme değildir. Buradaki tövbe, tövbe etmeyi gerektirecek bir durumu göremez hale gelmesi demektir. Kişinin bakış açısı o kadar genişler ve değişir ki artık tövbe edilmesi gerekli bir şey yâni suç göremez hale gelir. Artık bu Meritede bütün varlığın Hakk'ın varlığı ve bütün fiillerin Hakk'ın fiili olduğunu idrâk etmiştir. Ancak kişi eğer bu mertebeye geçememiş ve bireysel benliği ile yaşıyorsa, suç, tövbe gibi şeylerin hepsi geçerlidir onun için. Bu bireysel benlik kendisinde sürdüğü sürece de mutlak olarak tövbe etmesi gereklidir. Bu satırların hakikatine ulaşmadan ve yanlış anlayarak tövbe kalktı, îmân kalktı diyerek her şeyi bir tarafa atamayız çünkü mutlak sorumlu oluruz. Bir mahâlle yeni bir şeylerin konulması için eskilerin çıkarılması gereklidir, bu gücü kişi kendisinde bularak eskileri çıkarıp yenileri koyabilmelidir ki bu güç insanda vardır, kendisine verilmiştir. Bu yolda çalışmalar yapan kişi her gün yavaş yavaş kendisindeki bu gücü ortaya çıkararak ayaklarını yeryüzüne bastığında sonunda bu gücün aslını bulur.

Kişi Âdemoğlu olarak iner sonra Âdem olur ve ondan sonrada insan olur.

- *Pâk eder onu Rahmâni fiilleri;
Olur İdrîs gibi o göklerde yeri.*
- *Bulunca kötü sıfatlardan necât;
Onun olur hem Nûh gibi sebât.*

Pis huylardan kurtulur çünkü artık pislik diye bir şey göremez hale gelir. Kişi bu pis huyları kendisi bıraksa dahi etrafındakilerden gördüklerini bu şekilde değerlendirir ki bu tam bir kurtuluş olmaz onun için. Bu nedenle tam kurtuluş böyle bir hükmün görülmez hale gelmesidir.

Nûh (a.s) hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de **"biz onu çiviler ve levhalar ile yapılmışa yükledik"** denilmektedir. Burada kastedilen zâhiren tufandan kurtulmak için yaptığı gemi zannedilmekle beraber işin hakikatinde insanın madde bedenidir. Bu beden gemisine Nûh (a.s)'ın hakikati yâni Nûh'luk özelliğini, Nûh düzeyindeki ilmi o bedene yüklenmiştir. Nûh denilince aklımıza gelen o madde beden Nûh değildir, ondaki Nûhluk özelliği Nûh'tur. Nûh (a.s)'ın dört oğlundan biri ki boyu en uzun olanı tufanda öldü. Bu hâdiseye bir çok yönlerden bakabiliriz, biz şöyle bakarsak eğer, Nûh (a.s)'ın dört oğlu olması ef'âl, esmâ, sıfat ve zât âlemi yaşantılarıdır. En büyük ve en uzun boylu oğul fiiller âlemi hükmünde olup, onun tufanda ortadan kalkması Nûh'ta fiiller âleminin düşmesi hükmündedir. Ancak dikkat edelim tufan gelmeden bu çocuk yâni fiiller âlemi ortadan kalkmıştır.

330. *Cüz'ünde açığa çıkınca küllün kudreti;*

Olur Halîl gibi tevekkül sâhibi.

Kişi kendini evvelce cüz olarak kabul etmesinin hükmünü ortadan kaldırarak kendisinin külli bir varlık olduğunu idrâk eder. Bu idrâk sonrasında işte İbrâhîm (a.s)'ın ateşe atılırken Cenâb-ı Hakk (c.c)'a dayanması gibi o da Hakk'a dayanır. İbrâhîm (a.s) kendi varlığının gerçekten Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk edince, melekler ondan meydana gelen varlıklar konumuna girdi bu durumda zâten İbrâhîm (a.s)'ın kendi var ettiği varlıklardan yardım istemesi akıl kârı olmazdı. Bu nedenle İbrâhîm (a.s) ayrılık, gayrılık diye bir şeyin ortada olmadığını belirtmek için "O beni benden daha iyi bilir" demiştir.

İbrâhîm (a.s)'ın Hakk'a dayanması budur, yoksa bir kendisi bir de ayrı varlık olarak Hakk var ve ona dayanıyor demek değildir. Ve burada tevekkülün yâni dayanmanın gerçek hükmü de belirtilmektedir.

• *İstekleri bağlanır Hakk'ın rızâsına;*

Olur Mûsâ gibi yönelen en büyük kapıya.

Mûsâ (a.s)'ın "On Emir"i almak için Tûr dağına gidişi gibi.

• *Erince kendi cehlinden kurtuluşa;*

Olur Îsâ gibi rûhu semâda.

• *Verince bir kâlemde varlığını yağmaya;*

Çıkar Ahmed'in ardı sıra mi'racı.

Kişi ilâhî hakikatleri idrâk ettikten sonra kendisine ait bir varlığı olmadığını, yağma kendiliğinden olur. Bu durumun ilk yaşantısı madde mertebesinde ki, yaşantısını yağma etmektir. Çünkü daha değerli bir şey gelmedikçe ondan evvelki yaşamı terk etmek mümkün değildir, eğer bu terk yapılıyorsa gerçekten daha değerlisi bulunduğu için yapılmaktadır.

Beşeri benliğimizin yanı sıra rûh yapı diyerek bildiğimiz izâfi benliğimiz vardır, o dahi yağmalanır yâni kişide ne rûh ne ceset olarak varlığından hiçbir şey kalmaz. Kişi salt bir akıl olarak kalır ki böyle olursa ancak Ahmed'in ardına düşerek mi'raca çıkar. Kullanılan kelimeye dikkat edersek "Muhammed" in ardına düşer denmemiş "**Ahmed**" in ardına düşer denilmiştir. Çünkü "Muhammed" ismi Hz.Peygamber (s.a.v)'in dünyâdaki yâni fiiller âlemindeki ismidir, "Ahmed" ismi ise ahadiyyet mertebesinde olan varlığının ismidir. İlk tecellî denilen hâl Hz. Resûlullah (s.a.v) hüviyetinden ancak "**Ahmed**" özelliğinde belirmiştir.

İşte bizler "Ahmed" in ardına düşmez isek eğer mi'rac etmemiz mümkün değildir. Ne Îsâ, ne Mûsâ ne de diğer başka herhangi bir isim bizi mi'raca götüremez. Hz.Muhammed (s.a.v)'in yeryüzüne bilfiil inmesi insanları mi'raca çıkarmak içindir. Ümmeti Muhammed'in üstünlüğü de buradan gelmektedir çünkü başka hiçbir ümmette yoktur. Tabii ki bizler gerçekten ümmeti Muhammed isek, sâdece lâfzi olarak ümmeti Muhammed olmak değil Ahmed'in gerçeğini idrâk ederek yaşarsak ancak ümmeti Muhammed olabiliriz.

Ahmed ismiyle kendisini açığa çıkaran zât-ı İlâhî Muhammed ismi ile de kendisini medih etti. Efendimiz (s.a.v) yeryüzüne gelene kadar o ismin özelliğine mahâl olacak bir varlık olmadığından o isimde kullanılmamıştı o güne kadar ve Muhammed ismi ancak bu mahâlde has bir isimdir.

Peygamberler içerisinde Îsâ (a.s) yükseldiği gökten yeryüzüne indikten sonra ümmeti Muhammed olmasıyla, ümmetli hüviyeti kendi peygamberlik hüviyetine eş değerdir hatta daha da üstündür ancak biz peygamberlik asaleti gereği eşdeğerdir diyelim. Bu nedenle bizler kıymetimizi bilelim çünkü **Ahmed'in** ardına bir başka ümmet düşemez.

- *Erişince son nokta o evvele;*
Burada ne meleğe yer vardır ne de nebî-yi mürsele.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'tan geldi yeryüzüne indi tam bir hayvan hâline geldi, yeryüzünde kendi varlığını idrâk etmeye ve gereğini yerine getirmeye başlayarak, yavaş yavaş yükseldi, neticede Hakk'a yâni kendine vardı. Şimdi o oradan ilk ayrılışında kendisinden haberi yoktu zaruri olarak oraya geldi.

Birlik âlemine eriştikten sonra ne bir meleğe ne de bir peygambere ihtiyaç kalmıyor çünkü melek ve peygamber iki varlık arasındaki irtibatı sağlamak için kullanılırlar. Ancak şunu da iyi anlamak lâzımdır ki işin başında meleğe ve peygambere mutlak olarak ihtiyaç vardır. Kişi bu şekilde başlayarak yaptığı çalışmalar neticesinde kendi hakikatini idrâk ederek birlik âlemine eriştikten sonra buna ihtiyaç kalmaz. Şurasını da unutmamak lâzımdır ki kişi bedensel yaşamını sürdürdüğü sürece bunların hepsi geçerlidir, bu anlatılanları ancak kendi öz varlığında yaşayıp bilmesi gerekir.

Temsil

- *Nebî bir güneşe benzer velî aya;*
"İl mâ Allah" makâmında gelirler karşı karşıya.
- *Nübüvvet nûru bil ki zâtında sâfi;*
Velâyet onda açıktır, sanma ki gizli.
- *Velîde o velâyet oldu örtülü;*

Apaçıktır nebîde onun nûru.

- *Velî nebînin yolundan gitmede ona hemdem oldu;
Velâyette nebîye mahrem oldu.*

"İlî mâ Allah": "Allah ile öyle bir vaktim olur ki"

Gerçekten bir veli kendisini ifşa etmedikçe onu tanımak çok zor bir iştir. Gerçek bir veli kendisini açmaya başladığı zaman tamamen perdelemeye dönüştürür. Çünkü veliliğin gerçek yönü beşer anlayışı ile anlaşılabilir bir yönde değildir. O veli gerçek yönünü açtığı anda ve kendisini tanıtmaya başladığında karşısındakiler inkâra düşerler ve onu tanıyamazlar. Ancak o veli cemiyetin şartlanmaları yönünde kendisini açarsa belki o yön ile kabullenilebilir. Nitekim geçmiş bütün büyük velilerin az bir kısmı dışında hepsi kendi zamanlarında inkâr edilmişlerdir.

Beyazıd-ı Bistâmi hazretleri bir şehirden geçerken kendisini tanıyanlar çevresinde toplanıyor ve ondan sohbet etmesini istiyorlar, Beyazıd-ı Bistami hazretleri "*ben sizi rahatsız etmek istemem*" dese de ısrar ediyorlar. Bunun üzerine hepsini çevresinde topluyor ve başlıyor konuşmaya. Hitâbına Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın Mûsâ (a.s)'a Tûr dağında hitâp ettiği Âyet-i Kerîme olan "**innî ennallahu**" yâni "muhakkak ben Allah'ım" hitâbıyla başlayınca, çevresinde toplanmış olanlar yavaş yavaş ayrılmaya başlıyorlar ve çevresinde kimse kalmıyor.

İşte bu şekilde her ne kadar orada Beyazıd-ı Bistami hazretleri ortadan kalkmış ve sözü söyleyen onun gerçek varlığı olsa da çevresindekiler şartlanmaları dolayısıyla onu birimsel varlığı ile tanıdıklarından o sözün Beyazıd-ı Bistami hazretlerinden çıktığına ve küfrüne hükmediyorlar.

Velilik hakikatleri o kişinin iç bünyesinden olup dışarıya çıkmadığı için o kişi tanınmaz.

Peygamberde hem velilik vardır aynı zamanda hem de peygamberlik vardır. Bu şekilde olunca velilik fiili peygamberde zuhûra çıkar. Peygamber genele gönderilmiştir bu nedenle kendisindeki gücü ortaya koyması lâzımdır ancak velinin böyle bir zarureti yoktur. Bu nedenle peygamberlik veliliği yoluyla ortaya çıkar, veli de ise bu iç bünyede gizli olduğu için dilerse zaman zaman zuhûra çıkartır ancak bu velinin tabi hâli değildir.

- **O "eğer siz seviyorsanız"dan yol bulur;
"Allah'da sizi sevsin" halvethânesine varır.**

(3.sure/31.âyet)

Burada iki durum meydana gelmektedir, birincisi eğer "Hakk'ı seviyorsanız" yâni gerçekten Hakk'a yönelme arzusu, sevgisi varsa bu hâl içinde iken, ikinci durum "bana uyun ki Hakk da sizi sevsin", durumlarıdır.

Birinci durumda ötelere bir Allah ve ona doğru bir yürüme çalışması vardır. Bu çalışma kişi neticesinde karşı varlığın kendi varlığı olduğunu idrâk ettiğinde, "bana uyun ki" hitâbın Hakk'ın hitâbı olduğunu anlar ve birlik olur.

- **340. O halvetde olur Mevlâ'ya mahbûb;
Bütünüyle Cenâb-ı Hakk'a meczûb.**

Birlik makâmında Hakk ile birlikte olur ve Hakk dilediğini o mahâlden ortaya koyar. Ve tamamıyla Hakk'ın cezbesine tutulur yâni bütün fiillerinin Hakk'ın fiilleri olduğunu bilir ve kendi beşeriyetinden bir fiil ortaya koymaz. Hakk'ın cezbesine tutulma budur yoksa yana yakıla üstünü başını yırtar demek değildir.

- *Olur tâbi o an nebînin yoluna;
İbâdet ehlidir mânâ bucağında.*

Bu şekilde bir velinin yaptığı bütün fiiller ibâdet hükmündedir. İbâdet denilen fiilden kasıt Hakk'ı tanıyıp, bilmek olduğuna göre ve bu kişi bütün ömrünü bunun için geçiriyorsa onun yaptığı her fiil istisnasız gerçek ibâdettir. O kişi yatıyor, yemek yiyor vb. görünebilir, ancak bu fiillerin hepsi bizim şartlanmamıza göredir oysa onun bütün yaptıkları ibâdet hükmündedir.

- *Gelir bir an, ulaşır o işi tamama;
Erişir seyri bir günde sona.*

Veli dünyâyâ gelip belirli halleri yaşadktan sonra beşeriyetinden çıkıp kendi varlığında fani olarak fenâfillâha geçtikten sonra artık onun dünyâyâ geri gelme gibi bir meselesi olmaz. Bundan sonrası onunla ilgili meseleler değildir, onun için mühim olan kendi varlığından geçerek Hakk'ta fâni olması ve kendisini Hakkânî yönüyle tanimasıdır.

Kişi buraya erdikten sonra da maddi birimsel varlığı ortada bulunur ancak o varlık eski o varlık değildir artık. Bizler şartlanmalarımız dolayısıyla orada eski varlığa sûret olarak benzeyen bir varlık tespit ediyoruz ve onu o eski varlık zannediyoruz oysa orada eski varlıktan en ufak bir eser dahi kalmamıştır.

İkinci Sorudan Cevap

- *Bilirmisin nedir kâmil kişiyi;
Odur cihân şâhının bir kulu.*

İşte yukarıda anlatıldığı haldeki kişi ortada kul olarak gözükür ancak aslında sultandır.

- *Kat eder mesâfeleri nihâyet;
Hakk koyar başına tâc-ı hilafet.*
- *Fenâdan o bâkîliğe eder karar;
Bulur yeni bir başlangıç o anda tekrar.*

Eski giden artık geriye var olmaz sâdece sûret olarak yenisinde varlığını ortaya koyar ki bu da rahmettir.

Bu birinci halden sonra o kişi istidad ve kabiliyeti olanlar ile tekrar yola çıkar ve bu şekil böyle devâm eder, bu da habercilik olur.

- *O an kendine iç elbisesidir şeriat;
O an kendine üst elbisedir tarikat.*
- *Hakikât kendisinin yüce makâmı;
Küfr ile îmân arasındır merâmı.*

Şeriatı kendisine iç elbisesi yapar, sözü bizim beşeri olarak anladığımız mânâda şeriatın zâhiri hükümleri değildir. Şeriat, tarikat, hakikat ve mârifet olarak belirtilen oluşumda aslında bu dördünün ismi şeriattır. Beşeri anlayış içerisinde ise bunların sâdece sûret ile ilgili olan hükümlerine şeriat ismi verilmiştir. Şeriat-ı Muhammediyye denilen şeriat ise bu dördünün aldığı isimdir ve o kişi şeriatı bu şekilde yâni bu dördünü de iç elbisesi yaparak muhafaza eder yâni özünde yaşatır.

Giyinmekten kasıt ise hem şeriat, hem tarikat, hem hakikat, hem de mârifet hallerine dönüştür ve tek biriyle kayıtlanmaz demektir.

"Ete kemiğe büründüm, Yûnus olarak göründüm" sözünde denilmek istenen de aslında "Ben Yûnus ismine büründüm yâni Yûnus'un gerçeği Ben'im ama isim örtüsüyle örtündüm" demektir. Yoksa bir et ve kemikten bir varlık var da rûh ile örtüldü ve ona Yunus denildi demek değildir. Mânâ bakımından bakıldığında zâten Yûnus olarak bir varlık ortada yoktur sâdece ismi vardır ve o isim de zâten onun değildir.

Sûret olarak ortaya koyduğu fiiller ise tarikat düzeyidir. Ancak burada bahsedilen tarikat düzeyi gerçek tarikat düzeyidir yoksa şartlanmalarımıza göre bizde oluşan tarikat düzeyi değildir. Tarikat kelime anlamı olarak yol demek olduğundan işte o kişinin bütün hayâtı bu mertebeler arasında gidip geliş ile yol hükmünde olmaktadır.

Burada "*gidip gelinecek yer var mı?*" sorusu karşımıza çıkar ki, bu sorunun cevabı "*makâmları arasında gidip geliş vardır.*" Aslında makâm birdir ancak götürdüğü birimlere göre makâmlar vardır ve onun şartlanmasına göre o da "*şuraya gidiyoruz, buraya geliyoruz*" der ancak kendisine göre ne gidilen yer vardır ne de gelinen bir yer vardır. Ve bu hâl her yaşantıya göre ayrı olduğundan bunların sonu da gelmez zâten.

Bürünmesi hiç birinin kaydında olmaması iken süslenmesi daha ziyade tarikat hükümleri ile zâhirde yaşamasıdır. Aslında bu yaşantının da kaydı yoktur.

Zâti hayât yaşadığı sürece zâtından gayriyi görmediği için fiilde göremez, ancak madde bedeni olduğu için sürekli bu halde yaşaması da mümkün olmaz, bu nedenle arada gider gelir ve dilediğine bürünür, dilediğiyle süslenir.

Bütün varlığı tek bir halde toplamış olan mahâlde küfrün ve îmânın yeri olmaz. Varlık tek ise kime göre küfür, neye göre îmân olacak? Ne zamanki tenezzüle geçer ve fiiller âlemine döner, işte orada yeri geldikçe küfür nedir, îmân nedir anlatmaya çalışır.

- *Bütün övülmüş ahlâklar ile oldu vasıflanan;
İlimler ve zühd ve takvâ ile ârif olan.*

- *Onunladır âlem, âlemde inci tanesi odur;
Hakk'ın sır kubbeleri altında örtülüdür.*

Cenâb-ı Hakk (c.c) zâti yöndeki yaşantısına geçtiği zaman bunların hepsinden münezzehtir oluyor çünkü orada artık ne ef'âl, ne esmâ, ne de sıfat âlemi diye bir şey yoktur. Bu âlemler tard edilmişlik hükmüne giren âlemlerdir. Bu tard edilmişlik hayâle ve vehme dayalı yaşantıyla olan tard edilmişliktir.

Temsil

- 350.** *Bozulmaz mı düşün bak bademin içi;
Ham iken kabuğundan çıkarsa idi.*

- *Fakat olgunlaşınca çıkarsa içi;
Güzeldir, tatlıdır o kabuktan çıkmış hâli.*
- *Şeriat kabuktur, özü hakîkat;
Bu ikisinin arasındır tarikat.*

Buradaki şeriat fiiller âleminde geçerli olan sûri şeriattır.

- *Bozukluk sâlikte iç noksanlığıdır bil;
Fakat olgunlaşınca güzeldir, tatlıdır bil.*

Eğer Hakk yolu bu şekilde bozulmamış olsaydı bu hükümler hiç ortaya konmazdı. Kişi ben bunlara riâyet etmeden gittim, gidiyorum derse eğer o yanılmıştır. O kişi bir yerlere gider ancak nereye gider, gidince görür. Şeriat, tarikat, hakîkat denen hükümlerde birçok değişiklikler olur zamanla ancak bu değişiklikler hangi merteye de yaşıyorsa o merteye için geçerlidir, o mertebeye gelmeden o değişikliği yapmak mümkün olmaz. Yerine en az eşdeğer olmak üzere yeni bir şey konmadan eskisi yerinden kalkamaz, aksi halde eldeki de kaçar. Çevremizde dahi birçok örneklerini gördüğümüz üzere bazı kişiler artık o hallere geliyorlar ki, bana artık namazın, orucun gereği yok demeye başlıyorlar. Bu sözü söylüyorlar ancak nefsâniyetlerine ve zanlarına göre söylüyorlar.

Olmadan, kabuğun atılması mümkün olmadığı gibi olduktan sonrada kabukla yenmesi mümkün değildir. Demek ki bir hâl belirli bir yerde belirli bir süre geçerlidir. O süre geçtikten sonra artık onun özelliği kalmamaktadır.

Kişi belirli bir yaşantıya ulaştıktan sonra evvelce fiil olarak yaptıklarını artık bürünme sûretiyle yapmaya başlar.

- *O ârif kişi erdiğinde yakîne;
Kabuğu yarılr vâkıf olur dînin özüne.*

Doğduğumuz andan îtibâren çevremizi öyle bir kabuk ile sarıyoruz ki onu delip aşmak mümkün değildir. Ancak kişi seyri sülûk yolunda yapacağı çalışmalar ile kendi hakikatini idrâk ettiği anda bu beşeriyet kabuğu kalkar.

- *Bu âlemde çıkar vücût kabuğu;
Hakikat âlemine eder secdeyi.*
- *Aydınlatınca yeryüzünü en parlak güneşi;
Bu oluşumda olur bir diğer devri.*

Yâni artık beşeriyeti ile ve birimsellik hükmünde ayrı ayrı varlıklar var düşüncesi ile yaşaması mümkün değildir.

Bu geri gelme yukarıda bahsedildiği üzere bürünme üzerine olan geri gelmedir. Birimsellik ile yaşanın hâli bürünme ile yaşayanın hâlinden çok farklıdır.

- *Çıkar o su ve topraktan bu ağaçlar;
Yedi kat göğü aşar ondan çıkan dallar.*
- *Hikmete bak ki bir tohum yerden çıkar;
Taktîri ile biri yüz eder Cebbâr.*

Aynı tohum, ilk tohumun aynısıdır ancak o ilk tohum değildir, o ilk tohum ekilip bitmiştir artık. Ancak aslından meydana gelen tohum ile yine aslına dönüşür.

360. *Olur tohum ile bir ağaç hat hat;*

Bir nokta ise olur diğer devirle hat.

- *Sâlik mükemmel bir şekilde dâireyi tamamlayınca;
Erişir son nokta başlangıca.*

Herhangi bir bitkinin tohumunda, o bitkinin bütün seyri nasıl ki, var ise, herhangi bir Esmâ-i İlâhiyyeninde isminde o ismin bütün seyri gizlidir. Bu ismin içindeki mânâlar ise kişinin gönlünde gelişir varlığında faaliyete geçer. İşte bu yolla sâlik ne kadar çok Esmâ-i İlâhiyyenin mânâlarında kendi bünyesinde hakk-ı ile yaşarsa o zaman daireyi tamamlamış olur. Beşer kelimesinin mânâsını gönlüne ektiği zaman o mânânın hakikat-i bir Ârif tarafından kendine eğitilmeye başlandığı zaman kendi nefsinde oluşan beşeriyet ağacını Ulûhiyet ağcına döndürmüş olur zâten aslı odur. Daha sonra bakar ki, varlığı böylece hem beşeriyet ağacı ve hemde Ulûhiyet ağacıdır böylece aslına dönmüş olur. Ve daire tamamlanmış olur.

- *Yine bak sen olur pergel gibi;
Bulur tekrar öyle bir işi.*
- *Edince Hakk ile böyle seyâhati;
Hudâ kor başına halîfelik tâcını.*

Sol ayağımızın baş parmağını pergelin ucu olarak yere bastığımız zaman sağ ayağımızı da saatin (12) sine getirip, tavaf istikametinde sola doğru döneriz. Böylece dönmeye devam ettiğimizde satın (12) ikinin tam altı olan (6) sına ulaşmış oluruz bu yarım kavistir. Dönmeye devam edersek karşı tarafta yine bir yarım kavis çizip tekrara yukarıda ki (12) ulaşmış oluruz. Böylece İki (Kavs) oluşmuş olur, bunun bunun biri (Vâcip-mutlak) kavs, diğeri ise, (mümkün-zuhur) kavsidir. Diğer ismi ile "nüzü'l ve urûc" kavsidir. İşte bu oluşum İlâh-î bir seyhattir. Kim bu seyhati tamamladı ise Hüdâ onun başına (Kerremnâ)(17/70) halifelik tacını başına koymuş olur.

- *Tenâsüh değil mânâ seyridir bu;
Tecelli aynında oldu zuhûrat bu.*
- *Dediler, sorup, nihâyet nedir;
Ona denildi ki, başa dönmektir.*

Zâten başlangıcımız o âlem idi ve oradan geldik. Eğer başladığımız yere varamamışsak sonuca erişememişiz demektir. Yukarıda bahsedildiği kavsleri tamamlanınca sona dönülmüş olur buda zâten başlangıçtır.

Bu tenâsuh değildir. Tenasüh ismi verilen bir anlayış inancına sahip olanlar bir ruhun değişik zamanlarda değişiklik geçirerek ve değişik bedenlere girerek çok uzun sürelerde kemâle erildiği zannedilen (4,000) sene kadar evvel hindistanda dalay lamalar tarafından üretilen (karma' inancı) bir anlayıştır.

Kâide

- *Âdem ile nübüvvet zâhir oldu;
Son nebî ile kemâl buldu.*
- *Sefer devâm ettikçe velâyet oldu bâkî;
Nokta gibi yaptı cihânda diğer devri.*
- *Velilerin sonuncusu külli zuhûra oldu mazhar;
Âlemin devri onunla oldu tamam.*

Peygamberlik devrinden sonra ikinci devre olan velâyet devri başladı. Velâyet devrinin de tam kemâli Hz. Mehdî ile sona erecektir.

Birinci seyir peygamberlik seyri ve ikinci seyir velîlik seyri olması dolayısıyla Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi varlığını zâti yönden fiiller âleminde zuhûra çıkarmış olacaktır ki kemâl bulacak denilmiş olması bu demektir.

- *Evliyânın vücûdu azâsı gibidir;
Onlar parçaları, velîlerin sonuncu külldür.*
- 370.** *Olunca son veliye tam bir münâsebet;
Onunla zâhir olur genel rahmet.*

Umûmi rahmet onunla zuhûr eder yâni vahdet birimlerini gerek zâhiri ilim gerek bâtini ilim yönüyle ortaya getirecek ve âlemde o zamanda yaşayan insanlara Hz. Mehdi bunu en geniş şekilde izah edecek, onlarda Hakk'ın varlığından başka bir varlık olmadığı kanaatine ve idrâkine sâhip olacaklar ve geniş mertebeli rahmet meydana gelmiş olacaktır. Bundan sonra artık o devirde açılacak bir şey kalmayacağından dolayı devre sona erecek ve kıyâmetin kopması gerçekleşecektir. Bu neslin insanları için daha fazla öğrenilebilecek bir şey kalmayacağından dolayı bu neslin devâm etmesine gerek kalmayacaktır.

- *Olur bil bütûn âlemin önderi;
Âdem evlâdının halîfesi.*

Temsil

- *O an ki güneş geceden ayrılmıştır;
Çıkan sabah vakti ve doğuş ve istivâdır.*
- *Hiç durmayan gökler dönünce yine;
Öğle ve ikindi ve akşam olur yine.*
- *Muhammed nûrudur bil en büyük güneşi;
Bâzen Mûsâ idi bâzen Âdem görünme yeri.*
- *Okursan Hakk'la cihân tarihini;
Mertebelerle geç sen zamanı.*

İşte bu nedenlerden dolayı peygambelerin hayât hikâyelerini okuyarak hangisinin kendisine has ne özellikler getirerek ortaya koyduğunu ve bizlerin onlardan alacakları özelliklerin neler olduğunu bilmek lâzımdır.

Namazın içerisindeki tekbirler de bu konuyla ilgilidir. Toplam 280+1 olan tekbir sayısına göre bizlerin her peygamberden en az 10'ar özellik almamız lâzımdır. Yâni kişi namazda tekbir alırken "**Allahû Ekber**" dediği anda o düzeyde olan peygamberin hallerinden bir hâlin zuhûra çıkmasının ifâdesidir. Ancak peygamberlerin hayât hikâyelerini bilmez isek eğer onları kendimize alarak yaşantıya sokmamız mümkün olmaz ve gaflet içerisinde geçer gideriz.

Âdem veya Mûsâ diye baktığımız o varlıklar aslında hakikat-i Muhammedî'nin birer sûretlere bürünmüş görüntüleridir. Nasıl diğer veliler son velinin uzuvları gibiyse diğer peygamberlerde son peygamberin uzuvları gibidirler.

Cihân tarihini okumak yetmez, bir yerde kendi tarihini okuman lâzımdır. Cihân tarihini dışarıdan kendi tarihini de içeriden okuyup onları birleştirdiğin anda faaliyet başlar. Cihân tarihini dışarıda olmuş hâdiseler olarak görürsün ve bunları kendinde tatbik etmek sûretiyle ancak bu iş çözümlür.

- *Apaçık güneşten olmaz mı gölge;
Diğerleri basamaktır, odur mi'rac dîne.*
- *Son Nebî zamanı, istivâ vaktidir;
İki âlem hep Mustafâ'nın gölgesidir.*

Güneşten gölgenin zuhûru âlemlerin meydana gelmesidir. Efendimiz (s.a.v)in gölgesi bu nedenle yoktu çünkü güneş bir yerin tam en üst noktasına geldiğinde o yerin gölgesi olmaz, Efendimiz (s.a.v)de en üst nokta olduğu için tam olarak zâti hüviyeti ile meydanda idi. İşte yarı devre bu şekilde orada kemâlini buldu tamamlandı ve sonrasında günün akşama erişmesi gibi velilik hükmüyle devâm eden devredir. Akşam devresinde ise bütün âlem fenâfillah olur. Efendimiz (s.a.v) ile ise bütün âlem bakâbillah oldu. Ancak genel olarak insanlar bu bakâbillah hükmünü kaçırmaktadırlar, ancak bunu kaçırsalar dahi sonrasında veliler en azından fenâfillaha ulaştırmaktadırlar. Bu şekilde kişiler kendi varlıklarının Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk edeceklerdir ve kıyâmet akşam namazı vakti kopacaktır denildiği şekilde kıyâmet kopacaktır.

- *O istivâ hattında gölge kalmaz;*
Zuhûruyla başka basamak kalmaz.
- *Hakk'ın sırâtında etmişti ikâmet;*
Etti o "istîkâmet üzere" hareket. (11.sûre/112.âyet)

Bu emri bizler beşeri anlamda, etrâfındakilerin haklarına, hukuklarına riâyet et, kimsenin hakkı kimseye geçmesin ve bu şekilde dosdoğru ol şeklinde zannediyoruz. Oysa buradaki ifâde, kendi varlığında Hakk'ın varlığından başka bir şeyi müşâhede edemez hale gel, demektir. Emir esmâ âlemindedir ve isimler fiilleri meydana getirmektedirler bu nedenle senden meydana gelen fiiller senden değil Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın isimlerinin birer zuhûrlarıdır ve sen bu şekilde idrâk ederek hayâtını sürdür, denilmektedir.

İşte Efendimiz (s.a.v) daha evvelce bu idrâke daha henüz gelememiş iken bu Âyetin gelişiyle "*artık birimselliğe kat'îyyen düşme ve bütün ömrünü Hakkânî yaşantı olarak yaşa*" hükmüne girdiği için bu Âyet-i Kerîme kendisini görünüşte yormuştur. Bu Âyeti kerîme aynı zaman bizler içinde bu hükümleri sizlerde yaşayın demektir, yâni her anından Hakk'ın müşâhedesinden geri kalma ve çevrende ayırı varlıklar diye bir şey görme demektir.

Bu ifâdeler öyle enteresan işlerdir Efendimiz (s.a.v) ve onun gibi bu ifâdelerin gerçek mânâlarını bildikleri halde yine de bürünerek görev olarak gerekeni yapmaktadırlar. Bu şekilde yapmasalardı eğer hem seyredemezler hem de kendi varlıklarını ortaya koyamazlardı ve Efendimiz (s.a.v) dahi Muhammed oyununu beşeriyeti ile oynayamazdı.

Bu bürünme hükmü olmasa ve Efendimiz (s.a.v) Mekke'den neden hicret ettiğini bilmeseydi oraya geri döndüğünde oradaki bütün halkı kılıçtan geçirirdi. Efendimiz (s.a.v) kendisini oradan çıkaran gücün ne olduğunu bilmiş ve oraya bürünerek dönmüştür.

380. *Yok idi o Nebî'nin gölgesi;*
Ne güzel Hudâ nûru o gölge İlâhî.

Efendimiz (s.a.v)in yaşantısı o kadar açık ve netti ancak kişiler buğulu gözlerle veya dürbünün tersi ile ve gaflet yaşantısıyla bakarlarsa onun yaşantısında beşeriyet yaşantısından başka bir şey yoktur zannederler.

- *Ona göre birdir batı ile doğu;
Her yönden nûrlara gark oldu.*

Bir kişi Efendimiz (s.a.v) gelerek kible ne taraftadır diye sorunca Efendimiz (s.a.v) **"Doğu ile batinın arasındadır"** buyurmuşlardır. Doğu ile batı arasında kişinin kendisi olduğu için Efendimiz (s.a.v) burada kible denmek istemektedir. Kible öne alınan mânâsına demek olduğundan bizler için de, kendi varlığımızın öne alınması gereklidir yâni günlük işlerimiz ile yaşıyoruz beşeri varlığımızdan önce gerçek varlığımızı öne almalıyız.

Bizler de kendi gerçek varlığımızı idrâk ettiğimiz zaman karanlık diye bir hâl kalmaz yâni aklımızda, düşüncemize takılan problem kalmaz yoksa gökyüzünden ışıkların üzerine vurması gibi bir nurlanma değildir.

- *Müslüman olmaz mı onun elinde şeytân da;
Ki gölge saklı idi ayağının altında.*

Efendimiz (s.a.v) Hakkânî yönünü o kadar aşikar etmişti ki artık orada gölge diye bir şey söz konusu değildi.

- *Mertebelerin hepsi gizli derecesinde;
Âlem vücût buldu sâyesinde.*

Hepsi onun gölgesiydi ifâdesiyle hepsinin hakikat-i Muhammedî'den meydana gelmesi anlatılmaktadır.

- *O nûrdandır velâyet gölge salan;
Bâtıları ile doğuları ile berâber olan.*
- *O gölgeden ki evvel oluştu;
Hem o âhir ona karşılık oldu.*
- *Şimdi, her âlim ki gelir husûle;
Nübüvette karşılık oldu resûle.*

Efendimiz (s.a.v)den sonra gelen veliler ondan önce geçmiş olan peygamberlerin aynalarıdır.

- *Nübüvette Nebî'dir çünkü en mükemmeli;
Çaresiz oldu bütün velîlerden daha fâziletli.*

Burada peygamberlik kavramı tamamen kemâle erince denilmek istenmektedir ki bu da Hz. Resûlullah (s.a.v)'a has olan bir durumdur.

- *Velâyetin sonunculuğu ile oldu zâhir;
O ilk noktada hatm olur âhir.*
- *Bulur âlem onunla emin ve îmân;
Gelir ondan mâden ve hayvâna cân.*

390. *Olur hakîki adâlet tamâmen zâhir;
Cihânda hiç kalmaz tek bir kâfir.*

Hız. Mehdi gelince tek bir kâfir bile kalmayacaktır. Bu oluşum iki türlü olabilir, ya kâfir olarak bilinenler, taklidi olarak hareket edenler îmân sâhibi olurlar, ya da bu işi idrâk edenlerde gerçek kâfir yâni Hakk'ı gerçekten bilen kimseler olurlar. Hız. Mehdi'nin geldiği dönemde zâten insanların akıl, düşünce ve ilmi yönlerde gelişmeleri çok ileri derecede olacaktır. Hız Mehdi'nin vahdet anlatımlarını bu nedenle kabullenmeleri kolay olacaktır. Efendimiz (s.a.v) zamanındaki insanların akıl yapısı bir başka Hız. Mehdi dönemindeki insanların akıl yapısı bir başka yâni daha ileri düzeyde olacağından Hız. Mehdi'nin işi bu yüzden daha kolay olacaktır.

- *Olurlar sonuçta vâkîf Hakk'a;
Zuhûr eder mutlak vech o anda.*

Beşinci Soru

- **O birlik sırrına kim oldu vâkîf;
Neyi bildi, anladı oldu ârif.**

Cevap:

- *O ki vâkîf oldu bu birlik sırrına;
Duraklarda bekleyen değildir asla.*
- *Arifin gönlü olur vücûdu bilici;
O Mutlak vücûdu müşâhede edici.*

Vahdet sırrının anlaşılması hiç duraklarda kalmadan, her durak geçilecek bir yerdir, hükmünü idrâk edip yaşayarak o duraklarda çok fazla vakit geçirmeden yoluna devâm eden anlar.

Kişi bu yolda yaptığı çalışmalar ile yaşantısını belirli bir düzeye kadar getirir ancak orada kalır, ve bu bana yeterlidir, diyerek daha fazlasını aramaz. Kişi hâlini bu şekilde değiştirmiyorsa o duraklarda kalmış demektir ancak ne zaman ki hâlini değiştiriyor ve "o her an bir iştedir" (55/29) hükmüyle kendisinde yeni yeni açılımlar oluyorsa, o kişi seyrine devâm ediyor demektir. Seyrin sonu yoktur ki oturup kalmak mümkün olsun, geçmişlerden hiçbirisi bulunduğu yerde kalmamıştır. Efendimiz (s.a.v) dahi "**İki günü bir olan ziyandadır**" buyurarak bu durumu işâret etmiştir.

Bu duraklarda kalmayıp hakîkate erişen kişi vahdetin ne olduğunu anlar.

Beşeriyet gözüyle gözükenlere ârifin bakışı mutlak varlık olaraktır ve o onları mutlak varlık olarak görüp, seyreder. Bunun sonrasında da onun ismi zâten ârif olur.

- *Hakîki varlıktan başka varlık bilmez;
Vehmi varlık ile bu sırlar keşf olmaz.*

Daha evvelce hayâl ile seyrettiği âlemi ve kayıtlı olarak gördüğü varlıkların gerçekte böyle olmadığını anlar ve o bilgiyi kafasından siler atar.

- *Bütün o varlığın diken ve çöptür, iyi bak;
Olursun onları atınca sen pâk.*

Nasıl bir madenden cürûfunu ayırırlar, işte aynı şekilde bu senin var zannettiğin varlığın buna benzer. Senin aslın madendir ancak sen kendini tanımadığından dolayı cürûf hükmündesindir.

- *Çıkar gayrıyı gönül evinden ey cân;
Hazırlanmış olsun cânâna mekân.*

Sen de öyle bir varlık, güç, güzellik var ki, oysa sen ona "ben" hükmünü vererek örtüp, ortadan kaldırmışsın. Önce "ben"den geç ve "O" de, sonra "O"nu bulduktan sonra "ben" de, ki; bu "ben" evvelce söylediğin "ben" olmaz.

Misafir-i gaybi dediğimiz o sevgili o gönül evine geldiği zaman kendini bulup, seyredebilsin. Ayna temiz değilse ve gelen misafir o aynada kendisini göremez ise hiç beklemez gider ve bir daha da ne zaman gelir hiç belli olmaz. Ama gelir ve orada rahat ederse, sık sık gelir.

- *Çıkınca sen gönülde olur Hakk âşikâr;
Sana sensiz cemâlini arz eder.*

Sen içerideysen yâni orayı benliğin ile doldurmuşsan oraya kimse giremez. Evvelce de yüzünü gösteriyordu ancak seninle gösteriyordu ve sen O'nun yüzüne benim yüzüm diyordun, O'nun malına benim malım, benim evim diyordun. İşte O geldiği zaman anlarsın ki ben diye bir şey yokmuş hepsi O'ymuş. Yâni evde onunmuş, yüzde onunmuş, varlıkta onunmuş.

- *Sevgili olan Allah'a nâfilelerle;
O nefy "Lâ" sını kılar kalbe süpürge.*

Başka bir yerde ise , "Lâ ejderini harekete geçirdim iki âlemi de yuttu" buyrulmaktadır. Bu "Lâ" ejderi gerçekten öyle bir ejderdir ki biz onu harekete geçirip büyüttüğümüz zaman iki âlemi de bir lokmada yutmaktadır.

400. Makâmı Mahmud olur yârin mekânı;

“Benimle işitir, benimle görür” onun nişânı.

Makâm-ı Mahmud demek övülmüş makâm demektir. En üst düzeyde makâm-ı Mahmud Efendimiz (s.a.v)e âittir ancak bu sâdece bir düzeye has bir oluşum değildir ki kişi idrâkinin her düzeyinde makâm-ı Mahmud üzeredir.

Burada makâm-ı Mahmud’dan maksat Hakk’ın övgüsüdür yoksa kulun övgüsü değildir. Cenâb-ı Hakk (c.c)’ın kendisini kul şekli ile seyrederek kulunu övmesi yâni kendisini övmesidir. İnsan bedeninde bilimsel yönden makâm-ı Mahmud beyindir. İnsanın vücûdundaki bütün hücreler ona hamd ederler, onu överler. Bu birimsel olarak böyle olmakla beraber Efendimiz (s.a.v) âit olan makâm-ı Mahmud ise geniş mânâda olandır.

Kişi Hakk yolundaki idrâkinde hangi düzeye gelirse gelsin Cenâb-ı Hakk (c.c) onu medh eder çünkü Hakk’ın o fiilini ortaya koymuştur.

Kişi için “Benimle duyar, benimle görür” övgüsünden daha büyük makâm-ı Mahmud olabilir mi? Makâm, hâlin tersine belirli bir yerine oturmuşluk hâlinin ifâdesidir, hâl ise geçicidir.

- *Verince zerre bir varlık kalbine kiri;*
Bulur mu ârifin ilmi hakîkati.

İşte bizlerin her şeyden çok bunu düşünmemiz lâzımdır. Medihler nefsimizin hoşuna gider bize iyi gelir ancak burada belirtildiği şekilde varlıktan bir kir kalmaması biraz zordur.

- *Demedikçe bütün mânilere dur;*
Doğmaz o derûndaki hâneyle nûr.

Kişinin günlük yaşantısı içerisinde vahdet görüşüne mâni olan neler varsa onları ortadan kaldırmadıkça ona Hakk nûru gelmez. Bu nûr kişinin bilgisinde olan genişliğin nûrudur.

- *Cihânda dört şey oldu bil mâni;*
Diğer dört şey sağlar arınmayı.
- *Birincisi, pâk ola kirden ve pislikten;*
İkincisi, günâh ile şirk ve vesveseden.
- *Üçüncüsü, pâk ola kötülenmiş ahlaktan;*
Yoksa farkı kalmaz hayvandan.
- *Dördüncüsü ise girmeye gayr kalbe;*
Budur seyrin sonu sâlike.

Bedenin ve elbisenin kirli oluşunun temizlenmesi biraz kolaydır.

Vesvese hayâtımızın her anında mevcûttur. Kişi bu durumda olduğu sürece hep ziyandadır bu nedenle ilk önce bundan uzaklaşmak yâni günlük işlerimizde karşımıza çıkan tereddütler üzerinde çok fazla durmamak lâzımdır.

Günahtan arıtma ilk bakışta günâh olan fiilleri işlememektir. Fiillerin dışında kişi mânâlara yöneldiğinde ilk olarak günâhı günâh olarak işlemeyecektir. Sonrasında günâh diye bir şeyin varlığını göremez hale gelecektir ki esas olarak bundan soyunmak zordur. Bizler üst düzeyden bakıyor ve varlığı tek olarak görüyorsak o zaman günâh ve sevap denilen şeyin varlığını göremeyiz.

Huyun çıkması için "ölmeden evvel ölünüz" hükmünün yaşanması lâzımdır. Kişi pis huylarını azaltabilir ancak ne kadar azaltsa da "ölmeden önce ölünüz" hükmü gerçekleşmeden bu pis huylar kişiden çıkmaz. Kişi bu şekilde bunları terk ettikten sonra artık pis huy denilen şeyin varlığını müşâhede edemez hale gelir.

Gerçek benliğinin hakikatini yâni varlığının sâdece Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk etmek, sırrı arıtmaktır.

Bu şartlar genel olarak dört esasta toplanmıştır ancak anlatıldığı gibi hemen olacak işler değil bir ömür boyu süresince olacak işlerdir.

- *Kimde oluşursa bu temizlenme;*
Olur lâyıık münâcâta o kimse.

Kişinin kendi varlığında, Hakk'ın varlığını idrâk etmesi zâten O'nunla konuşmasıdır. Kişi kendisini fiil mertebesinde tanır ve Hakk'ı bilir ancak bu fiilmertebesinde dir, daha sonra esmâ düzeyinde kendini bulur ve tanır, daha sonra sıfat düzeyinde kendisini bulur ve tanır ancak bunların hiçbiri gerçekten tanıma değildir. Kişi ne zaman ki zât mertebesi de dahil olmak üzere dört boyutta da kendisini tanır işte o tanıma gerçek kendini tanımadır.

- *Hakk'a külliyetinle kıl niyâzı;*
Budur müşâhede ehlinin bil namâzı.

Beşeriyetinden kurtulamamış isen o kıldığın namaz nasıl namaz olur? Ancak bu söz hiç namaz kılınmayacak demek değildir. İşin aslında yapılan bütün fiiller böyledir, örneğin tuttuğumuz oruç dahi varlığımız beşeri olarak bizde mevcûd iken nasıl gerçek oruç olur?

Bunlar gerçek yönleriyle yapılamazsa dahi madem ki yapılmaktadır o zaman biraz daha gayret etmek lâzımdır çünkü gün bugündür, zaman durmaksızın akmaktadır.

- *Temizlersen gönlünden her kîri;*
Olur o an namâzın "göz nûru".

410. *Arada kalmayınca fark ve sarf;*

Birleşiverir zâtında, ârif olunan, ile ârif.

Bu anlatılan hepsi başka hiçbir birimde olacak işler olmayıp hepsi insanda olacak işlerdir. İnsan derken vücûdunun en üstünde duran o küçük başın içerisinde, beyinde olacak işlerdir yoksa dışarıda bir değişiklik yoktur. Bizim hayâlimiz ve zannımız ortadan kalkınca olacaktır bunlar yoksa gelecek gidecek bir şey yoktur hepsi ortadadır.

“Birleşiverir” ifâdesi bile fazladır onlar zâten birleşiktir onları ayrı gösteren vehimdir, o ortadan kalktığı zaman birleşik olduklarını idrâk edersin yoksa ötelere bir şey gelerek bir başka şeye birleşmeyecektir.

Bütün her şey kişinin kendisini bilmesine kalmaktadır ancak bu kendini bilme işi gerçekten zordur bir ömür boyu sürer.

Bütün peygamberlerin gelmesi, bütün velilerin ortaya koydukları hep bu bilinenle bileni birleştirmek içindir.

Altıncı Soru

- *Dedin ârif olunan ve ârif olan o pâk zâta;
Nedir bu bir avuç toprağa verilen sevdâ.*

Cevap:

- *Hudâ'ya şükür ile sen hayırlı insan ol;
O Hakk'ı Hakk'ın nûru ile tanıyan ol.*

Kişi Hakk'ı beşeri idrâki ile anlamaya çalışırsa bu olacak iş değildir. Hakk'ı anlamak için beşeri şartlanmaların ve idrâkin bir kenara bırakılarak tamamen Hakkânî bir düşünceyle, yaşantıyla ve çalışmayla O'ndan gelen idrâk ile O'nu idrâk edebilirsin ancak. Çünkü beşeri olarak bir şey zıddı ile anlaşılabilir ancak Cenâb-ı Hakk (c.c)'ında zıddı olmadığı için O'nu ancak O'nunla anlamak mümkündür.

- *O'dur ârif olunan ile ârif olan böyle bil sen;
Bu toprağa kuvvet verir güneş gökten.*

Toprak bedenimizin bazı hububatları yâni bilgileri meydana getirebilmesi için onun aşk ateşiyle, şevkle, zikirle kızışması lâzımdır. Eğer bu sevgi, aşk ve yöneliş yok ise o toprak kızışmadan rutubetli kalır ve rutubet onu çürütür.

- *Bir zerre ümît etse sakın şaşma;
Güneşin ısını ve nûrunu ve hava.*

Zerre güneşten aydınlanınca o kafi gelmez ısınmayı da ister. İşte bunun gibi kişide gerçek varlığının Hakkânî olduğunu düşünüp, idrâk ederse tabi ki bunun daha ileri götürmeyi ister. Bu durumda sevginin ve zikrin verdiği hararetle kızışması ve neticede kemâle doğru yürümesi anlamında olur.

- *Nedir hatıra getirsen fitrat hâli;*

Anlaşılr olur o anda düşünceinin aslı.

Yâni Hakk'ı idrâk etme yolunda olan düşünceinin aslını anla! Evveliyatında yok idin ve hiç idin işte onu hatırla ve düşünerek oradan anla, bu da kendini anlamak için bir yoldur.

- *"Elest" ile nedir Hakk'ın hitâbı;*
Veren kimdi "belâ" diye cevâbı. (7.sûre/172.âyet)

Bağımsız varlıklarımız evvelce de yoktu şimdide yoktur ve gelecekte de olmayacaktır. O zaman **"elestü bi Rabbüküm"** yâni "Ben sizin Rabbiniz değil miyim" dendiği zaman **"kâlu belâ"** yâni "evet" diyen kimdi?

- *O günkü topraktan a'zâ dizildi;*
Gönülde îmân kıssası yazıldı.

Bu madde beden hükmü ortaya geldiğinde onların özüne de îmânın hikâyesini yazdılar. Îmândan kasıt ise vahdet yâni birliğe giden yoldur. Çünkü bu hakikat ilk olarak îmân ile yaşanır ki bu nedenle îmân şarttır. Bu îmân ise âlemdeki varlığın tek bir varlık olduğu ve kendi varlığının da o varlıktan başka bir şey olmadığına îmândır ki bu gerçek îmândır. Buradan daha ileriye geçilince bakarsın ki bu iş gerçekten böyle imiş, yâni ötelede kendinden ayrı bir Allah olmayıp, Allah'ın her yerde mevcût olduğunu görür ve yaşarsın.

Gönle yazılacak bu îmân kıssasının ilmi yâni özelliği zâten insanda mevcûttur. Ancak kişi bunu ortaya çıkaramadığından dolayı yok zannetmektedir. Oysa biraz çalışma neticesinde ve güneşin de kızdırmasıyla bu filiz ortaya çıkar ve büyüyerek o bedeni tamamen sarar.

- *Bilirsen o gönlü alan levhâyı;*
Bilirsin o zaman sırr-ı Hudâyı.

Gönle yazılan îmân kıssasını eğer okuyabilirsen ne demek istediğini yâni varlığının Hakk'ın varlığından başka bir şey olmadığını hemen anlarsın ve bilirsin.

- *Hudâyâ ahd ve akid ettin o günde;*
Cehâletle unuttun bak bu günde.

Buradaki câhillik beşeri câhilliktir. Oysa ilâhî câhillik bütün varlığını tanıdıktan sonra a'mâ hükmünde iken olan câhilliktir. Orada ilmin ilmi ilimden cehildir, derler.

420. *Hakk'ın kelâmı bunun için indi;*

Ki gelsin akla o evvelde olan ahdi.

- *Bak anla sen bugün Hakk'ın sırlarını;
Görürsün sonuçta Hakk'ın didârını.*
- *Sıfâtlarını gör, ey bilen göz bugün;
Görürsün pâk zâtını yarınki gün.*

Bugün dünyâda yaşıyorken Hakk'ı müşâhede edebilirsen, ölüm sonrası gittiğin yerde de bulabilirsin. Ancak burada tanımaz isen gittiğin yerde bulamayacağın çok aşikardır.

Dünyâda iken Cenâb-ı Hakk (c.c)'ı tanıyıp, bilmiş olanlar ölüm sonrası gittikleri yerde daha şiddetli olarak tanıyıp, bileceklerdir çünkü orada gözümüzden nefis ve benlik perdesi kalkacak bunun sonrasında madde görüşümüz ve şartlanmamız tamamen değişecek ve Cenâb-ı Hakk (c.c)'ı gerçek hâli ile anlayacağız.

İşte burada da görüldüğü gibi dünyâda bize beş duyumuz Cenâb-ı Hakk (c.c)'ı tanıma yolunda perde olmaktadır ve bu nedenle bizim en büyük düşmanımız onlardır. Ancak hayâtımızı sağlayan da onlardır. İşte bunu düşünmeliyiz yâni acaba beş duyu ile algıladıklarımızın gerçek halleri onlar mıdır? Bir üst bakış açısı ile bakınca görünen yine aynı mıdır? Kuşu uçar görüyoruz örneğin ve Âyet-i Kerîme'de "*onları havada Rahmân tutar*" (67/19) deniliyor, oysa ortada ne ayrı bir kuş ne de ayrı bir Rahmân vardır, burada Rahmân'ın hüviyetinin meydana gelmesi anlatılmaktadır. Kuş denen o varlık Rahmân'ın bir yönü, bir vasfı, bir sıfatı olup kendi kendini havada tutmaktadır.

- *Nasıl bulsun hidâyet her bir insan;
Buyurmuş "Sen hidâyete erdiremezsin" Kur'ân.*
- (28.sûre/56.âyet)

Temsil

- *Görünmez doğru olarak a'mâya renkler;
Eğer yüz yıl etsen nakil, getirsen delîller.*
- *Yeşil, al, sarı, ak hep karşısında;
Siyâh bir renk gün, gece karşısında.*

Dünyâ yaşamından sonra ölüm ötesindeki yaşantı bizim düşündüğümüz yaşantı şekillerinden çok daha değişik bir yaşantıdır. Eğer îmân ehli bu yaşantının gerçek yönünü bilmiş olsalar hemen ölmek isterler. Ehlullah bu konuda birçok sözler söylemişlerdir ancak insanlar onları gereği gibi değerlendiremedikleri için birçoğu sâdece okuyup geçmiştir.

Bizler dahi baş gözümüzle güneşe baktığımızda tek renk gibi görüyoruz oysa güneşin hakîkatte değişik yedi rengi vardır ve baş gözümüz bizi yanıltıyor. İşte bu baş gözümüzün görüşü çok daha ileri derecede olsa hareket hâlinde yoğunlaşmış bulutumsu bir şey görecekti sâdece çünkü gerçekleri zâten öyledir. Bizler kısıtlı olan baş gözümüzün görüşüyle gördüklerimizi onların gerçeği zannediyoruz.

Maddenin yapısı atomdan meydana gelmiştir ve atomun etrafında da durmaksızın dönen nötronlar protonlar vardır. En küçük birim bu halde ise onların meydana getirdiği oluşumda bu halde demektir ancak bizlerin kısıtlı görüşü olduğu için onu tespit edemiyoruz. Bizler gördüklerimizin kaba hallerine göre değerlendirme yapıyoruz.

Görüşümüz gerçeğe döndüğü anda "*gökler ve arz değiştiği zaman*" (14/48), "*dağlar savrulduğu zaman*" (77/10) v.b. Âyet-i Kerîme'lerin sadece gelecekte olacak işler değil hâli hazırda durmaksızın olan işler olduğunu anlarız.

Kulak içinde aynı şeyler geçerlidir. Çevremizde bir sürü ses dalgaları yayılıp durmaktadır ve bizim sınırlı kulağımız bunları duymaz. Ancak kulağımız bunları duymuş olsa bu sefer ne uyku uyuyabiliriz ne de başka bir şey ile uğraşabiliriz, başımızın üzerinde arı kovanı gibi olmuş bir beyin olur.

Bu nedenledir ki beş duyumuzu yerli yerinde kullanmamız gereklidir. O beş duyunun bize verdiği hükümleri ihtiyatla karşılamalıyız.

- *Bak, o anadan doğma körün bed hâli;*
Hekîmin sürdüğü sürme onu düzeltebilir mi.
- *Bilmek akıl ile âhiret işlerini;*
Gibidir dünyâda anadan doğma gör misâli.

Dünyâ yaşantısında ilâhî hakîkatlere karşı anadan doğma kör gibi isek âhiret yaşantısında da anadan doğma kör olarak kalırız. Burada gözümüzün çapakları biraz silinmiş olmalı ki oranın hallerini biraz seyredebilelim.

- *Aklın ötesindedir bu tür insanlar;*
Bilinmez akıl ile gizli sırlar.

Aklın ötesi, beşeri aklın ötesi olup şartlanmaların dışında olarak külli akla dönük olan taraftır.

- *Taş ile demirin ateşi göze saklı;*
Değil zâhir o cân ile ten sırrı.

Yâni bu madde bedeni taştan demirden bir farkı olmayan mahlûk hükmünde halk etmiştir. Taş ve demir gibidir ancak bu madde bedende öyle bir kabiliyet daha vardır ki Hakk'ın nurunu meydana getirirler. Taş ve demir birbirine nasıl çarpılınca kıvılcım ve ateş çıkıyorsa, aynı şekilde insan bedeni de Hakk yolunda çalışma ile bu kıvılcımı çıkarır. Sonra bu kıvılcımdan oluşan ateş ile kişi beşeriyetini yakar ve hakikat nuru doğar.

- **430.** *Bu toplanmışlık ile zâhir gizli sırlar;*
Bu örneğe bakıp kazan irfân.

Âlemde Hakk'tan başka bir varlık olmadığı sırrı ancak can ile tenden yâni insana has özelliklerden çıkar.

Tenini de kendine has bir vücûd olmaktan kurtar. Eğer bu benim varlığım dediğin müddetçe arınmış değil kirletmiş olursun. Bu varlık Hakk'ın varlığıdır dediğin zaman arınmış olursun.

- *Vurulsa birbirine taş ile demir;
Çıkar öyle bir nûr dünyâ aydınlanır.*

Madde bedenindeki can ile ten çalışmaya başladığı zaman âlem aydınlanıverir. Âlemi karartan beynindeki şartlanmaların ve beşeriyetindeki düşüncelerin ve saplantılarıdır. Can ile tenden çıkan o nûr ile beynin aydınlanır ve âlemi apaydınlık görürsün ki o âlem zâten apaydınlıktır, karartan bizleriz.

- *Vücûdun İlâhî nakşın nüshâsı;
Ara sen sende olduğu gibi eşyâyı.*

Cenâb-ı Hakk (c.c) bütün âlemi meydana getirmiş ve bir nakış yapmıştır. Ve âlemde olan herşeyi de aynıyla birlikte sende bir nüsha olarak meydana getirmiştir. Sen şimdi âlemdeki varlığın sende olduğunu idrâk et ve bilmek istediklerini ötelere değil kendinde ara. Ancak bunu kendinde arayabilmenin yolu ve ilmi vardır önce bunu öğren.

Yedinci Soru

- o *"Ene'l-Hakk" diye söyleyen mercî hangi nokta;
Üstü kapalı bu işâret gönle açılmış ola.*

Cevap:

- *Ene'l-Hakk oldu mutlak sırrı açığa vurmak;
Hakk'dan başka diyen yok bil ene'l Hakk.*

Eğer bir beşer hakikatini bilmeden bu sözü söylemiş ise bu küfürdür. Ancak kişi ortada olmayıp söyleyen Hakk olmuş ise bu gerçek olarak "*ben Hakk'ım*" demektir. Ve eğer senin kulağın açıksa bu "*ben Hakk'ım*" sözünü taştan, topraktan, kuşlardan da duyarsın.

- *Bütün âlemin zerreleri benzer Mansûr'a;
Dilerse mest olur isterse döner mahmura.*

Âlemdeki bütün zerreler hem de nasıl "*Ene'l Hakk*" diyerek kaynaşıp bağırıp çağırışmaktalar. Âlemdeki bütün varlıkların kendilerine has benlikleri vardır ve hepsi de Hakk'ın zuhûra gelmiş varlıklarıdır. İşte Hakk bu şekilde bir mahâlde zuhûra gelmiş ise o mahâlden "*ben Hakk'ım*" hitâbı gelmesi yersiz

olmaz. Esas yanlışlık onu kuş söyledi şeklinde gibi o mahâllere ayrı bir kimlik vermek olur.

- *Bu tesbîh ve tehlîle tutunmuşlarda;
Bu mânâ dâima okunur her lisânda.*

Bütün varlıklar bu hakîkatle yâni herbiri "*ben Hakk'ım*" dediği için vardır ortada ve bu söz onun varlığının ispatıdır.

- *Olsun sana bu gizli sırlar a'yân;
Dedi "hiçbir şey yoktur ki" yi, düşün Kur'ân. (17.sûre/44.âyet)*

Tesbîh dediğimizde ilk anda belirli bir sözün sürekli söylenmesi gibi bir şey anlıyoruz. Oysa varlıkların tesbîhi kendi varlığını idrâk ederek, ne derece ne şekilde zuhûra çıkması gerekiyorsa fitri olarak onu yerine getirmesidir. Şartlanmalarımız dâhilinde varlıklara baktığımızda onlarda tesbîh ettiklerine dâir bir işâret göremeyiz oysa onlar ortaya çıkışlarıyla tesbîhlerini etmektedirler ve "*ben Hakk'ım*" demektedirler. Bizler yine "*ben Hakk'ım*" sözünü insan lisanı ile duyup anlayacağımızı zannediyoruz oysa her varlık bu sözü kendi lisanı ile söylemektedir. Gül rengiyle, kokusuyla "*ben Hakk'ım*" gel beni kokla, seyret demekte, diken, dikenliği ile "*ben Hakk'ım*" çok yaklaşma batırım demektedir. Ayrıca bu varlıkların nesillerini devâm ettirmeleri de onların ayrı bir ibâdetleri olmaktadır çünkü nesilleri devâm etmezse bozulup giderler ve biterler.

- *Atarsan didik didik edip ikilik pamuğunu;
Olursun sen dahi Hallâc gibi.*

Kişinin beşeriyeti aradan çıkıp kendi saf varlığı kalınca bu sözü söylersin. Ancak kişinin bütün varlığına bulaşmış olan dünyâ tozunu atmakta kolay bir iş değildir. Kişi bu zoru başaracak ve benliğine ait bir şey kendisinde kalmayacak ancak ondan sonra karşısındakiler onun benliği ile yaşadığını zannedecekler oysa o gerçeği ile yaşıyor olacaktır.

- *Kulaktan çıkar evhâm pamuğunu;
Vâhidü'l-Kahhâr'ın duy nidâsını.*

Âlemdede Hakk'ın sözünden başka söz yoktur. Eğer biz başka sesler duyuyorsak o bizim kendimizi başka zannetmemiz dolayısıyladır. Biz kendimizi Hakk'ın varlığı olarak idrâk etmiş isek mutlak olarak onu duymak mecburiyetindeyiz çünkü başkası yoktur. Bunun şartı da kulaktaki beşeri benlik ve zan pamuğunu atmaktır. Bu pamuk kulağımızda durduğu sürece bize beşeriyetimiz istîkâmetinde kanal açar ve duyacaklarımızı oradan duyarız.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'in sesini duyuş ise ayrı bir yerlerde bize normalde duyulamayan birşeyler söylenecek ve biz de onları duyacağız şeklinde olan bir

şey değildir. Şu an dahi duyduğumuz ve ortada olan bütün sesler Hakk'ın sesleridir, başkasının değildir.

440. *Gelir âyet âyet Hakk'ın nidâsı;*

Sakin sen olma kıyâmetin bağılısı.

Bu ses gelmezse zâten sen yaşayamazsın, yaşıyor olman bu seslerin sana geldiğinin ispatıdır. Kişi uykuda olduğu anda dahi bu sesler faaliyetini sürdürmektedir.

Sen nefsinin kıyâmetini dünyâda iken kopar, kendini tanı, anla ondan sonra o bahsedilen kıyâmet senin için güllük gülistanlık olsun. Kıyâmet insanın beşeriyetine yâni zannettiğin varlığıdır. Bu varlık ortadan kalkınca kime kıyâmet olacak ki!

• *Çıkıp gel Eymen vâdisinde ansızın;*

Sana söyler ağaç "şüphesiz ben Allah'ım" (28.sûre/30.âyet)

Hakk'ı duyuş Mûseviyyet mertebesidir. İlk görmeye başlama İseviyyet ile olur ve bu görüşün kemâle ulaşması ve görerek yaşamaya başlama ancak Muhammediyyet ile olur.

Bu yolun başlangıcı için Eymen vadisine gelmek şarttır. Eymen vadisi ifâdesiyle anlatılmak istenen ise kişinin kendi varlığını bilme düzeyidir. İşte bu şekilde kendine geldiğin zaman ancak Hakk'ın sözünü duyarsın yâni bu hakikatleri idrâk etmeye başlayarak, ilerlemek için çalışmaya başlarsın. Eymen vadisinin yâni kendi varlığın dışında olduğun sürece kendini anlamaman mümkün değildir.

Hiç o bildiğimiz ağaç bu sözü söylerde bizim beden ağacımız bu sözü söyleyemez mi? Hem de öyle güzel söyler ki!

• *Kimin ki gönlünde Hakk'a şüphe yoktur;*

Yakînen bildi ki "bir"den başka yoktur.

Varlık "bir" ise biz de o "bir"in içerisindeyiz. O halde kendimizi neden ayırıyoruz? Bu şekilde kendimizi ayırmakla vahdeti kesrete, biz çevirmiş oluyoruz. Bu işin böyle olduğunun anlaşılması için de ilk şart gönülden şüphenin olmamasıdır. Kişi varlığın bir olduğuna önce îmân etmelidir yoksa iş şartlanmalarımız dâhilinde söylediğimiz "*Allah birdir başka ilah yoktur*" sözünü sâdece kelâm olarak söyleyip ona îmân etmek değildir. Gerçek îmân bütün varlıkların Hakk'ın varlığı olduğuna îmân etmektir. Ve eğer kişide bu îmân olmazsa vahdete yâni birliğe girmesi mümkün değildir. Kişi bu hâli yaşayamazsa dahi en azından inanmalıdır ki bu samimiyetle yaptığı inanın neticesinde hakikatleri kendisinde yaşayarak bulmaya çalışmalıdır.

Kelime-i Tevhid zikrinden maksat dahi ötelerde bir Allah'a tapınma mânâsında olmayıp, yukarıda bahsettiğimiz hakikatleri kendi varlığımızda idrâk etme yolunda yapılıyor olmasıdır.

- *Benlik ancak Hakk'a şâyân;*
O hû gayb oldu, gâ'ib vehim ve zan.

Mutlak zâtın gerçek benliğinin bir inniyet yönü bir de hüvviyyet yönü vardır. Cenâb-ı Hakk'ın hüvviyyeti geniş mertebeleriyle kendisini izah etmeye geçmesidir. Cenâb-ı Hakk (c.c) inniyeti yönüyle ise vasıfsız tek bir varlıktır.

İşte bu benlik, beşeri akıl ile anlaşılabilir bir benlik değildir. Biz kendimizi idrâk ederek aslında bu Hakk'ın benliğidir diye hükmedebiliriz ancak bu dahi belirli şartlanmalar içerisindedir ve gerçek inniyeti ve hüvviyyeti ile bilinen benlik değildir. Bunun idrâki için vehmin dışına çıkmak gereklidir ki onun tamamını idrâk etmek zâten mümkün değildir.

- *Dâhil olma ve birleşmeden oldu sâfi;*
İkilik Hakk'ın birliğine aksi.

Her ne kadar ben, sen, o, biz, siz diye söylemler olsa da bunların hepsi "bir" olanın değişik yaşantılarının neticesinde aldığı isimlerdir.

- *Hâli olunca gönül bu mâsivadan;*
Olur zâhir ene'l Hakk her sedâdan.

Kamış gibi olan bedeninin içini boşaltmış olan kişiden çıkan ses içi temizlenmiş kamışın ney oluşundan sonra çıkan o ses nasıl üfleyenin sesi ise o kişiden de çıkan ses Hakk'ın sesidir.

Bizim kulağımız, gözümüz hasta ise o neyden çıkan sesin neyin kendisinden çıktığını zannederiz oysa o ses üfleyenin sesidir.

- *O bâkî vechi etti gayriyi helak;*
Değil mi "bir" sülûk ve seyir ve sâlik.
- *Hülûl ve birleşme o gayridandır;*
Fakat birlik bütün bu seyirdendir.

Hülûl yâni girme ve ittihat yâni birleşme bir takım ifâdeler için kullanılıyor olsa da bir olan varlıktan başka bir şey yoktur ki ona girsin veya onunla birleşsin.

Eğer seyri sülûk yoksa birliğin bulunması mümkün değildir.

- **450.** *Taâyyündür Hakk'ın vücûdu ile kâim;*
Olur Hakk kul ile kul Hakk ile her dâim.

Kul gitti yerine Hakk geldi denir oysa hakîkatte oluşan hiçbir şey yoktur. Hayâlimizde, zannımızda olanlar ortadan kalkmaktadır.

Bizler hayâl ve zannımızda kendi yarattığımız varlığı Hakk'ın yerine ikâme ediyoruz ve bir ömür boyu bu şekilde biliyoruz. Biz bu şekilde yaşamış isek "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" diye sorduğunda onu hiç tanıyabilir miyiz?

- *Halkın vücûdu ve çokluk âşikâr gerçi;
Değil görünene âit fakat görünenin aynı.*

Görüyoruz var, elle tutuyoruz var, diye hükümler veriyoruz, öyleyse hakîkatte olmayan nedir? Burada hakîkatte olmayan onların ayrı bağımsız bir varlıklarının oluşudur, hakîkatte bütün varlık tek bir varlıktan ibarettir ve o da Hakk'tır.

Temsil

- *Al bir ayna bak, ey ehl-i ibret;
Seninle şahıslanmış onda sûret.*
- *Görürsen yansımanı onda nedir hâli;
Ne aynın o, ne de sensin o sûretin aynı.*

Aynaya baktığımızda inkâr edemeyeceğimiz şekilde bir varlık görüyoruz. Ancak o varlık ayrı, başka bir varlık değil bakanın varlığıdır.

- *Vücûdum gerçi taayyün etmiş bir zât;
O gölge mi ben bilmem fakat.*

Eğer kişi kendisini idrâk etmiş ise artık aynaya ne gerek vardır.

- *Yokluk varlığa olunca mukâbil;
O nûr ve karanlıkta olur sınır ve fasıl.*
- *Olur mu geçmiş, gelecek ay ve yılı;
Değil mi bak mânâ şu anın noktası.*
- *Hemen bir vehim noktası oldu sârî;
Adına bir akıp giden nehir denildi.*
- *Sakin zannetme ki gayrlar çoktur;
Hudâ'dan başka bu sahrâda yoktur.*
- *Arâz fânî, bileşim cevher ondan;
Nasıl olsun bileşim kendisinden.*

460. *O cisim oldu en, boy ve derinlik;
Varlığı ortaya çıktı, oysa aslı yokluk.*

- *Bunun gibi oldu bütün âlemin aslı;
Bilinmeyenin sırrı işte sana açıldı.*
- *Hudâ'dan başka yok mevcût el-hakk ;*

De Hüve'l Hakk, de istersen ene'l Hakk.

- *Vehmi varlığını kendinden ayrı kıl;
Bu sırra zâtını bak âşinâ kıl.*

Sen bu hallere uzakta olsan, yakında olsan bu haller sende oluşan hallerdir. İnsan denen varlıkta türlü türlü sahneler vardır. Kişinin görüşleri değiştikçe dışarı da değişmeyecektir. Dışarı aynı kalmakla beraber, sâdece kişinin görüşünde değişiklik olacaktır.

Sekizinci Soru

- *Âlim mahlûka neden diyor vâsıl;
Seyri sülûk nasıl olur hâsıl.*

Cevap:

- *Hakk'a ulaşmışlık bu âlemden ayrılmaktır;
Varlığını terk eden bil ki âşinâdır.*

Hakk ile vuslatın ilk şartı halktan ayrılmaktır. Eski dönemlerde ehlullah bunun için senelerce halktan ayrı yaşamışlardır. Günümüzde artık bu şekil yaşamak oldukça zordur. Ancak kişi insanlar arasında yaşarken dahi kendi öz benliğini kaybetmeden yalnız yaşıyormuş hükmüyle hayâtını sürdürebilir. "İnsanların arasına karışınca seni yakacak olan ateş gibi onlardan sakın ve seni yakmamalarına dikkat et!" denilir. Kişi zaruri hallerini yerine getirerek ve bu hallerini de Hakk görerek hareket etmelidir.

Hakk'a ancak Hakk ile varılır ve vuslat için bu yolu tutmak şarttır. Kişi evvelce var zannettiğini bireyselliği için artık "ben onu tanımıyorum, öyle bir kişi yok" diyebilmelidir. Ancak evvelce var zannettiğimiz bu birimsel vehmi varlığımızın yaşantısı hâlâ üzerimizde sürüyorsa biz ne kadar onu tanımıyoruz desek dahi bu iş olmaz. Bu nedenle o yaşantıya dahi yabancı olunmalı ve onun yerine Hakkânî yaşantı getirilmelidir.

- *Ortadan kalkınca mümkünün imkânı;
O vâcibten başka mevcût kalır mı.*

Sana verilen benlik hüvviyyetini üstünden silkip attığın zaman zâten o odur yâni vâcibtir. Şunu da bilmek lâzımdır ki bir mahâlde Hakk ile vuslat Hakk ile her yönden vuslat demek değildir. Fiiller âlemi, isimler âlemi, sıfat âlemi ve zât âlemindeki vuslatlar başka başkadır.

- *Vücûdu âlemin benzer hayâle;
Bekâ vaktinde de ayn-ı zevâle.*

Bizler duyularımızın algılama şekliyle iki âlem ayrımı yapıyoruz. Oysa âhiret âlemi de fiiller âlemi içerisinde, esmâ âlemi, melekût âlemi olarak

bilinen âlemler onun da üstündedir. Ahiret yaşantısının maddesi şu an içinde bulunduğumuz dünyânın maddesinin aynı olmasa da ve daha latif olarak bilinse de oranın da kendisine göre bir maddesi vardır. Ve aslında dünyâ âlemi de o âleme göre gayb hükmündedir ve oradakiler de bizim içinde bulunduğumuz bu dünyâ âlemini göremezler. Dünyâda iken o âlem ile irtibat kurabilmiş olanlar o âleme geçince aradaki irtibatı sağladıklarından dolayı bu âlem ile de irtibat kurabileceklerdir. Ancak bu irtibat madde olarak değil akıl olarak olan bir irtibattır ve bu âleme de kendi bakışıyla değil bu âlemde mevcûd diğer varlıkların gözlerinden bakarlar. Örneğin cezbeye kapılmış ve ağzından çıkan sözlerin farkında olmayan kişiler olur, işte onları geçmiş ehlullah dünyâda aracı bir beden olarak kullanıyordur o anda. Kişi ise bunun farkında olmaz.

Varlık Hakk'ın varlığı olarak var olduğundan, gayrı diye bir şey yoktur. Âlem olarak var olan Hakk'ın varlığına verilen isimleri biz onların kendisi zannederek Hakk'tan ayırmışız.

- *Mahlûk olan değildir Allah'a vâsıl;
Bu sözü söylemez zâten bir kâmil.*

Kendini bilen Hakk'a ulaştı, vasıl oldu gibi şeyler söylemez zâten.

- *Nasıl girsin yokluk vâsıl olma kapısına;
Bu toprağın nispeti yok zül celâle.*

Yok zâten yok ki, onun için ne kapı vardır, ne de vasıl olma. Bu toprağın tenzîh te olan zül celâle nasıl nispeti olsun?

470. *Bu mânadan olaydı kalbin âgâh;
O anda der idin estağfiru'l-lâh.*

- *Yoksun sen, her an yoklukta sâkin;
Gelir mi vâcibe olmayan mümkün.*

Bu mânâlardan haberdar olan kimse ancak o zaman gerçek istiğfar ehli olur, Bir itibar ile yok olan mümkün vâcib olan gerçek varlığa nasıl ulaşır?

- *Olur mu hiç cevher âraz ile ayn;
Ârazın hükmü "iki zamanda bâkî kalmayan".*
- *Bu sahada bir filozof yazdı eser;
O en, boy ve derinliktir diye târif eder.*

Varlığın aslı olan "cevher", sonradan meydana gelen "âraz" ile bir olurmu? Akl-ı cüz'ün tesirinde olan felsefeci, "âraz" ı en boy derinliktir diye tarif etmeye çalışır, aslında, en de, boy da, derinlik te, Hakk'ın varlığında olan bir özellikten başka bir şey değildir.

- *Heyûla ne ki, odur mutlak yok olan;
Ona muhakkak sûret hâsıl olan.*
- *Heyûlasız bu sûret yok kıdemde;
Heyûlada kalır onsuz yoklukta.*

Ârazın diğer bir ismi'de, "heyulâ" dır, hayal demektir. Hayal ise üretenin aklına göre şekillenen hayalden başka bir şey değildir. Bu işin aslını bilmeyen bir ömür boyu kendi var ettiği hayal âleminde yaşar ve kendinden bile gerçek mânâ da haberi olmaz.

- *Aslı yokluk olan bu cihân cisimleri;
Yokluktur ancak onlara âit bilineni.*
- *Nedir mahiyetin, anla sıfatların;
Ne yok ve ne mevcûd oldu zâtın.*

Baktığın şeye Hakk'ın dışında bir şey olarak bakarsan o yoktur, ancak Hakk'ın varlığından ayrı bir şey olmadığı düşüncesiyle baktığın zaman vardır. İşte hem vardır hem de yok.

- *Hakîkatde görünsün imkân tarafı;
Ki onsuz bu varlık noksânın aynı.*

Eğer Hakk'ın varlığını göremezsen o baktığın mahâllerden onların kendilerine ait bir varlıkları olmadığı için hakîkatte yokturlar.

- 480.** *Vücûd ancak zâti kemâle sâri;
Bu belirmiş olanlar sâdece îtibari.*

Varlık kendi varlığıyla yayılmıştır yâni yayılmışlık varlıktır yoksa bir şey bir başka şey üzerine yayılmış değildir.

- *İtibari taayyünler sanma mevcûd;
Birdir adetlenen pek çoksa da adet.*
- *Âlemin vücûdunu say sen mecâza;
Bu cihân halleri benzer ancak oyuna.*

Bu oyun bizim beşeri olarak anladığımız oyun olmayıp, bütün âlem ilâhî oyun sahasıdır. Bütün görünen varlıklar da bu oyunun birer karakterleridir.

Temsil:

- *Denizden yükselmektedir gör buharı;*

Havada eder onu yağmur Bârî.

- *Güneşin ışığı o âsumândan;
Çeker o buhârî toprak ondan.*

Dört anâsırın bir biri ile olan münasebeti bu âlemdeki olayları meydana getirmektedir.

- *Çıkarır onu yukarıya kuvveti sığağın;
Ona karışmış olur suyu bu deryânın.*
- *Karışınca yağmur ve toprak ve hava;
Başlar yeşil ve taze bitkiler çıkmaya.*
- *Bu dönüşüm hayât sâhibine gidâ kıldı;
Yiyince onu insan tekrar ayırtırdı.*

Görüldüğü gibi hepsinin aslı topraktır. Bunların hepsi tek olanın değişik görüntüleridir. Bu değişikliklerden de yaşamın devamını sağlayan ihtiyaçlar meydana gelmektedir.

- *Nokta eder dönüşümleri tavırlar;
Ondan cihâna insan açığa çıkar.*
- *Rûh nefh edince Hayy-ı Kâdir;
Beşer cism-i latîf ve âşikârdır.*

490. *Olur çocuk ve genç ve olgunlaşarak yaşlanır;*

Verilir ilim ve fikir ve anlayış ve tedbir.

- *Gelir Hakk'dan ecel o pâk rûha;
Gider o pâk pâka, toprak ise toprağa.*
- *Topraktan çıkanlar hep bu âlemin parçası;
Herbiri o hayât denizinin bir damlası.*
- *Kanat açar âlemin zerrelere aslına;
Bunun sonudur, benzer o başlangıca.*
- *Olurlar merkez tarafının yürüyeni;
Tabîatında değilmi merkezin huyu.*

Bir kimse âlemdeki varlığın Hakk'ın varlığını olduğunu idrâk edince, düşüncesinde en başta şartlanmalar ile ayrı varlıklar olduğu zannı şeklinde bir şeyin yokluğu ortadan kalkar ve varlıklar hâlâ ortada olmasına rağmen o zan yokluğa gider ki, o varlıkların ayrı birer varlıklar olduğu hükmü zâten yok idi.

- *O birliktir benzer denize pür kan;
Çıkar binlerce mecnûn dalgası ondan.*

Çünkü birlik denizine giren her varlığı muhakkak keserler, ameliyat ile beynini temizlerler, ondan sonra onu yüzmeye bırakırlar. Kişi eğer eski düşüncesini kendisinden atıp koparmadıkça kanlara bulanamaz, nefsâni olarak rahat içerisinde olur ki bu rahatlık içerisinde de bu işler olmaz. Hallac-ı Mansur iki elini kestikleri zaman şöyle demiştir, "Aşkın iki rek'at namazı vardır, onun abdesti de kişinin kendi kanıyla alınır."

Kişi akıl yönüyle kendisinde olan gereksiz dal ve budakları beslemek yerine onları keserek gerçeğini beslemelidir ki o kendisinden çıkan daha güçlü ve gür çıksın.

- *Bak o deryânın bir damla rahmeti;
Nasıl buldu binlerce şekil ve ismi.*
- *Buhar, bulut, yağmur, nem ve kil;
Bitki ve hayvan ve insân-ı kâmil.*
- *Değil mi sûrette bir damla ilk önce;
Fakat ondan bütün eşyâ görününce.*

Bir damla, aslında deryanın hakikatidir, bir damlada bütün derya gizlidir. Ve bir damla da, bütün İlâh-î hakikatler mevcuttur. Torağın, ateşin ve havanın da en küçük cüz'ün de, kendi hakikatleri mevcuttur. Başlangıcı bir damla olan İnsan'ın da hakikatinde Hakk'ın varlığı mevcuttur.

- *Akıl, nefis, gök, yıldızlar ve cihân;
Bir damladır önce ve sonra o an.*

Akıl küçükten büyüğe bunları idrak edince, bunlar kişide varolmuş Olur. Deryanın en küçük görülen hali **damla** olduğu bigi. Sonsuz zamanın da yaşanan en küçük hali **an**'dır. Bunu idrak etmek "**an da hâli**" yaşamaktır, işte ancak bu şekilde zaman **hâl** de değerlendirilmiş olur aksi halde kişi ya geçmiş zaman da ya gelecek zaman da yaşar. Bu da **hâli** kaybetmek demektir.

- 500.** *Ecel çığner geçer gök ve yıldızları;
Olurlar yok o günde hepsinin varlıkları.*
- *Bütün cihân silinir dalga misâli;
Çıkar "sanki dün hiç olmamış" hakîkati. (10.sure/24.âyet)*
 - *Cihân hayâlleri ve gayrılar olmaz;
Hudâ'dan başka sâhip kimse kalmaz.*
 - *Sana yakınlık olur o anda hâsıl;
Ki sen sensiz olursun Hakk'a vâsıl.*

Ecel-müddet, olarak belirtilen ölümü tadış, tadan kişi için bu âlemden kendisine ait bir şey kalmaz kayıp gitmiştir. Bütün cihan kendisinden silinir. Kendi beşer varlığın ortadan kalkınca bu sefer batın gözüne başka âlemler görünür böylece anlayışın değişir.

- *Hakk'a ulaşmışlık denir, hayâli kaldırmaya;
Erersin gayrıyı kaldırırsan kavuşmaya.*
- *Geçer zannetme mümkünlük sınırın ey gönül;
Ne o vâciptir, ne de vâcip o olur bunu bil.*
- *O kim ki olduysa Hakk'ın irfânında üstün;
Değildir hakikatleri değiştirmeye söyleyici olsun.*

- *Sensin nihâdı nice bin neş'enin;
Nedir bil yeri geldiğin ile o gideceđin.*
- *O cüz' ve küll oluş bahsini insanın;
Dedim bir bir bu anlaşıldı ey cânım.*

Dokuzuncu Soru

- *Vâcip ile mümkünün vâsil oluşu ne;
Yakınlık ve uzaklık ve ileri ve geri ne.*

Cevap:

510. *Ezelden Hakk'ın sırlarına mazharsın;
Yakınlıktan sana sen bil uzaksın.*

Burada geçen "yakın" kelimesi dahi belirli bir şeyleri ifâde etmek içindir yoksa yakın dahi denilemez. Yakınlık karşılıklı iki varlığı gerektirir bu nedenle karşılıklı iki varlık yoktur ki yakınlık olsun. Kişiyeye en büyük perde hayâl ve vehim ile kendisini ayrı kabul etme neticesinde oluşmaktadır.

- *Varlığın mazharı yokluktur çünkü;
Bil ki o "bir"dir yakın ve uzak ve ileri ve geri.*

Var olan Hakk'ın varlığıdır. Bizler ise isim takarak onlara ayrı bir varlık vermişiz ve bu şekilde varlık yokluk hükmüne bürünerek meydana çıkmıştır. Eğer bu isimler olmasaydı Cenâb-ı Hakk (c.c) kendi kendinde olur ve varlık dediğimiz şeyler zuhûra çıkmazdı.

- *Yakın o kimsedir ki nûr saçılmıştır;
Uzak o yok ki Hakk nûruna uzaktır.*

Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın Nûr esmâsı onlarda meydana gelince karanlık yâni cehalet hükmü ortadan kalktı.

- *Eğer senden sana nûr olsa ey cân;
O yerde vehmi varlığın olmaz parlayan.*

Bir varlıkta Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın Nûr ismi tecellî ettiği zaman o aydınlanmış oluyor ki bu aydınlanma kendisini tanıması ve hakîkatinin ne olduğunu idrâk etmesi demektir.

- *Ne geçti eline bu yoktan ve vardan;
Bir an korku ve ümîd ayrılmaz ondan.*

Bir ömür boyu "ben, ben" dedin de eline ne geçti? Ancak hâlâ bu ben için cehenneme gitme korkusu taşıyor ve cennete gitmek için ricada bulunuyorsun.

- *Tanırken korkar mı terbiyecisinden;
Çocuk korkar fakat o gölgesinden.*

Kişi kendi kendisinden korkar mı hiç? Kendi kendinden korkan kişi ancak hayâlinde var ettiği varlıklardan korkar.

- *Hiç olur mu korku ve gam yol alana;
Gerekmez kırbaç vurmak arap atına.*
- *Verir mi cehennem ateş gönle bak;
Olunca varlığından can ve ten pâk.*

Bedenini ve canını birimsel varlık hükmünden kurtarmış ve salt varlığını idrâk etmişsen artık cehennem sana ulaşamaz ki! Cehennem korkusu ef'âl âlemi yaşantısının neticesidir, eğer kişi ef'âl âlemini geçmiş ise cehennem ona ne yapar ki?

- *Hâlis bir altını ateşe atsan;
Ayârından gelir mi hiç noksan.*
- *Yoktur önünde perde senden başka;
Onun için yol yoktur ulaşmaya Hakk'a.*

Korkulacak olan şey sana en büyük perde olan aslında yok ama senin var zannettiğin izâfi benliğindir.

- 520.** *O benlik bendine bir tutulursanda;
Görünür gözüne gayrılar her anda.*

Perde kişinin dışında değil kendisinde, aklında, idrâkinde, beynindedir. Bu perde aşılması en zor perdedir ve bu perde aşıldıktan sonra diğerleri zâten perde hükmünde değil, tanıma, bilme hükmünde olan hâdiselerdir.

- *Hem en aşağıdaki cüz'üsün varlık devrinin;*
Hem de karşılığın o birlik noktasının.

Varlık dâiresinin en aşağıda fakat en kemâle ermiş cüz'üsün. Aslında varlık tek olunca cüz' gibi ifâdeler de bir şeyleri anlatabilmek için kullanılır.

Bir çember düşünelim, bu çemberin bir noktasında bir uç cüz'iyet bir uç ise kemâl noktasıdır yâni bu derece birbirlerine yakındırlar. Bunlar birleşince dâire tamamlanır ve kişi kendisini bulmuş olur.

- *Sende görünür âlemin taayyünleri;*
Ben diyorsun sen de iblis-vâri.

İnsan kadar hiçbir varlık Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın özelliklerini ortaya çıkarıp yansıtamamaktadır. Ancak bunların içerisinde şeytânî oluşumlarda vardır Rahmâni oluşumlarda vardır. Kişi eğer şeytânî oluşuma yönelik yaşantı içindeyse ondan şeytânîlik zuhûr etmektedir. Vehmi benliğinin hükmünde iken "Benim gibi kim var ki?" dersin şeytânîlik ile söylersin. Ancak kendi hakikatine ulaştıktan sonra bu sözü söylersen yerli yerindedir.

- *Ki sâhiplenip serbest irâdeyi;*
Tenim bir binek ve cânım süvarî.
- *Ten dizginleri verildi cânın eline;*
Koşup giden binektir o tekliflere.

Serbest irade, kişinin hayal ve vehimden soyunarak gerçek akli ile hareket etmesidir. Bu aklın kullanacağı ve kontrol edeceği binek ise tendir. Bunun kullanımı da salim aklın işidir. Aksi halde ten akli kullanırki, o zaman akıl binek ten onun süvarisi olur. Ten'in suvarisi olduğu akıl ise tenin mahkûmudur.

- *Bu yol âteş-perestîdir muhakkak;*
Her âfet gelir bil varlıktan ancak.
- *Nasıl var serbest irâde ey câhil;*
Ki bizzât Âdem oldu kendi bâtil.

Bu gidiş ateşe tapanların gidişidir. Beşeriyetine varlık verenler bundan dolayı âfet içindedirler. Bu halde olanın serbest iradesi olmaz çünkü aslına ulaşmadığı zâten batıldır.

- *Senin bu varlığın yokluk gibiyse;*

Olur mu serbest irâde mevcûd sende.

- *Vücûdu var olmayan kendisinden;
Olur mu yaptığı fiiller kendisinden.*
- *Cihânda söyle gördün mü bir adam;
Geçirmiş sevinçle bir ânı olmadan gam.*

Aslında varlığın yok ise, nefsinin hükmü altında isen, sende serbest irade nasıl olsun? Yaptığın fiiller de nafsının olur o ise seni gaflete düşürür. Bu âlemde hüznün ve sevinç adeta ortak misafirdir. Beden mülküne giri gelir oturur bir müddet sonra diğeri gelir oturur, byle hayat devam eder gider.

530. *Kimin olmuş bütün istekleri ve hâli;*

Kimin vardır zevâlsiz kemâli.

- *Mertebeler bâkîdir, mertebelere ehil olan;
Olur Hakk mahkûmu, Allah'tır gâlip olan. (12.sûre/21.âyet)*
- *Bize o "Hakk'ı bilen" sözünden eserdir;
Cihânda kendini bilmek hünerdir.*

Şu kişi şunları, bu kişi bunları yaptı deyip durma! Evet o fiiller o birimden çıkmış olabilir ancak onların olmayan varlıklarına varlık vermen senin esmâ mertebesinde ki, orucunu bozar. Bu nedenle konuşurken gerçekleri bil ve öyle konuş. Üzerine hamlik ve bilgisizlik yükünü gereksiz yere yüklenme. Senin için gerekli olan kendini bilmen, karşı mahâlleri tanıman ve hükümlerini ona göre vermendir.

- *Kendine danış anla nedir kaderi;
Buradan anla kim kader ehli.*
- *Kime olmuşsa mezhep gayr-i cebri;
Peygamber der odur mecûsi gibi.*
- *O mecûsi fâil Yezdân, Ehrimen der;
Bu câhil ahmağa bak Hakk'la ben der.*

Burada bahsedilen benlik davasına kalkışma, beşeri benlik ile olan benlik davasıdır yoksa ilâhî benlikten değildir.

- *Der mecâzidir bize bağlanması fiillerin;
Olundu bağlanması eğlence ve oyuna nispetlerin.*
- *Yok iken sen işini halk etmişler;
Seni tâlip cihânda hep o işler.*
- *Sebepsiz işler bil Hakk'ın kudreti.
O zât ilmi ile koydu bu mutlak hükmü.*

İlk önce senin programını yaptılar ve bu programın ortaya çıkması için bir varlık gerekli idi o varlıkta sen oldun ve o programın fiilleri senden meydana geldi. Cenâb-ı Hakk (c.c) kudretiyle âlemi meydana getirdi ilmi ile de dilediği şekle büründürdü. Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın yaptığı işlerde hiçbir sebep aranmaz. Âlemleri de sebepsiz olarak meydana getirdi ve ilmi ile gerekli olanları ortaya koydu. Fiillerin ortaya çıkması için mahâller gerekliydi ve onları meydana getirdi. Âlemde meydana gelen bütün varlıklar bu şekilde Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın icatlarıdır ve varlıkların hiçbirinin kendisine ait bağımsız bir varlığı yoktur.

- *Takdir edildi önce cân ve tenden;
Ezelden oldu her iş muayyen.*

540. *Yedi yüz bin yıl etmişken ibâdet;
Yine iblis kovuldu ve olundu lânet.*

- *Bak Âdem buldu isyandan safâyı;
Edince tövbe gördü Mustafâyı.*

İblis yedi yüz bin yıl ibâdet etti, neticede boynuna lânet halkası takıldı.
Âdem (a.s) ise günâh işleyip, emre aykırı hareket ettiği halde seçilmiş kimse oldu.

Bu işlerin hepsi ezelden olup bitmiştir. Bizler şu anda bunların zuhûra gelen sûretlerini görmekteyiz.

- *Acâiptir Âdem emri terk etti;
Yine Hakk'ın lütfuyla affedildi.*
- *Yine emri terkden iblis oldu lânetlenen;
Götürmez fiili Hakk'ın niçin ve neden.*
- *Cenâb-ı Kibriyadır lâubâli;
Bir anı sığmaz kıyaslar hayâli.*

Gerçekten bu âlemin halleri çok acayıbtir, ve hiç dışarıdan görüldüğü gibi değildir. Ayrıca kıyasa da gelmez. Nedeni niçini ona sorulmaz, çünkü yaptığından mes'ul olmaz (21/23). Aslında kendinden gayrı olmadığından kim mes'ul tutacak ki?

- *Ezelden oldu biri ehil, biri değil ehil;
Cihâna geldi Ahmed ile Ebû Cehil.*
- *Hudâ'ya karşı kim neden ve niçin der;
Cenâb-ı Hakk'a pek yakışıksız söyler.*
- *Hâlik'in fiillerinin hikmeti anlaşılmaz;
İtiraz etmek ise kullara hiç yakışmaz.*

Ezelde ilmi İlâhiye de âlemin bütün programı oluşturuluyorken bütün esmâ-i İlâhiyyeye de görev verilmişti her esmâ bir Rab-terbiyeci-mürebbiye olduğundan hissesine düşen terbiye olacak varlıkları, kendi hakikatleri istikametinde ilmi halinin içinde terbiye etmeye başlayınca her bir esmânın terbiyesi de diğerine zıt hükümler meydana getirdi bu yüzden yer yüzünde karşılıklı zıt anlayış ve danranışlar ortaya çıktı. Bu yüzden Cami olan Allah ismine davet gerekti. İşte bu yüzden birey Rabb'ı hasından Rabbul erbaba ulaşabilirse işte onlar Allah ehli, ehlûllah oldular diğerleri ise farkta kaldılar.

- *Hudâ'yı bil makâm-ı kibriyâda;*
Arama fiillerinde illet Hudâ'da.
- *Hudâ'dır lütuf ile kahra lâayık olan;*
Kul oldu fakr ile sabra tutulan.

Kişi izâfi varlığını yok ettiği zaman gerçek kul hükmüne girmiş olur. Kişinin izâfi varlığı içerisinde vehmi benliği ile yaptığı ibâdet gerçek ibâdet değildir, beşeri yönlü ibâdettir. Safiyeti ile yapmışsa o da kabuldür, sevap kazanır ancak kendini kaznamaz.

550. *Beşerin kerâmetleri hep ıztırârî;*
Onun sanma nasibi ihtiyârî.

Kendini keramet göstermek için zorlarsan bu olmaz, eğer olur ise onu yapan Hakk'tır orada, ki bu da kişinin bilmesi ve istemesi ile olmaz.

- *Değil hayırlı fiiller kendisinden;*
Fakat görünüşte şerri kendisinden. (4.sûre/79.âyet)

"Ve mâ teşâüne illâ en yeşâallâh" yâni "Siz dileyemezsiniz, ancak dileyen Allah'tır." (İnsân, 76/30)

Varlıklardan bir fiil çıkıp ortaya gelir ancak o fiil o varlığın fiili değil Hakk'ın takdiri ile kulun ihtiyarından ortaya koyduğu fiildir. Biz o fiili yapan birimi kul olarak görürsek bu hükmü veririz. Eğer o mahâllin hakîkati yönüyle bakarsak bu fiil sâdece dilemedir. *Bu hususta daha geniş bilgi (Kûr'ân-ı Kerîm de yolculuk 50/76/İnsan suresi) isimli kitabımızda bulabilirsiniz.*

- *Yok iken serbest irâdesi oldu me'mûr;*
Bu miskîn o muhtâr ve o mecbûr.

Çünkü, ortaya gelen fiiller **"Kul kullun ya'melu alâ şâkiletih"** yâni "Her şey kendi şâkilesi üzerine hareket eder" (İsrâ, 17/84) âyeti kerîmesi gereğince olur.

İşte burada fiillerin oluşması için gerekli olan irade kulun kendisinden olan bir irade olmadığı gibi kendi dışında olan bir irade de değildir. Her varlık kendi halk edilmiş hükümlerini ortaya koymaktadır, onun dışında bir şey ortaya

koyması mümkün değildir. Eğer bu hükmün dışında olarak kullanılır ise o varlığa eziyet edilmiş olur. İşte bu şekilde o varlığın hareket etmesi hem onun ihtiyarını kullanması hem de fitri kulluğunu yerine getirmesi demektir.

Bu bölümde anlatılanlar vahdet mertebesine göredir ve bu mertebeye göre o varlığa yaptıklarından dolayı sorumluluk yüklemek ona ayrı bir varlık vermek olur ki bu mertebe onun yeri değildir. Bu durumda varlığın sorumluluğu konusu için daha alt mertebeye inmemiz gerekir. Fiiller mertebesindeki yaşantıda sorumluluk vardır ve yerli yerindedir ve kişi de yaptığı her şeyden sorumludur. Fiiller mertebesinde şeriatın zâhiri hükümleri geçerlidir oysa yukarıda bahsedilen vahdet mertebesi anlatımlarında bâtını hükümler geçerlidir.

İslâmiyet içerisinde biz müslümanlar olarak sürekli karıştırılan konulardan birisi işte bu meseledir. Oysa her ilim kendi mertebesinde ele alınmalı, açıklanmalı ve kullanılmalıdır. Yoksa bir mertebe için geçerli olan diğer mertebe için uygulandığında geçersiz olur ve keşmekeş ortaya çıkar.

Ancak şu noktayı da gözden kaçırmamak lâzımdır, farz edelim seyri sülûk yolunda yaptığımız çalışmalar ile fiiller mertebesi geçerek esmâ mertebesine geldik. Fiillerin nereden kaynaklandığını ve Hakk'ın fiili olduğunu anladığımızda işimiz bu kadar diyerek bırakmamalıdır. Daha ileriye gitmeyi gerektirecek enerjiyi yine kişi kendisi ancak gerçek varlığının Hakk olduğunu idrâk etmiş olarak, üretmeli ve yoluna devâm etmelidir. İşte bu ilerlemeler her kadar hakikatlerinin Hakk olduğu idrâk edilmiş ise de bireysellik hükmüyle ortaya getirilir. Ve cüz'î irade olarak bahsedilen şeyin gerçeği de budur. Gerçek cüz'î irade burada da belirtildiği gibi kişi ancak kendini, tanıdıktan sonra ortaya çıkar. Bu durumu benzetme yoluyla, internet üzerinden sonsuz genişlikteki ana bilgisayara bağlanan bireysel bilgisayarlara benzetebiliriz. Hepsini bireysel olarak çalışmalarına rağmen sonsuz genişlikteki ana bilgisayara bağlandıkları anda o sonsuz genişliği kullanma imkânına sâhip olmaktadırlar.

İşte ehlullah'ın göstermiş oldukları kerametler bu şekilde mutlak iradeden kaynaklanan gerçek cüz'î irade neticesinde olmaktadır.

Küllî irade ise genel olarak âlemde düzenin sistematik olarak devâm etmesini sağlamaktadır.

- *Odur Hakk'ın ilim ve adâletinin aynı;
Budur Hakk'ın katıksız lütuf ve ihsânı.*
- *Budur hikmet ki kula teklif edildi;
Onunla zâtı bil târif edildi.*

Zâtınla târif edildikten sonra fiiller mertebesine geçebilmen için, sen mecazisin dediler ve şeriat hükümlerini yapmakla mükellefsin dediler. Çünkü sürekli zâti târif mertebesinde bulunsaydı fiil ortaya gelmezdi.

Kişiyi kendisi ayrı bir varlık olarak zannettirildi ve karşısına ayrı bir varlık olarak Hakk var denildi ve ona ulaşabilmek için bir sistem yâni şeriat hükümleri ortaya konuldu. Bu şekilde izâfî bir benlik oluşumu olmadan eğer sâdece ilâhî benlik âlemlerde olsa mertebelerin hiç biri meydana gelmez ve âlemde yaşantı olmazdı. Ne nüzul ne urûc hükümleri ortaya gelirdi ve Âdem (a.s)'dan önce yaşantı ne ise o şekilde devâm ederdi.

- *Olunca âciz o Hakk'ın teklifinden;*

Çıkarsın sen o geçmişteki hükümlerden.

- *O külliyetle çıksın vehim ve endiş(e);
Ganî ol Hakk ile sen ey dervîş.*
- *Bu cisim ve cân ile teslim ol kazâya;
Râzı olucu ol o takdîr-i Hudâya.*

İnsan doğar doğmaz bu bahsedildiği şekilde yokluğunu idrâk etmiş olsa, daha sonra bütün hayâtı boyunca hiçbir şey yapamaz.

Hakk'ın tekliflerinden acziyyet, belirli bir çalışma ve yaşantıdan sonra kişide muhakkak oluşması gereken bir haldir. Kişi bu çalışma ve yaşantı sonrası bir isim ve vasıftan ibaret olduğunu idrâk ettiğinde, karşısında kendisinden ayrı Hakkânî bir varlık bulamaz ve tekliften aciz olur ve yapamaz.

Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın teklifinde aciz olmak iki yönlü olur, birincisi beşeri varlığı üzerinde iken ve yapma imkânı olduğu halde yapmadığı için aciz olur. İkincisi ise kişinin ilâhî hakikatleri idrâki sonrası olan acziyyetidir ki kişi burada yapmak ister fakat yapamaz. Kişinin süregelen bir yaşantısı vardır ve bu durum ortaya çıkınca o yaşantısını yerine getiremez hale gelir, acze düşer. Oysa o yaşantıya alışmış olduğu için yapmak için kendisini zorlar, ancak ne kadar zorlarsa zorlasın yapamaz ve acze düşer. Zamanla bu yaşantı kendisinde yerleştikten sonra o acziyyet ortadan kalkar ve o tekliflerin varlığı ile yokluğu kendisi için bir olur.

Kişi fiili yapmaya aciz değil, muktedir ise zâten hâlâ nefsânî benliği ortada demektir.

Bu halde kişide zerre kadar benlik ifâdesi varsa henüz kendisinden kurtulmuş sayılmaz. Yolda yürüyordur ki o da az bir şey değildir. Kendinden kurtulduğu anda nasıl ki her boşalan yere bir şey dolarsa oraya da Hakk gelir ve sen onunla ganî olursun. Böyle olunca da İlâh-î kimliğini ve benliğini bulduğun için o zaman ibadetlerine İlâh-î kimliğin ile devam edersin ki bu da başka bir haldir.

Onuncu Soru

- *Ne deryâdır ki ilmi sâhil oldu;
O derinlerinden ne cevher hâsıl oldu.*

Cevap:

- *Varlık çok büyük bir deniz, söz sâhili;
Sedeftir harf ve cevher gönül ilmi.*

560. Yüklüdür bin şahvâr inci herbir dalgasına;

Çıkarır nakil ve nass ve haberler duyana.

- *Bir anda çıkmada binlerce dalga;
Fakat olmaz yine noksan bir damla.*
- *İlmin vücûduna gönül olur zarf;
Mânâ incisinin kılıfı ses ile harf.*
- *Mânâlardır eden bunda tenezzül;
Onun için lâzım olmuştur temessül.*

Mânâlar mânâ hallerinde kendi hallerinde gizlidirler ve meydana gelmeleri için bir sûrete bürünmeleri gereklidir ki bu sûrete bürünme tenezzül hükmüyle olmaktadır. Mânânın lâtif âlemden kesif âleme inmesi ve kendine has sûretler ile ortaya çıkması olmasa o mânânın ne olduğu bilinmezdi ki, gayb âlemi denilen de budur. Her esmâ-i hüsnânın kendisine has bir mazharı yâni zuhûr yeri vardır. Âlemde görülen bütün varlıklar bu zuhûr yerleridir ve bu zuhûr yerleri olmasaydı Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın bilinmesi mümkün olmazdı ve a'mâ hükmünde kalırdı.

Temsil:

- *İşittim ki olunca aylardan Nîsân;
Atar denizin üstüne sedefleri ummân.*
- *Olunca Hakk'ın hükmüyle feyzler;
Durur denizin üstünde sedefler.*
- *Buhar o an çıkar doğru havâyâ;
İner sonra teslim olup emr-i Hudâyâ.*

Nasıl ki, şartlar oluştuğunda "hikmet" olan topraktan neler çıkmakta, aynı şekilde de, ilim ve hayat olan su deryasından da kendine ait ne tür değerler çıkmakta. Gene bunlar gibi şartlar oluştuğunda gönül deryasındanda ne cevherler çıkmakta. (Bu iki denizden inci ve mercan çıkar/55/22)

- *Atar ağzına birkaç damla yağmur;
Kapar ağzını içinde damla saklı olur.*
- *Bu hâliyle inince denizin dibine;
Derûnunda döner her damla inciye.*
- *Dalınca o dalgıç, denizin dibinden;
Çıkarır has inciye her sedefden*

Mânâ nasıl çıkmak istiyorsa öyle bir mahâl meydana getiriyor ve aynı güç değişik şekillere bürünerek mahâllin hüviyetinde meydana gelmektedir.

- 570.** *Tenin sâhil, varlığın oldu deryâ;
Buhâr o feyz, yağmur ilm-i esmâ.*
- *Akıl dalgıç, bu çok büyük denize;
Çıkarır bin cevher kalb-i selîme.*
 - *Hakk'ın ilmüne gönül olur zarf;
Sedefle gönül ilmidir ses ve harf.*
 - *Çıkan her bir nefestir şimşek gibi parlayan;
İşitir harfin sesini duyup dinleyen.*

Ten, yani beden varlığımız, o deryanın iskelesi oldu oradan deryaya gidilir oradan dönülür. Oradan girilir oradan çıkılır. Midyenin kabuğunun dışı

yosunludur içi sedefli ortası ise inci dir. Sedef inciye iki taraftan ayna olur ve inci her taraftan kendini seyrederek gelişimini sağlar.

- *Bak sen sedeften şahvâr inci çıkar;
Kabuğun içinden özü et âşikâr.*
- *Kelime ile türeme o nahiv ve sarf ile;
Berâber olmakta dâima harf ile.*
- *O kim talep etti dîn ilmi görüşünü;
Geçirdi hiçe o nâzenin ömrünü.*

Kişi her türlü ilim ile uğraşır ancak kendini tanıma yönünden hiçbir mânâsı yoktur bu yaptıklarının. Eğer bu çalışmalarını kendisini tanıma yolundaki mânâlara yönelik yaparsa kendisine faydalı ve kalıcı olur.

- *Cevizin yeşil kabuğu var üzerinde;
Ne sırdır özün zevki yok gönlünde.*
- *Evet her kabuksuz iç hamdır;
Bu zâhir ilim ile dîn ilmi güzeldir.*
- *Selâmet bul sarıl sağlam bir ipe; (3.sûre/103.âyet)
Düş o cân ve gönülle dîn ilmine.*

Dîn bilgisinden kasıt gerçek dîn bilgisi yâni vahdet bilgisidir yoksa şeriat bilgisi değildir. Tabîi oda lâzımdır, ancak bilgi ve ilmin aslı kendini bilmektir.

580. *Şeref buldu onunla her iki âlem;
Giyer hilâfet tâcı onunla Âdem.*

Bu bilgiyi bilen kişi fakirde olsa, zayıfta olsa iki âlemde de ulu olmuştur.

- *Amel ki sebep oldu hâl feyzine;
Nasıl edilmez tercih söz ilmine.*
- *Her iş ki ortaya çıktı su ve toprakdan;
Güzel bir cevher oldu gönül kaynağından.*

Amel neticede fiildir kişi yapar, yorulunca dinlenir ve sonra tekrar yapar.

- *Cisim ile cân arasında bak nedir fark;
Biri batı gibi oldu diğeri şark.*
- *Bu yerden anlaşılır amelleri ve hâlleri;
Nasıldır bak söz ilimleri ile hâl ilimleri.*

- *Denilmez âlim, olsa meyli dünyâ;
Ki yoktur "illâ" sûretinde mânâ.*
- *Tamah ile Hakk ilmi bir arada durmaz;
Melek istersen o köpekten uzak dur biraz.*

Meleklik hüviyetine bürünmek istiyorsan kendindeki köpeklik huyları at ve kendinden uzaklaştır.

- *Meleklerin ahlâkıdır dîn ilimleri;
Onunla olmaz birlikte köpeklik karakteri.*
- *Bunu dinle Mustafâ'nın hadîsidir;
Meâli câna safâ nûrlarıdır.*
- *Evin içinde olsaydı sûret;
Melek o eve girmeyi ederdi red.*

590. *O gönül hânesini arıt, temizle, sil;
Melekler etsin o yerde menzil.*

Burada resimden kasıt kalpte aslında olmayan ancak var kabul edilen sûretlerdir. Bizler bunu böyle anlamadığımız için beşeri anlayışla evlerimizdeki resimleri kaldırıyoruz ya da üzerlerini örtüyoruz. Oysa kalbimizde asılı olan resimlerin sayısı ne kadar acaba? Bunun farkında mıyız? Bu kadar sûretin asılı olduğu bir mekânda tabi ki namaz kılınmaz.

Efendimiz (s.a.v) her şeyi çok güzel yerli yerince söylemiştir ancak bizler bu söylenenleri bambaşka ifâdeler ile gerçeğinden saptırmış ve kendimize perde üstüne perde koyarak dîne en büyük darbeyi vurmuş ve bunun ismine abdiyyet demişiz.

- *Melekten kazanıp verâset ilmini;
Âhret vakti için ek ekinini.*
- *Enfüsi ve âfâki kitabına bir bak;
Gönlü ziyetlendirsin güzel ahlak.*

Kişinin Kur'ân-ı Kerîm'i gerçek yönüyle okuyabilmesi için ilk olarak kendi nefsinin bilmesi lâzımdır. Kur'ân-ı Kerîm dışarıdan bir mahâlden değil kişinin nefsinden okunacaktır.

"Se nurihim âyâtinâ fil âfâki ve fi enfusihim" yâni "Biz âyetlerimizi âfâkta ve enfüste onlara göstereceğiz" (Fussilet, 41/53) Âyet-i Kerîmesi gereğince kişi hem kendi nefsinde hem de âlemde gerçeğini görmelidir. Çünkü kendisinde görür ancak âlemde göremez ise yine ayrılık hükmünde kalır oysa âlem denilen de kendi varlığından başka bir varlık değildir.

Kâide:

- *Güzel ahlâkın aslı oldu adâlet;
Sonra hikmetle cesâret ve iffet.*
- *Hakîm ve ârif sözlerin hikmetine;
Bu dört vasıf ile vasıflanan her kimse.*

Doğru olmaktan kasıt kendi varlığının hakîkatinin tek bir hakikat olduğunu idrâk ile söz söylemendir. Bu söz dışında söylenen her söz her ne kadar beşeri olarak doğru sözler olsa da boş konuşmadır. Bu tip konuşmaları duysan dahi iltifat etme ve "Allah de, geç! /6/91" Kulillâh sümme zerhum"

- *Bu hikmetle olur cân ve gönül uyanık;
Ne gereksiz zekilik yapar ne de olur alık.*

İ'tîdal yâni orta yol üzere hareket eder. Fiil mertebesinde yapılması gerekli olanları bilir ve o anda ne yapılması gerekiyorsa üzerinde çok düşünmeden o yapılması lâzım gelen fiili yapar.

- *Olur iffet ile şehvet hükmü örtülü;
Uzaklaşır ondan olmaz artık o açgözlü.*
- *Yiğit olur, olmaz alçalma ve kibirlenme;
Bulunmaz onda korkaklık ve âni öfkelenme.*
- *Zâtın nişanı olsaydı adâlet;
Bir anda zulme meyl etmez tabîat.*
- *Bakılsa Hakk ile kâmil ahlâk;
Olur o ifrât ile tefritten uzak.*

600. *Bunu tut gir sırât-ı müstakîme;
İkisi benziyor cehennem dibine.*

İleri giderek gereksiz bir fiil ortaya konur, geriye kalırsa gereği yapılmamış olunur ve her ikisi de hüsrân demektir.

- *Kılıçtan keskin oldu kıldan ince;
Bunu sâlik bilir Hakk'a erince .*
- *Adaletin bir, diğerlerinin vardır iki zıddı;
Böylece olur bu dört huyun yedi zıddı.*
- *Konulmuş her sayıda belirsizlik sırrı;
Onun için yedidir cehennem kapıları.*
- *Cehennem zulmedene hâzır oldu;
Ebedi cennet adâlete mekân oldu.*
- *Adâletin cezâsı oldu nûr ve rahmet;
Zulmün cezâsı olur lânet ve zulmet.*

- *Denildi güzel ahlâk i'tidâle;*
Adâlet kılavuz en yüksek kemâle.

Bedende adalet hükümleri ortaya koymak beden düzeyinde ki çalışmaların en ilerisidir.

Adalet olarak kastedilen ise beşeri anlamda anlaşıldığı gibi olmayıp, karşımızdaki varlığı ayrı beşer bir varlık olarak görmeyip onun hakkını vermek, demektir. Karşımızdaki birimi ayrı bir varlık olarak görürsek eğer, bu durumda ona haksızlık etmiş oluruz, çünkü o da Hakk'tır orada. Kendi varlığımızın hakikatini idrâk ederek gereğini yerine getirmek ise ona yapılan adalet olmaktadır.

- *Terkipler "bir" gibi görününce göze;*
Ne zorluktur o akıla, ayırmak cüz'e.
- *Basît olan zâta bir benzer yoktur;*
Bu, şu, o arasında bend yoktur.

Eşyâ dediğimiz Hakk'ın varlığından başka bir varlık olmadığı için ortadan kalkmaz. Şartlanmalarımız ile bu tür ifâdeleri değerlendirirken varlıkların bozulup ortadan kalkacağını ve o mahâlle Cenâb-ı Hakk (c.c)'in gelerek "*Ben Hakk'ım*" diyeceğini zannediyoruz. Oysa bizim zannımızda olan ayrı varlıklar var hükmü Cenâb-ı Hakk (c.c)'in Kahhar ismi tecellîsi ile ortadan kalkacak ve o söz o şekilde söylenmiş olacaktır.

Îlâhî hakikatlerin insan aklına anlatılabilmesi için birleşme, ayrılma, cüz', küll gibi bazı terimler kullanılmaktadır ancak âlem ezelen ve ebeden tek bir varlıktır, birleşme, ayrılma, cüz', küll gibi bütün oluşumlar bizim düşüncemizde gerçekleşecektir ve bunun sonucu yanlış düşüncelerimiz ortadan kalkınca geriye âlemin tek bir varlık olduğu idrâki kalacaktır.

- *Bilme birleşik terkîp ve cüz'leri;*
Bu cismiyyetden oldu cân berî.

Beden aynı cins cüz'lerden meydana gelirken, rûh-beden oluşumu ise ayrı cüz'lerden meydana gelmiştir. Bunlar geçici bir süre için birleşmiş gibi gözükürler ancak aynı malzemedenden olmadıkları için belirli bir süre ayrışırlar. Eğer rûhta cismin vasıfları olmuş olsa birleştikten sonra ebedi olarak birbirlerinden ayrılamazlardı. Ayrı cinslerden oldukları için belirli bir süre ayrılmaları zaruri hale gelmektedir.

- **610.** *Olunca Âdemin bu cismi sâfi;*
Gelir Hakk'dan ona rûh-u izafî.

- *Bulunca sâfilik rükûnların parçaları;*
Hemen parlar cân âleminin ışığı.
- *Cân şuâsının bu cisme ta'dil vakti;*
O Güneş ve yeryüzü ile temsil edildi.

Temsil:

- *Yeridir gerçi güneşin dördüncü gökde;
Nûrunun şua'sı vardır yeryüzünde.*

Uzaya çıkıldığı zaman kopkoyu bir karanlık vardır. Güneşin verdiği ışıklar dünyâ gibi cisimlerin üzerine çarptıkları zaman aydınlık oluştururlar.

- *Urusların tabiatları sanma güneşe yerdir;
Yıldızlar sıcak ve kuru, soğuk ve rutûbetlidir.*
- *O hükmü geçerli şâh gibi âdil;
Bakılsa ne hariçtir denir ne de dâhil.*
- *Adâletten olur rükûnlar muvâfık;
Bu düzenin güzelliği ile oldu nefs-i nâtık.*

- *Bu âyîn ile oldu mânevi nikâhı;
Nefs-i külli verdi mehir olarak cihânı.*

Ne acaip iştir ki insan bunların farkında değildir. Bunların farkında olmadan kişiler bir dilim ekmek peşinde şunu, bunu almak sevdâsında ömürlerini geçirip gitmektedirler.

- *Zuhûra geldi o anda güzel konuşmak;
İlimler ve söyleyiş ve güzellik ve ahlâk.*
- *Câzibede o cihândan ki yok misâli;
Çıka geldi lâubâli rind misâli.*

620. *Odur gâh görkemli cemâl atının süvârisi;
Odur gâh söyleyiş kılıcının mânîdarı.*

- *O geniş güzellik şehrine bayraktâr;
Bütün âlem tertîbinden hükümdâr.*

Evvelce varlıkları ayrı bağımsız varlıklar olarak gören kişi ilâhî hakikatleri idrâk ettikten sonra bu düşüncelerin hepsini dağıtır, gider. Görünüşte dağılan bir şey olmayıp her şey ortadadır, dağılan kafasının içindeki düşüncede olan yaşantısıdır.

- *O endâmından âşikârdır güzellik;
Bütün sözlerinde görülür fasihlik.*
- *Veli ile şâh ve dervîş ve peygamber;
Olurlar hükmü altında itâatkâr.*
- *Pâk vechin sâfilliğine bir bakış kıl;
Mutlak cemâle ondan bir geçiş kıl.*

- *Hudâ'dan başka yoktur gönül alıcı bil;
Ki yoktur o Kibriyâ'nın ortağı bil.*
- *Nasıl şehvet olsun gönle hükümrân;
Olurken bâtil ve Hakk'tan görünen.*

Her insanın sevdiği bir şey vardır. Kişi o sevdiği şeyin aslını bilmez, ne görüyorsa o görüneni sevdiğini zanneder. Oysa o da Hakk'tır ancak o başka bir şey sevdiğini zanneder ve dolayısıyla Hakk'a şirk koşmuş olur.

- *Bu eşyâda mü'essir Hakk'dır, başka sanma;
Sakin haddinden dışarıya ayak atma.*
- *O Hakk'ı Hakk kisvesinden bil ey cân;
O Hakk bâtil içinde olur iş şeytân.*

Bunu böyle kendinde bil, ancak başkasına deme. Hakk'ı Hakk sûretinde gör, her baktığın Hakk olsun, aslı zâten öyledir, ancak senin bakışın ve anlayışın değişmiş olsun.

Onbirinci Soru

- o *Ne cüz'dür ki o külden fazla olan;
İnsan nasıl olur o cüz'e ulaşan.*

Cevap:

- 630.** *Vücûdu külden o cüz'ün fazladır;
Ki küll mevcûttur cüz' tersidir.*

Âlem Hakk'ın varlığıdır diyoruz ancak Hakk'ın varlığını sâdece âlem ile sınırlamamız da mümkün değildir. Bu nedenle âlem Hakk'ın bir cüz'üdür. Âlem ismi altında açığa çıkan bu varlıkların sayısının ise bilinmesi mümkün değildir.

- *O mevcûda bu çokluk oldu fazla;
Derûnu birlik oldu niçin ve nasıla.*
- *Bu küll görünüşte gerçi oldu fazla;
Fakat "bir" az olur cüz'lerden miktârla.*
- *Küllü vücût ki bu çoklukla zâhir;
O vahdette odur bir cüz'-i sâ'ir.*
- *Değil vâcib olsun bu cüz'i varlıkları;
Onun mevcûdiyeti oldu elinin altı.*
- *Hakîkatte küll vücût bulunmayan;
Görünen oldu ârizî vücûduylan.*
- *Küll vücût çokluk ve birliktir tam olarak;*

Çok o çokluk yüzündendir ancak.

- *Âraz bir varlık cevheriyle kâim;
Değildir yokluk bizzât dâim.*
- *O küllden cüz'in feyzi olunca zâil;
Küll imkândan hemen yok olur bil.*
- *Cihân külldür fakat her göz açıp kapamada;
Odur yok olan, kalmaz bâkî iki zamanda.*

640. *Görürsün sen yine zâhir cihânı;*

Her anda yeni bir semâvat ve arzı.

- *Beher göz açıp kapamada o kocamışı bil tâzedir;
Bu âlemin haşr ve neşri vâir olan bir andır.*
- *Değildir gördüğün şey her an aynı;
Göz açıp kapamada yok olur ve o an yeni.*

• *Fakat bu "tâmmetü'l kübrâ" değildir; (79.sure/34.âyet)*

O dîn günü bu bir amel günüdür.

- *Bu gün ile o gün arasında fark çoktur;
Büyük câhildir, o diyenler "fark yoktur".*
- *Olsun bakışın o tafsil ile icmâle;
Nedir bak saât ve gün ve ay ve yıla.*

Bugünden o sırları meydana çıkarabilirsek eğer o gün bize bugünden açılmış olur. Sırlar derken ise gizli bir yerlerde gizli bir şeyler varda onlar ortaya çıkacak demek değildir. Madde bedenimiz ortadan kalkınca şartlanmalarımızda ortadan kalkacağı için bazı yaşantıları açık olarak göreceğiz. Burada nefsâni yönden bize değerli olanların orada zerre değeri olmayacak yine burada nefsâni olarak değer vermediğimiz şeylerin ise çok değerli olduklarını göreceğiz.

Temsil:

- *Bilen adam bu mânâda gizliliği;
Nedir zevk etti ölüm ve diriliği.*
- *Cihânda her ne varsa aşağıda ve yukarıda;
Benzeri ten ile cânda apaçık durmada.*
- *Cihân sen gibi bir şahıs mu'ayyen;
Cihânın cânı sensin o sana ten.*

Bütün âlem şahıstır derken, beşeri anlamda karşımızda birinin durması gibi şahıs değildir. İnsan-ı kâmil ifâdesinin gerçeği âlemin bir şahıs olmasıdır. Bizlerin anladığı mânâda birimsel insan-ı kâmillere de aynı isim kullanılmakla beraber işin hakikatinden bütün âlemlerin aldığı isimdir insan-ı kâmil.

- *Bak üçtür insan türünün ölümü;
Biri her andadır bil zâtından ötürü.*

650. *İkincisi, isteğe bağlıdır ölümü;
Bil ki zorunlu ölümdür üçüncüsü.*

Ölüm kavramına bu anlatılanlar ışığında şöyle bakabiliriz, bir ölümden öldükten sonra yok olmakta diğerinde ise öldükten sonra aynı anda dirilmesidir.

Bir yönden, zâtının gerçeğini idrâk edemeyen kişinin zâtı her an ölmektedir yâni idrâk edemediğinden dolayı zâtı yok hükmüne girmektedir.

İkinci ölümü sağlayan kişi için ise artık üçüncü ölüm sûretâ olan bir başka yaşama, dünyâdaki sınırlı yaşamdan adeta sınırsızlığa, rahatlığa geçiştir.

Bir hadisi şerifte "**insan, yanibaşında doksan dokuz ölüm olduğu hâlde tasvir edilmiştir. Bu ölüm tehlikelerini atlatırsa, ihtiyar olur ve sonunda ölür.**" buyrulmuştur. Bu doksan dokuz türlü ölüm ile şu kastedilmektedir, kişi yaşarken doksan dokuz esmâ-i hüsnâyı idrâk edecek ve yaşamına geçirecek. Sonra bunların karşılığı olan kendisindeki nefsânî hükümleri yok edecektir. Örneğin kişi Hayy ismiyle yaşamakta olduğunun farkında olmayıp doğal bir biçimde dünyâda bulunduğunu zannederken, bu zannını ortadan kaldırıp yâni öldürüp gerçekten Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın Hayy ismiyle yaşamakta olduğunu idrâk etmesi, doksan dokuz esmâdan bir tanesinde muvaffakiyettir. Diğerleri de buna kıyas edilebilir. Bu şekilde doksan dokuz hâl meydana geldikten sonra "*ölmeden önce ölünüz*" hükmü en geniş mânâda meydana gelmiş olur. Fiziksel ölüm ise her şekilde muhakkak gerçekleşecektir.

- *Ölüm oldu hayâta bil mukâbil;
Bu üç tür hayâta üç oldu menzil.*
- *Cihânın yok o isteğe bağlı ölümü;
Âlemde sâdece sana vermiş bu bölümü.*
- *Fakat bil her anda değişimi;
Ki âhirde olur evvel gibi.*
- *Olur her an onda haşr peydâ;
Âşikâr oldu bu rûhun çıkınca*
- *Tenin yer gibidir, baş gökler;
Duyular yıldız, cân güneşe benzer.*

İnsan iki türlü yönetilmektedir. Birincisi yıldızlardan gelenler ile diğeri ise içinden gelen ile. İnsanın nefsânî varlığı dünyâdan kaynaklanır ve dünyâ bizi nefsânî yönde yönlendirir. Seyri sülûk yolunda yapılan riyazâtlar nefsânî duygulardan ve yıldızlardan gelen duygu etkilerinden kurtulmak içindir. Bu oluşumlar kişi üzerinde etkili olduğu müddetçe kişi kendisini bulamaz çünkü kişinin her yaptığını yıkarlar. Bunlardan kurtulmanın tek yolu ise daha güçlü bir gücün te'siri altına girerek onları bertaraf etmektir ki bunun dışında duygulardan kurtulmanın yolu yoktur. Kişi güzel yönlendirilemiyorsa eğer yaptığı ibâdetler neticesinde daha çok bu duyguların etkisine girer.

Aklı küll bütün yıldızları ve burçları ihata eder. Bütün yıldızlar ilimlerini aklı külden alırlar. İşte kişi aklı külle ulaşırsa eğer, yıldızlar onun üzerinde tasarruf edemezler.

- *Dağa benzer tenindeki kemikler;
Ağaç parmak, kıllar oldu bitkiler.*
- *Ölüm vaktinde bu tendeki sûretler;
Kıyâmet günü yeryüzü gibi titrer.*

Kişi "ölmeden önce ölünüz" hükmünü gereği gibi yerine getiremeden zaruri ölüm ile ölmüş ise orada tir tir titrer. O ölüm anında geçmişe bakar kendini tanıyamadan bomboş geçmiş bir hayât görür ve bunun da sonuna gelindiğinin ve yapılması gerekenlerin artık yapılması için çok geç kalındığının idrâkindedir artık ve bundan daha büyük bir pişmânlık düşünülemez.

- *Beyin perîşan, cân kararmada o an;
Duygular yıldızlar gibi söner o an.*

Normal yaşamında aklına geleni yapan kişinin ölüm döşeğinde bunları yapan bedeninin enerjisi azalıp, alıcıları zayıfladığı için bir şeyler yapacak durumu olmaz.

- *Kıl dipleri deryâ gibi terlemiş olursun;
Sen onda başsız ve ayaksız boğulursun.*

Kişide el ayak vardır ancak bunların işlerliği yoktur.

- 660.** *Cân vermenin elinde ey miskîn kişi;
Olur bütün kemiklerin atılmış yün gibi.*

Kişi iyice yaşlandığında madde bedenindeki hücreler yavaş yavaş birbirlerini tutamaz hale gelirler.

- *Vedâ eder o günde ayak ayağa;
Bütün a'zâ yüz tutar dağılmaya.*
- *O cân bütünüyle tenden ayrılmıştır;
Yeryüzü bir "kâan safsafâ,lâ terâ"dır. (20.sure/106-107 âyet)*
- *Halleriyle bu usûl üzeredir âlem;
Ki sen bir bir görürsün kendinde bir dem.*
- *Hudâ'dır bâkî geri kalan hepsi fânî;
Beyân etti bunu seb'û'l mesânî.*
- *O "küllü men aleyha fân"ı görersen; (55.sure/26.âyet)*

"Le fi halkın cedîd" onda âşikâr bilsen. (34.sure/7.âyet)

"Men" yâni "kim", kimliklerin hepsi fâni olacaktır. "**Küllü şey'in hâlikun**" yâni "her şey helâk olucudur" (Kasas, 28/88) âyeti kerîmesi tevhidin birinci aşamasıdır. "**Küllü men aleyha fan**" (55/22) Âyet-i Kerîme'sinde ise kimlikler yâni esmâ âlemi ortadan kalkmaktadır.

Burada yanı sıra birimsel varlığımızda aslında olmayan ancak bizim var zannettiğimiz şeylerin yavaş yavaş gitmesi anlatılmaktadır. Bunlar yavaş yavaş gittikçe yerlerine yenisi halk edilmektedir. Aslında eski-yeni diye bir şey yoktur ancak ortada bulunanı biz düşüncemizde evvele Hakk'tan ayrı zannederken, onun hakikatini idrâk ettiğimiz anda o ölmüş ve yepyeni bir yön ile yeniden halk edilmiş olur.

- *Olur icâd ve i'dâm iki âlem;*
Bu halk ve ba's gibidir nefs-i Âdem.

Biz dünyâda iken bize göre gayb âlemi olan âhîret âlemi, biz oraya intikal ettikten sonra müşâhede âlemi olur, dünyâ ise gayb âlemi hükmüne girer. Eğer bizler dünyâda iken gayb âlemi denilen oluşumu tanıyıp, bilemez isek âhîrete geçtikten sonra dahi tanıyıp, bilmemiz söz konusu olmayacaktır. Bu şekilde dünyâda nasıl hayâli bir hayât yaşamış isek bu yaşantı orada da devâm edecek ve hayâli bir yaşantı yaşatacağız demektir.

Ademoğlu'nun bir fiziksel olarak halk edilmesi bir de rûhani olarak dirilmesi vardır. Rûhani dirilme Hakk'ın varlığında olan gerçek dirilmedir.

- *Her an mazhar cihân yeni halk edilîşe;*
Ömür müddeti uzağa döndürülse.

Kimsenin bir önceki anı bir sonraki anına uymaz, geçen an geçip gitmiştir ve geri dönmesi mümkün değildir.

- *Dâima Hakk Teâla'nın Fazl-ı feyzi;*
Eder her şe'n içinde bir tecellî.

Biz bu bahsedilen oluşumu idrâk edip değerlendirecek bundan faydalanmış oluruz ancak değerlendiremez isek bu geçer gider ve ölü hükmünde olur ki kişi farkında dahi olmaz.

- *O taraftan olur var etme ve kemâle erdirme;*
Bu taraftan olur her lahza değışme.

670. *Geçince hallerin hükmü dünyâdan;*
Olur külli bekâya âhîret mekân.

- *Hangi bir şeyi etsen sen ru'yet;*
İki âlem odur mânâ ve sûret.

- *Birinci kavuşmayı gör ayrılığın aynı;*
Fenâ ol gör "Allah indinde bâkî" olanı. (16.sure/96.âyet)

Kişi dünyâyâ doğduğu anda mânâlardan ölmüştür. Dünyâdaki yaşantısından amaç ise bu ölü hâli diriltmektir. Hakikatlerden habersiz olarak yaşayanlar uykuda yaşamaktadırlar ve hadisi şerifte buyrulduğu gibi "öldükleri zaman uyanırlar." Bu şekilde olan yaşam zâhiri âlemdeki varlıkların tümünde hiç kesilmeksizin devâm etmektedir. İnsan idrâksiz olarak yaşıyorsa, geldiği yerden, gideceği yerden habersiz ise hayât düzeyini bilmiyor ise buna yaşama denmez. Artık günümüzde insanın yapabileceği işleri yapan makineler, robotlar vardır. Bunlara rûhları diyebileceğimiz enerji verilince hareket etmekte ve düşüncelerini yâni yapılarındaki çiplerde mevcûtları ortaya koymaktadırlar. Bizler bu örnekten hareket ile hakikatimizi idrâkten ve onun gereğini yaşamaktan uzak olan yaşantının ne denli insani bir yaşantı olduğunu düşünelim artık. Kişi dünyâ yaşantısından önce Hakk'ın varlığı ile Hakk olarak mevcûttu ancak birimsel varlığının farkında değildi. Kişi dünyâda iken yapısı itibarıyla terkîpler hükmündedir ancak onu oluşturan terkîpler zâten o dünyâyâ gelmeden öncede sâdece Hakk olarak mevcûtları idi ve dünyâda kendisinde değişik oranlarda o kişide ortaya gelerek "ben"im dediği birimsel varlığını oluşturdu. Bizler dünyâyâ gelişimiz ile bu asli varlığımızı unutarak, kendimizi terkîp zannettik ve gerçek varlığımızdan ölmüş olduk.

Bu anlatılanları idrâk eden kişi hasta olanın iyileşmek için ne gerekiyorsa yapması gibi her şeyi yaparak bu ilâhî hakikatlerden ölme hastalığını kendisinden iyileştirmeye çalışır. Bunun içinde teşhisi en iyi biçimde koyan bir doktor yâni bir insanı kâmil ve gerekli ilaçların alınması yâni riyazâtlar, zikirler gibi seyri sülûk çalışmaları gereklidir.

- *Görünme yerleri uygun gelir hep olana zâhir;*
Görünür evvel içinde aynı âhir.
- *Bekâ varlık ismi oldu velâkin;*
Olur yolcu o yerde ancak sâkin.

Varlık denilen gerçek mânâ ancak sûretler hâlinde kesafetleşerek görünebilmektedir. Kişi eğer o görünen varlıkların hakikatlerinin ne olduğunu bu âlemde idrâk ederse âhireti de idrâk etmiş olmaktadır. Bu durumda dünyâ ve âhiret ayrımı zâten ortadan kalkar çünkü âhiret dünyânın neticesidir ve dünyâda olanlar âhirette devâm edecektir.

- *Ne şey varsa bi'l kuvve cihânda;*
O âlemde zâhir olur bir anda.

Bu âlemde bazı şeyler fiilde meydana çıkmasına rağmen bazı şeylerde kuvvede gizlidir. Dünyâ âleminde madde olarak meydana çıkamayan akıl boyutunda olan şeyler orada zuhûra çıkacaklardır. Bizler ne tür bir fiil işliyorsa ve bu fiil neticesinde bizde ne gibi düşünceler oluşuyorsa âhirette bu oluşumlar sûret olarak bizde gözükecektir. Bu nedenle yaptığımız her şey mânâ olarak bir varlık meydana getirmektedir. Eğer biz ibâdet hükmünde olan güzel şeyler meydana getirmiş isek bunlardan güzel varlıklar meydana

gelecektir. Bizler ne kadar bu şekilde güzel varlıklar meydana getirebilirsek cennet dediğimiz mahâl bunlardan meydana gelecek, bizi saracak ve biz onun içerisine gireceğiz. Bunun tam tersi olarak yapılan kötü fiillerde kötü varlıklar oluşturacak ve bunlarda cehennem hükmüne girecektir. Bu hakîkatlere binaen "cehennemde herkes kendi ateşini kendisi getirir" buyrulmuştur.

Dünyâ yaşantısında yaptığımız her şey rûhumuza kaydedilerek yüklenmektedir. Kişi dünyâ yaşamından ayrılıp âhirete geçince görüşü genişlemekte ve bu kayıtların varlığını hissetmektedir.

Kâide

- *Ne şey ki çıktı senden bunda;
Olur bir anda bir gün zâhir sende.*
- *O günde bil eğer zarar ve eğer fayda;
Yığılmış olur her şey bu nefsinde.*
- *Gelince bir zaman halleri olur huyu;
Verirler meyveler müddetle hoş kokuyu.*
- *Bununla öğrenir insan nedir işi;
Bununla oluşur o fikirler terkîbi.*

680. *Bütün fiillerini ve birikmiş sözlerini;*

Görür elbet âşikâr mahşer günü.

Düşünce olarak kişide meydana gelmiş olan her hâl mahşerde meydana çıkar. "**İkra' kitâbek, kefâ bi nefsiyel yevme aleyke hasibâ**" yâni "Kitabını oku! Bugün hesap görücü olarak nefsin sana yeter." (İsrâ, 17/14) Âyet-i Kerîme'sinde buyrulduğu üzere, rûha yüklenmiş olan bütün mânâlar o gün sûretlenmiş bir şekilde kişiye gösterilir.

- *Çıkınca senden o ten gömleği;
Olur ayıp ve hüner o anda belli.*

Bütün mesele elimizdeki varlığı müspet veya menfî kullanmaya bağlıdır. Bunlar kullanıldıkları derecede karşılık verirler. Bizler müspet kullanarak gereği gibi kullananlardan olmaya çalışalım.

- *Vücûdudur o anda hiç bulanıksız;
Bak berrâk suya olur sûretin aks.*

Dünyâda iken nasıl madde bedenimiz ile hayâtımızı sürdürmüş isek âhîret yaşantısında da bir bedenimiz olacak ancak bu beden dünyâ yaşantısındaki bedenden farklı olacak. Bizler bu iki bedende yaşabildiğimize göre demek ki yaşantı bedende değil akıl ve ruhda'dır.

Bizler bu bedenleri kendi bedenimiz diye sâhiplendiğimiz için "insan için en büyük günâh vücûdudur" ifâdesiyle günâha düşmekteyiz. Bizler kendimize ait bağımsız bir varlığımızın olmadığını idrâk etmiş olsak ne ceza olacak ne de

mes'uliyet. Bu da gösteriyor ki cezanın kaynağı sâhiplenmekten gelmektedir. Bu sâhiplenme ister madde bedenimizi kendi varlığımız olarak olsun isterse dışarıdan mal, mülk, mevki, evlat, eş, ana-baba diyerek bir sâhiplenme olsun, neticede bu hüküm içerisinde olmaktadır.

Dünyâ yaşamında yaptığımız her şey âhîret yaşamında manyetik beden, elektriksel beden denilen bedenimizin üzerine asılı olacaktır.

- *Âşikârdır bütün her şeyin içyüzü;*

Odur bu "sırlar açıklanır günü". (86.sure/9.âyet)

Dünyâ yaşamında gerçekleşen şeyler orada görüldüğü gibi o yaşamdaki düşünceler de sûretlenerek hemen karşımıza gelecektir. Hadisi şerifte "*cennet yaşamında aklınızdan geçen her şey hemen karşınıza gelecektir*" buyrulmuştur. Bütün bunlar âhirette Kudret hükmünün zuhûra çıkmasının neticesidir. Dünyâ Kudret hükmü bireysel olarak ne kadar geniş olursa olsun yine de kısıtlı bir alanda kullanılmaktadır. Dünyâda Cenâb-ı Hakk (c.c)'in esmâ-i hüsnâsından bu yönde Hikmet ismi zuhûrdadır yâni dünyâ yaşamındaki her fiilde hikmet vardır. Ahirette yapılacak fiillerde ise hikmetin yerine kudret almaktadır. Ancak kişi dünyâ yaşamındaki bu hikmeti kullanamamış ise âhîret yaşamında da hayâtına cehennemde devâm ederken kudret hükmünü kullanamayacaktır.

- *Eder o anda husûsi âlem zuhûr;*
Bütün ahlâk cisimlenir, şahıslanan olur.
- *Unsurların oldu kuvvetinden;*
Üç mevlût meydana çıkan.
- *Cân cihânında insanın bütün ahlâkı;*
Olur bâzen ateş bâzen de nûrları.

Ahiretteki bütün haller kişinin kendisinin meydana getirdiği neticelerdir. Cenâb-ı Hakk (c.c) kişileri durup dururken ne cehenneminde yakar ne de cennetine koyar. Bizlerin her şeyi burada yâni dünyâ yaşantısındaki çalışmaya bağlanmıştır.

- *Hemen kalkar taayyün etmiş dünyâ;*
Hiç kalmaz bakışta aşağıya ve yukarıya.

Kişinin kendisine has olan varlığından değer yargıları kalkar ve her şey bir olur.

- *Berîdir ten ölümünden ebediyet yurdu;*
Bu kalıp ve cân orada bir renkte durdu.

Ölüm hâdisesi diye algıladığımız mânâda bir şey yoktur, nakil, değişiklik vardır. Bizler şartlanmalarımız neticesinde ölümü yok olup gitmek olarak düşünüyoruz. Oysa ölüm ile kimse için sona eren bir şey yoktur sâdece dünyâ âlemindeki görüntü sona ermektedir. İnsan varlığının yok olması mümkün değildir ancak dünyâ yaşantısında kullandığı madde bedeni bozulur, dünyâdaki asıllarına döner, kişiye ise gittiği yerin malzemesine göre yeni bir beden gelir.

Kesif olan madde bedenden sonra âhirette giyilen yeni beden artık dünyâdaki madde beden gibi yâni rûhum ayrı cesedim ayrı gibi bir ikilik içerisinde olmaz. Çünkü ebedi hayâta geçiş ile can ile cisim aynı şey olur.

- *Ayak, baş ve göz olur gönül gibi;*

Balçık sûreti o zulmetten de olur sâfî.

El yevme nahtimu alâ efvâhihim ve tukellimunâ eydîhim ve teşhedu erculuhum bimâ kânû yeksibûn" yâni "Bugün onların ağızlarını mühürleriz. Kazanmış olduklarını Bize, onların elleri anlatır, ayakları şahitlik eder." (Yâsîn, 36/65) âyeti kerîmesinde buyrulduğu üzere.

690. *Eder o Hakk nûru onda tecellî;*

Görürsün cihetsiz o zü'l-celâli.

- *Görünmez gözüne hiç o iki âlem;*
Nasıl bir mestî zevktir bu bilmem.
- *Nedir anla "sekâhüm rabbühüm" sen;*
Temizlen ve sâfî ol benliğinden.

"ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ" yâni "Ve Rabb'ları onları tertemiz bir içeceklerle suvar" (İnsân, 76/21) âyeti kerîmesinde buyrulmuştur. Bu âyeti kerîme zâhiren cennete girildiğinde Rabb'ları onlara tertemiz şarâptan içirecektir, şeklinde anlaşılır. Bâtını olarak ise dünyâ yaşantısında ilâhî hakikatleri idrâk etmiş olanlar bu şarâbı daha dünyâ yaşantısında iken içmektedirler. Bu şarâp hem içeriden hem dışarıdan içilmektedir ve önemli olan her iki türüsünü içmektir. Neticede içilen temiz ve pak şarâptır bu ise hiçbir karışıklık olmadan kişinin gerçek varlığının hakikatini idrâk etmesi ve yaşantısının devâmının oradan geldiğini bilmesidir. Yaşadığımız her an bizim için bir ilâhî tecellîdir ve hayâtımız bu şekilde sürmektedir. Varlığımızı meydana getiren güç "O her an bir iştedir" (55/29) Âyet-i Kerîme'si hükmüncü her an üzerimizde faaliyetini yâni dileğini sürdürmektedir ki bu da O'nun kendi hayâtı olmaktadır zâten. Mânâ âleminde gelen hayâtımızı devâm ettirici Hayy sıfatının neticesi olan yaşam içme hükmündedir ki bizler bütün zerrelere kadar bunu içmekteyiz.

Cenâb-ı Hakk (c.c) hangi mânâyı meydana getirmek istedi ise onu o ismin varlığıyla meydana getirmiştir. Dolayısıyla o meydana gelen sûretin Rabb'ı o isim olmaktadır. İşte o birimin hayâtını o isim sağlamaktadır.

Bizler Kur'ân-ı Kerîm'in âhiret ile ilgili bölümlerini hayâli olarak düşünür ve "bu böyle olacaktı" der ve işi orada bırakırsak bir ayağımız boşta kalmış olur. Buna karşılık sâdece dünyâyâ yönelik yanını idrâk edersek yine bir ayağımız boşta kalır. Bizler Kur'ân-ı Kerîm'deki Âyet-i Kerîme'leri hem âhiret hem dünyâyı ilgilendirecek şekilde anlamalıyız ki bize daha çok fayda sağlasın.

"yuskâ bi mâin vâhidin" yâni "tek bir su ile sulanırlar" (Râd, 13/4) Âyet-i Kerîme'sindeki ifâdeyi zâhiri olarak gökyüzünden yağan bir yağmur yağdığı yerdeki bütün her şeyi sular, olarak anlıyoruz. Bâtını olarak ise bütün varlıklar tek bir kaynaktan yâni Rabb kaynağından çıkmaları dolayısıyla tek suyla ve her birinin kendisine ait Rabb'ları olması dolayısıyla ayrı ayrı musluklardan sulanarak hayâtlarını devâm ettirmektedirler.

- *Ne şerbettir ne lezzettir ne zevk o;
Ne hayrettir ne devlettir ne şevk o.*
- *Hoş o an mey ile endişesiz olandır;
Mutlak zengin o dervîş olandır.*

Eğer bizler nefsâni olarak varlıklara sâhip çıkar ve onlar ile zengin olmaya çalışırsak o zaman fakirin ta kendisi oluruz.

- *Ne din, ne akıl, ne idrâk, ne takvâ;
Ki mest ve hayrân serilmiş toprağa.*

Burada konu çok ince bir şekilde anlatılmıştır. Bizler bu ifâdelere bakarak akli ve dîni terk mi etmeliyiz acaba?

Buradaki ifâde bunların terk edip bunların dışında bir hayât yaşayın anlamında değildir. Dînden kasıt beden ile ilgili olan fiziksel yöndür yâni madde mertebesinde yapılan hareketlerdir. Akıl denilen beşeri akıl, idrâk ise bu beşeri akıldan meydana gelen açılım, takvâ ise kötülüklerden sakınma hükmüdür.

Gerçek takvâ kendi varlığının Hakk'ın varlığı olduğunu unutmadan sakınmaktır.

İşte burada bu belirtilen hususların hakîkatlerini idrâk ve şartlanma yollu yapmaktan vazgeç denilmektedir.

Dîn öyle olsun ki gerçek mâbud olan Allah'ın varlığını idrâk et ve o şekilde yaşa. Yâni abdiyyet olarak değil ubudiyet olarak yaşa! Bu durumda yaptığın her fiil ibâdet hükmünde olmaktadır.

- *Gelir mi hâtıra o yerde cennet;
Sığar mı hiç gayrıları, o halvet.*

Kişi varlığının hakîkatlerini, nereden geldiğini, nerede olduğunu, nereye gittiği idrâk ettiği zaman işte bu kelimeler ister istemez ağızdan dökülmeye başlar. Kişi öyle bir cümbüşe başlar ki eski dervişler gibi semâya başlar. Sema zikirden meydana gelir, zikir kişide açılım meydana getirir, daha sonra o açılımlar hoşluk meydana getirdiğinden kişi ister istemez semâya kalkar.

Tabi kişi fiili olarak semâ etmeden de semâ edebilir. Sema akılda, düşüncede yükselmek, genişlemektir.

- *Görünce yüzünü mey içtim ondan;*

Mestim o meyden geçmişim kendimden.

Yüzünü görmesi Rabb'ını karşısında sûretlenmiş olarak görme hâdisesi değildir. "Ne tarafa dönderseniz Hakk'ın vechi oradadır" (2/115) hükmüyle bütün yüzler onun yüzüdür zâten, başka yoktur ki, görsün.

Şarâbı içmesi, kişinin kendi varlığının nereden sulandığını idrâk ederek tükenmez bir hale erişmesinin neticesinde olan sevincinin anlatımıdır.

Olması gereken olduktan sonra artık ne olursa olsun.

- *Mahzûn etmez mi baş ağrısı mesti;*

Bu endişeyle gönül kan kesildi.

Kan, insan için gerekli şeydir ki buradaki ibare "bütün hayâtım bu hakikatler oldu" mânâsındadır.

Onikinci Soru

- o *Kadîm ve sonradan olan olduğunda ayrı hem;*

Bu âlem yok iken nerede o âlem.

Cevap

700. *Kadîm ve sonradan olan sanma ayrıdır;*

Kadîmin bil vücûdu da imâdır.

Tek varlığın ne sonrası olur ne evveli olur. Varlık tek ise neye göre, nereye göre öncelik sonralık hükmü verilebilir ki?

- *Kadîm var, sonradan olan oldu ankâ gibi;*

Hudâ'dan gayrı müsemmâsızdır ismi.

İşte bizler için en büyük perde isim perdesidir. Halk edilmiş olan isimlerdir, âlem halk edilmiş değildir. Âlem Hakk'ın ta kendisi olduğuna göre bu âlemi başka bir Hakk varda o mu yarattı? Hakk Hakk'tır ve yaratılmaz. İşin aslında Hakk zuhûr da etmez. Hakk Hakk'tır ne zuhûr eder, ne yok olur, ne kaybolur, ne de meydana çıkar.

Cenâb-ı Hakk (c.c) kendisine birçok özellikler vermek sûretiyle kendisindeki özellikleri seyretmeyi diledi, âlem oldu, halkeden oldu, halkedilen oldu. Oysa ne âlem vardır, ne halkeden ne de halkedilen hepsi kendisidir. Ancak bu öyle bir yaşantıdır ki, başkası varmışçasına şiddetli ve kudretlidir. Âlemdeki bütün varlıkların sâdece isimleri vardır ve ayrı ayrı bir şekilde var gözükmeleri de bu isimlerden dolaydır. Bu isimler ortadan kalktığı anda âlem tek salt bir varlık olur.

Bizler bu isimlerin çokluğunu düşüncemizde ortadan kaldırdığımız anda kalan Hakk olur.

- *Muhâldir yokluğun olması mevcût ve kâim;*

Vücûd var olma yüzünden oldu dâim.

Fiiller âlemindeki yaşantı kesrettir ancak bunların hakikatleri bilinince yaşantı kolaylaşır ve bir zorluk kalmaz.

- *Ne o bu hem ne de bu odur, et imân;
Bütün müşküller olsun sana kolaylanan.*

Varlığın yok olması için Hakk'ın yok olması lâzımdır, bu da söz konusu olamayacağından dolayı varlık vardır ve O'da vardır.

- *Cihân ki bütününüyle îtibârî bir iştir;
O bir nokta gibi bu devre sârîdir.*

Dairenin her noktası bir nokta olduğu gibi dâirenin kendisi de bir noktadır.

- *O ateşten nokta dönerse sürât ile;
O dönüş görünür gözüne dâire.*

Elimize ucu yanan bir değnek alıp hızlı bir şekilde döndürdüğümüzde o ateş dâire gibi gözükür.

- *Gözde "bir" çıkar ancak âşikâra;
Başlasan o sayıları saymaya.*
- *Bırak artık mâsivâdan bahsetmeyi;
Ele al Hakk ile Hudâ'yı birlemeyi.*
- *Kapılma şüphe ile vehim ve hayâle;
Başka vücûd sakın verme muhâle.*
- *Varlık gibi tek oldu yokluk;
Bütün bu âlemden âşikâr çokluk.*

710. *Bütün ihtilâfın ortaya çıkması a'yân;
Onu göstermede bukâlemun olan imkân.*

- *Vücûdu bunların "bir" değil mi;
O bir oluşa şâhit değil mi.*

Onüçüncü Soru

- o *Neden oldu o göz ve dudak ibâret;
Neye gönül erbâbı eder işâret.*
- *Nedir mânâ saç ve ben ile sakalda;
Nedir halleri ârif makâmlarında.*

İleri derecelere ulaşmış ve beşeriyet ile ilgisi kalmamış erlerin saç, sakal ile ne işleri var ki bunlardan bahsederek işâret verirler?

Cevap

- *Ne şey ki bak bu âlemde a'yândır;
O âlemden cihâna bir nişândır.*
- *Cihânda saç ve ben ve kaş ve sakal;
Bunları Hakk'ın tecellîlerine kılavuz al.*

Saçtan kasıt Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın esmâ-i hüsnâsının zuhûr etmesidir. Ben, gönüldeki siyah noktanın yâni vahdet yönüyle düşündüğümüzde sıfat bölgesinin ifâdesidir. Sakal Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın zuhûrlarıdır ve cemal-i ilâhîyye'yi perdeler.

- *Cemâli ile celâli tecellî;
Yüz ve saç o mânâların misâli.*
 - *Hakk'ın sıfatları delîl o lütuf ve kahıra;
Güzellerin yüz ve saçında hisse var onlara.*
 - *Gelir hissedişe bu sözler duyulunca;
Hissedişe budur mevzû başlangıçta.*
 - *Bulunmaz bir son mânâ âleminde;
Nasıl versin ona bir nihâyet sözde.*
- 720.** *Ne mânâ ki o zevk ile oluşur;
Hiç söz ile vasfı mümkün mü olur.*
- *Edince gönül ehli mânâyı tefsîr;
Eder bir nebzeden mânâyı tâbir.*

Mânâlar duygulara hitâb etmektedirler ancak biz bu duygularda takılıp kalırsak eğer, gerçeğe geçmemiz mümkün olmaz.

Duygulara hitâb eden sözler mânâ âleminin sonsuzluğunu nasıl anlatabilir ki. Kur'ân-ı Kerîm de hadîs-i şerifler de mânâları benzetme yoluyla anlatırlar. İşte bizler bu benzetmelerde kalmayarak gerçeklerine geçmeliyiz.

- *Bu hissedişler oldu gölge gibi;
Çocuktur bu, odur terbiyeci gibi.*

İlâhî hakîkatler hakkında beş duyumuz ile karar verirsek eğer yanılırız çünkü beş duyu madde âlemini anlamaya yarar. Bu beş duyunun ötesine yâni şartlanılmış yaşamın ötesine geçilmelidir ki gerçeklere ulaşılabilsin.

Dünyâ âleminde beş duyu ile algıladıklarımızdan meydana gelen bu çocuğu kendi hâline bırakırsak hayât bulamaz.

- *Bence sözler te'vil edilmiş olunca;
Nasil zâyî olmasın ilk konulan o mânâ.*
- *Kendine has hissedişler örf ve umûmi;
Alırlar genelde bilinmez o kelâmı.*
- *Nazari akılı akıl ehli ederler;
Bu sözleri o yerden naklederler.*
- *Uygunluğa riâyet eder mânâ eri;
O söz tarafına mânâ oldu inici.*

Mânâ erleri akılı külden aldıklarını ortaya koydular. Akıllı kişiden kasıt dahi akılı küll hükmünde olan kişidir yoksa beşeri anlamda çok zeki olan kimse değildir.

İşte aklını akılı külden alan kişi yaşantısını başka kimselere de anlatmaya indiğinde en uygun kelimeleri bulur.

- *Değil tam bir benzetme onda mümkün;
Olsun bu arayıp sormaktan kalb sâkin.*

O mânâ ne kadar uygun olursa olsun birebir o mânâyı anlatmaya yetmez. Ancak bu sözleri dinleyenlerin alıcılıkları kuvvetli ise anlatılmak istenileni anlar.

- *Bu açıdan kimse değildir seni kınayacak;
Uyulan mezhebin sâhibi Hakk'tır ancak.*

Kendinde idrâk ettiğin bir mânâ var ve onu anlatmak istiyorsun ancak söz ile anlatılması mümkün değil. Tâ ki anlatmaya çalıştığın kimse o noktaya gelip onu yaşasın ki anlasın. Bu nedenle anlatmaya çalıştıkların için seni kimse kınayamaz.

Mezheplerin hepsi Hakk'a gidiş için oluşturulmuştur ve görevleri bu yolda bedenleri doğru tutmaktır. Bu mezhepler bedene bir yol açıp, istikâmet çizerler ancak gönül yolunu bilip, çekemezler. Bizler bu durumda kendimizi sâdece madde beden zannederek bu mezheplerin kayıtları içerisinde kayıtları kalırız. Bu mertebenin gereği ve yaşamı da budur zâten. Oysa bizler beden üstü varlıklarız ve idrâk etmemiz gereken budur ve bu mezheb ise Hakk mezhebidir.

Son asrın insanları olarak çok ileri bilim ve teknoloji ortamında yaşayan bizlerin bu gerçekleri çok iyi idrâk etmesi lâzımdır. Bu kadar olumlu şartlar altında artık bizlerde beyinlerimizi zorlayarak hangi şartlar altında nasıl ve neye ibâdet ettiğimizi sorgulayarak bilmemiz lâzımdır. Hayâli bir Rabb'a mı yoksa gerçekten idrâk ettiğimiz bir Rabb'a mı ibâdet ediyoruz?

- *Dilersen açılır bu sırlar kalbe;
Sen uyucu ol şeriatın hükümlerine.*

Şeriat yine yerinde ve geçerlidir, bir tek harfi dahi kaldırılamaz. Şeriat ifâdesinden sâdece zâhiri oluşumların düzenlenmesini anlarsak yine hata yaparız çünkü şeriat Efendimiz (s.a.v) getirdiği hükümler manzumesidir. Efendimiz (s.a.v) ise ef'âl yaşantısının yanı sıra esmâ, sıfat ve zât yaşantısını da getirmiştir. Bu nedenle Efendimiz (s.a.v)in getirmiş olduğu ilmin tamamının ismidir şeriat.

730. *Ki üçtür rûhsat hâli gönül ehline;*

Fenâ ve sarhoşluk ve naz hâlinde.

Kişi kendisinden geçip yok olduğundan oradan konuşan artık Hakk'tır. Manevi sarhoşluk da bu hükümdedir.

- *O adamki görülür böyle hâli;
Bilir o sözlerin konuluş ve delâletini.*
- *Olmaz bu vecd halleri söz ile;
Seni bak çevirmesin o taklît, kâfire.*

Efendimiz (s.a.v) bir gün sahabeyi kirâma Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını bana en hızlı kim okur diye sorunca Hz.Âlî (k.a.v) "*ben hemen okurum*" diyerek, 3 İhlâs, 1 Fâtihâ-ı Şerîf'i okumuştur.

Üç İhlâs okumanın sırrı şöyledir,

Birinci okuma İhlâs'ın fiiller mertebesindeki hallerini yaşamak ikinci okuma esmâ mertebesinde ki, İhlâs'ın gerçeklerini yaşamak, üçüncü okuma ise sıfat bölgesinde İhlâs'ın gerçeklerini yaşamaktır. Ancak bu halleri bu şekilde yaşayarak okuyabilmek en az 25-30 senelik bir süreci gerektirir. Bu süreyi geçirdikten sonra 1-2 dakikada okunacak 3 İhlâs, 1 Fâtihâ Kûr'ân-ı Kerîm'in tamamını okumaktır ancak.

Yine aynı şekilde Efendimiz (s.a.v)in Kâfirûn suresinin dört kere okunması hakkında buyurduğuna göre, Kâfirûn suresinin ilkinin okumak taklidi îmân ile, ikincisi hakiki îmân ile, üçüncüsü taklidi küfür ile ve dördüncüsünü okumak tahkîki küfür ile olmaktadır.

- *Mecâz olmaz bu hakikat halleri;
Her adam bilmez tarîkat sırları.*

Mecaz ile her şey anlatılır ancak mecaz hakikat değildir. Mecazdan geçildikten sonraki hakikat halleri hakikattir ancak. Ve hakikat yaşanırken mecaza ihtiyaç olmaz. Hz. Mevlânâ (*mecaz hakikatin köprüsüdür*) demiştir.

O ters ve yanlış gelen sözler dinleyenin anlayamamasından kaynaklanmaktadır. O kişi sabrederse bir müddet sonra belki anlatılmak istenileni anlayabilir. Bu sözler anlaşılamadığından eksik ve yersiz kabul etmek

yerine bu sözlerde muhakkak bir hikmet vardır diyerek anlama işini sonraya bırakmak lâzımdır.

- *Yalan hâşâ demez tahkîk ehli;
Sözü ya keşf ya da tasdik etmeli.*
- *Dedim ben mânâların söz ve konuluşunu;
Var ise sırrı sen de bildin onu.*
- *Mânâlarda nedir sonuç dikkât et;
Gereken neyse birer birer et riâyet.*
- *O has vech ile teşbîh kıl sen;
Diğer bir vech ile tenzîh kıl sen.*
- *Sende karar kıldıysa bu kural;
Sana nakledeyim diğer bir misâl.*

Göz ve Dudak ile İşâretleşme

- *Gözde kim oldu güzel, kıl nazar;
Değildir boş o zâhirden bu mazhar.*

Burada güzelden kasıt Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın cemâlidir. "Nereye dönerseniz Hakk'ın vechi oradadır" (2/115) hükmüyle hareket edildiğinde, güzel her tarafta seyredilmiş olunur.

Güzelin gözünden kasıt ise Cenâb-ı Hakk (c.c)'ın İnsân-ı kâmiliden bakışından varlığını seyretmesidir. Diğer insanlarda da bakış olmasına rağmen en kemâlli bakış İnsân-ı kâmilde olduğundan Cenâb-ı Hakk (c.c) kendisini en kemâlli olarak oradan seyreder.

Sen de bu hitâbı duy ve kendi beşeriyet gözünden geçerek İnsân-ı kâmilin gözüyle yâni Hakkânî bir göz ile bakmaya çalış!

- 740.** *Gözünden sızıyor hastalık ve sarhoşluk;
Dudağından zâhir oldu varlık altında yokluk.*

Aslında olmayanı vehmi ile var zannetmek beşeri gözün hastalığıdır. Bu hastalıkları kendinden kaldır, maddeyi değil mânâyı gören bir bakış ile basiretle bak.

Eskiden var zannedilen varlığın aslında olmadığı görüldüğünde kişide oluşan yaşantı değişikliği sarhoşluk gibidir.

Dudaktan kasıt ise ilâhî kelâm'dır. Kişi var zannettiği için o izâfi varlığı hakikatleri idrâk edışıyle birlikte yokluğa dönüşür.

- *Gönüller mest ve mahmûr, gözünden;
Örtülü o bütün cânlar, dudaklarından.*

O dudak gerektiğinde ilâhî varlığını örterek beşeri varlığını ortaya koyuyor gerektiğinde ise beşeri varlığını örterek ilâhî konuşuyor.

- *Gözleri yüzünden gönüller derde müptelâ;
Sevgilinin dudakları hasta cânâ şifâ.*

Bütün gönüller derde düşmüş derken beşeriyetiyle hayâtlarını sürdüren varlıkların hakikatlerini idrâk etmeye başlamakla birlikte bir derde müptela olmaları anlatılmaktadır. Bu dert ise Hakk derdidir ve bu derde müptela olan kişinin bu dertten kurtuluşu olmaz, yeter ki biz o derdin nasıl bir dert olduğunu bilelim de onun hükmünü yerine getirelim.

Kelâm sıfatı bu derde düşenlerin hastalıklarına şifadır.

- *Gözü âşıklara gerçi oldu kâtil;
Dudağı her anda bin lütfu şâmil.*

Yâni âlemin varlığı o gözde yok hükmündedir. O göz bakıyor ama gördüklerini âlem olarak değil, gerçek varlığı ile görüyor dolayısıyla göze girmiyor.

- *Câna cân veren lütfu okşar gönülleri;
O'dur veren biçârelere çâreleri.*
- *O şûh ile bulur cân su ile toprak;
Celâlınden dolar ateşle eflâk.*
- *Aşk tuzağından tane gönle her gamzesi;
Gözün her köşesi aşk meyhânesi.*

Burada meyhânedeki kasıt Hakk sohbetlerinin konuşulduğu mahâllerdir.

- *Eder bir gamzesi talan dünyâyı;
Harâb olanı îmar eder dudağı.*

Varlığın Hakk'ın varlığından başka ayrı bir varlık olmadığı görülmeye başlandığı zaman o varlıklar yağma edilme hükmünde olmaktadır. Artık kim alıyorsa, alabiliyorsa alsın bu âlemi.

Bizler bir an âleme kendi varlığıyla mevcûttur diye baktığımızda o âlemi var etmiş oluruz, hemen arkasından âlemin ayrı varlığı yoktur sâdece Hakk vardır diye düşündüğümüz anda onu yok etmiş oluruz. Bu düşünce çok hassas bir konudur, iki türlü de düşünülür ve nerede yaşıyorsa kişi için orası gerçektir.

- *Bakılsa gözüdür Âdem kan dökücü;
Fakat dudağı sözsüz âleme cân bahşedici.*

- *Gözün o gamzesi pek gönül çalandır;
Dilin o işvesi pek cânâ cân katandır.*

750. *Gamzesiyle etmede cihânı vîran;
Dudağıdır bütün cânları okşayan.*

Beşeri bakış ortadan kaldırılıp Hakkânî bakış ile bakılmaya başlandığı zaman âlemin işi bitiyor ve ortada Hakk kalıyor. Sonrasında tekrar beşeriyetine bürünüp âleme kendisinden varlık veriyor.

- *İstersen ilgi gözden ve dudaktan az;
Gözü râzı olur eder dudağı nâz.*

- *Onun bir gamzesine cân fedâdır;
Dudağıdır ölüyü diriltmeye kâdir.*

O üstüne düşeni her an ve her zaman yapmaktadır, acaba bizler can verme işini yapabiliyormuyuz. Dünyâya gelişimizin dahi yegâne sebebi can almak değil can vermek içindir. Bu can verme ayrı bir varlık olarak var zannedilen beşeriyetin ortadan kalkmasıdır. Bu ise maddi yönden değil düşünce yönünde aklımızda olacak bir şeydir.

- *O "göz kırpması gibi"den toplanır âlem;
O rûhun üflenmesi ile oldu bu Âdem. (16.sûre/77.âyet)*
- *O siyâh gözleri fitne verici;
Cihânı o dudaklar mey-perest etti.*

Bütün varlıklar istisnasız kendilerine has olan rububiyet hükümlerinin şarâbını içmektedirler. Rabb'ın bütün varlığı istilâ ederek onların hayâtlarını sürdürmesi ve her mahâllin kendine has olan ihtiyacını karşılaması ve bu yaşantının bu şekilde sürüp gitmesi onların şarâba tapmayı adet edinmesidir.

- *İki gözüne görünmezken bütün varlık;
Dudağı sarhoşu bir anda eder ayık.*

Kişi âlemin kendine has bağımsız bir varlığı olmadığını idrâk ettikten sonra artık onda varlık göremez olur. Ayıklıktan maksat ise bundan sonra bu idrâkten bilgisizmiş gibi hayâtını sürdüremez olmasıdır. Kişi kendisini bilmediği sürece dünyânın bütün ilimlerini bilse dahi o kişi bilgisiz sayılır. İnsan öyle bir ilim tahsil etmelidir ki o ilim onunla mezara kadar gelip orada kalmasın ve mezarın ötesine geçerek ebedi olsun.

Sarhoşluktan kasıt ise beşeri sarhoşluktur. Kişinin beşeri yönelişlerinin hepsi sarhoşluk hükmündedir çünkü nefsâniyeti onu o yöne doğru itmiştir. Nasıl ki alkollü bir içki içen kişi o içkinin verdiği sarhoşlukla normalde

yapmayacağı şeyleri yapar aynı şekilde bizlerde nefsâni sarhoşluğumuz içerisinde normalde yapılmaması gereken şeyleri yaparız.

- *Âlemin vücûdu oldu sarhoş ve uykulu;*
Rabb'ül erbâb toprağa nispet olur mu.

Beşeriyetimizde kaldığımız sürece beşeri sarhoşluk ve uyku içerisindeyiz demektir. Bu oluşum dünyâda böyle olduğu gibi âhirete gidildiğinde de ebedi olarak böyledir.

- *Verir akla nice yüz renk parlak;*
Ki "Gözümün önünde yetiştirilmen için" dedi Hakk.

(20.sûre/39.âyet)

Bu söz gerçekte hakikat-i Muhammedî'yi göze aldım, gözettim demektir.

Beşeri akıl bu durumlardan hayretlere düşerken gerçek mânâsı ile akli küll dahi bundan hayretlere düşmüştür.

Zülûf ve Endâm ile İşâretleşme

- *Cânânın zülfünün sözü pek uzundur;*
Bu akla karşı cinnet nişânıdır.
- *Kıvrım kıvrım zülûf nedir sorma;*
O delilik zincirlerini sallama.

Yâni benden hiç kesilmeksizin ve durmaksızın zuhûra çıkmakta olan varlıkların sırlarını araştırma demektir.

760. *Dün gece dedim endâmından sözü pek doğru;*

Dedi zülfünün kıvrılan ucu unut bunu.

Buradaki ifâdelerden sanki iki ayrı varlık varmış ve birbirleriyle konuşuyorlarmış gibi anlaşılabilir da iş öyle değildir. Dün gecedeki kasıt fenâfillah hükmü ile varlığın hakikatini fark ettiğim an, demektir.

Ve varlığın hakikatinin sonsuzluğunu ve güzelliğini idrâk ettiğinde artık beşeri olarak kendini ayrı zannettiğin yaşantısını unut.

- *Düzden ziyade zülûflerine kıvrımlar gâlib;*
Ki ızdırab ve sıkıntıda ondan o yola tâlib.

Saçların kıvrımlı olması Cenâb-ı Hakk (c.c)'a giden yolun biraz kıvrımlı olması demektir.

- *Onun içindir bütün gönüller hep bağlanmada;
Onun içindir bütün cânlar kıvrınmada.*

Saçlar ile kastedilen esmâ-i hüsnânın zuhûrları olan gönüller o isimler yüzünden bu hallere düştüler. Mazharı oldukları isimleri açığa çıkarma zorunluluğu onları halden hale getirdi. Ve o birim kendi yaşantısı ile değil ismin onu sürüklediği yaşantı ile hayâtını sürdürdü. Beşeri göz ile baktığımızda bu ifâdelerin tersi olarak bütün varlığımızı kendimiz idâre ediyoruz zannediyoruz.

Bütün insanların bir yönden muhakkak eksiklikleri vardır eğer bir kişi benim her şeyim tamam, diyorsa onda da tamam olma eksikliği vardır. Dünyâ yaşamını beşeriyeti ile sürdüren kişiler için tam bir rahatlık hiçbir zaman yoktur ancak bunu aşıp varlığının hakîkatine ulaşanlar içinde rahatsız olma durumu yoktur. Onu hiçbir şey ve hiçbir kimse rahatsız edemez.

Dünyâda yaşarken kişi irfân cennetine dahil olmalı ki yarın âhret yaşantısında da bu devâm edebilsin.

- *Asılı yüz binlerce kalbi Âdem;
O Âdem halkasında cümle âlem.*

Her varlığın varlığı, esmâ-i hüsnâ ile kâim olduğu için onun özelliğinden dışarı çıkamaz.

- *Cihâna olsa zülfü misk yayan;
Kalmaz o anda bir tane kâfir olan.*

İlâhî hakîkatleri Cenâb-ı Hakk (c.c) olduğu gibi ortaya koymuş olsa ortada bir tek kâfir dahi kalmaz. Bütün varlığın hakîkati olan esmâ-i hüsnâ zâten hakîkatleri olduğu şekilde bâtinen söyledikleri "Ene'l Hak" sözünü zâhiren söylemiş olurlar ki bâtinen zâten kâfir olan olmadığı gibi zâhiren dahi kâfir kalmaz.

- *Olaydı her zaman onlar sâkin;
O an kalmaz idi bir nefis mü'min.*
- *O fitne tuzağı bil ki çenberîdir;
Hep ondan âlem akli serseridir.*
- *Kesilse zülfü cihândan gam kalkar;
Giderse gece gelir o gündüz âşikâr.*

Saçların kesilmesi esmâ âleminde sıfat âlemine geçmektir. Yâni bu mertebede isimlerin sıfatlardan kaynaklandığı idrâk edilmiştir. İsimler de bir yerde kesret âlemi olduklarından gece yâni fenâfillah hükmünde onları örter. Gündüz olunca yâni nûr-u Muhammediyyenin, hakîkati İlâhîyyenin doğuşu ile o örtülenler tekrar zuhûra çıkar.

- *O zülfü der ki "yok bir an dinlenip durmam";
Geceyi gâh gün eder gâh ise günü akşam.*

İsimlerin zuhûrlarının sonu yoktur. Onların varlık olarak ortaya çıkışları sabahı getirme, faaliyetlerini tamamlayarak ortadan kalkmaları ise akşam etmedir.

- *Odur bu akıl kervânına yol kesen;
Ki kendi elleriyle oldu düğümleyen.*

Îlâhî isimlerin zuhûrları o kadar çoktur ki beşeri aklın yolunu keserler.

770. *Görünen zülfü binlerce gün ve gece eyler;*

Nice acâip oyunlar oynar o geceler.

- *Bu Âdem'in toprağı yağrulduğunda;
O güzel kokan zülfü bu verdi ona.*
- *O zülfünden gönülde var bir nişân;
Sükûnet buldu zannetme bir an.*
- *Cânânın zülfünün esîridir bu cânım.
Ona âşıktır her an cenânım.*
- *Gönül zülfüyle olmaz mı keşmekeş;
Gönlü yanağı etmiştir pür-âteş.*

Sakal ve Yanakla İşâret

- *Yanak ancak Hudâ lütfunun mazharıdır;
Maksat sakalla Cenâb-ı Kibriyâdır.*
- *Yanağa o sakalı çekti güzel ve göz alıcı;
Biziz bir mutlak güzellik mazharı.*
- *O sakaldır cân âleminin bostanı.
Onun için âb-ı hayât oldu adı.*
- *O zülfün karalığı ile gündüzü gece kıl;
O sakaldan hayât pınarını talep kıl.*
- *Hızır gibi nişânsızlık makâmı;
Bul o sakaldan iç hayât suyu.*

780. *Göreydin sakaldan sen güzeli;*

Görürdün teklikte âşikâr kesreti.

- *O zülfünden bilindi âlemin işleri;
O sakalından okundu gizli sırları.*
- *O gül yüzden o sakalı kim gördü;*

Yüz ile gönlümü o sakalda gördü.

- *Bakın yüzüdür seb'ul mesânî;
Ki her harfinde gör mânâ deryâsını.*

"Seb'ul mesânî" yânî iki yediliden kasıt Fâtihâ-ı Şerîf ve sıfatı subûtiyedir. Sıfatı subûtiyyenin hepsinin insanda olmasına teşbih yapılmaktadır. Bütün ilâhî isimler bu yedi adet sıfatı subûtiyyeden kaynaklanmaktadır. Fâtihâ'ya ise hem bâtına hem zâhire hükmetmesinden dolayı iki yedili denilmektedir.

- *Saklıdır her telinin altında sırlar;
Binlerce gizli sırlar deryâsı var.*

- *Gör gönül havuzundadır o arş-ı Rahmân;
O sakal ve güzelliğini arzedici cânân.*

Burada gönülden kasıt sıfat âlemi olan hakikat-i Muhammedî'dir. Arş-ı Âzam olan sıfat âleminin üzerindeki genişliği gör!

Ben ile İşâret

- *Yanağında nakşedilmiş noktadır ben;
Bak gör ki o dönüştür merkezi ihâta eden.*

Âlemin tamamı bir noktadan ibarettir. Yanak yani cemâl vechi İlâhidir. O radaki "ben" Zât-î olan İlâh-î "ene" ben'lidir. İşte nokta olan "ben" in, âlem etrafında dönmektedir. Yeri gelmişken faydalı olu düşüncesiyle, Nusret Babamdan iki satır ilâve edeyim.

Bikesim "ben" sandı âlem, halbuki "ben" herkesim.

Mihverim âlemlere, hemde muhiti âlemim. N.T.

- *O kıldı devr hattı her iki âlem;
O kıldı nefis hattı kalb-i Âdem.*

Sıfat bölgesi olan kalpten beşeriyet bölgesi olan Âdem'in kalbi meydana geldi. Ancak bu beşeri kalp oradan gelmekle oradan kopmuş olmadı ve orası ile irtibâtını hiçbir zaman kaybetmedi. Bu kalp o kalbin aynı ve aynasıdır. İnsanın esfeli sâfiline indirilmesinden kasıt dahi beşeriyetine indirilmesidir, kişi bu beşeriyetini düşüncesinde ortadan kaldırdıktan sonra âlâyı illiyyine çıkmış olur.

- *Onun için perişan kan dolu gönüldür ben.
Ki onun yansımasıdır nokta gibi siyah ben.*

Gerçek ben bütün varlıklara sirâyet ettiğinden en uç nokta olan ef'âl âleminde de benliğini sürdürmektedir. Ve bu sürdürüş nedeniyle o nokta harab ve perişan hallere düşmüştür.

- *Olur hâliyle gönül beni de pür kan;
Ki çıkmaz merkezinden dışarı bir an.*

790. *O vahdette bulunmaz hiç kesret;
Aslı iki nokta olan değildir vahdet.*

- *Acaba beni mi sızlayan kalbin yansıması;
Veyâ gönül mü cânânın beninin yansıması.*

Yâni Allah mı insan aynasında kendini seyrediyor? yoksa, insan mı Allah aynasında kendisini seyrediyor?

Sevgili olan bütün güzelliğini ve varlığını ortaya dökmüş ve saçmış ancak bizim gözümüzdeki beşeriyet perdesi onu tamamen örtmüştür.

- *Gönül o beninin yansımasından mı peydâ;
Ve yâhut gönlün yansıması mı onda hüveyda.*

Buraya da birkaç tefekkürlü kelime daha ilâve edelim bakalım cevaplarını nasıl ve hangi yönde düşüneceksiniz.

Ben kimim? Bizler kimleriz?
Sen kimsin? Sizler kimlersiniz?
O kimdir? Onlar kimdir?
Bunların cevapları bulunursa zâten işler kolaylaşmış demektir.

B E N İ M L E

**Beni ben ettim, beni benimle, beni ben
Göğsüme koydum da, bir ben.
Beni ben ettim, beni benimle, beni ben**

Gayrı komadım hiç arada,

**Seni sen ettim, orada seninle, seni sen.
Huuu dedim, hep birlikte, sana, bana, o'na.
O'nu da, huu ettim, benimle, seni, beni, benimle ben.**

MEKKE (30.09.2004) N. A.

- *Bu gönülde yüzü mü, yüzünde mi gönül;*

Gizli kaldı bana bu sır ki çok müşkül.

Gönül yâni hakikat-i Muhammedî mi Allah'da gizli yoksa Allah mı hakikat-i Muhammedî'de gizli. Bâzen Allah zâhir olur, Hakikat-i Muhammed-i bâtına geçer. Bâzen Hakikat-i Muhammed-i zâhir olur, Allah bâtına geçer. Ayrıca zâhirde olan bâtıdakini de temsil eder.

- *Eğer yansısaydı o ben kalbe;
Niçin olsun an ben an muhtelif hâlde.*

- *Gâh göz gibi mahmûr ve uykuda;
Düşer zülûf gibi gâh ızdırâba.*
- *Gâh parıldar ay parçası misâli;
Gâh karanlık siyah ben gibi.*

Siyah ben gibi karanlık yâni hiçbir zuhûrun söz konusu olmadığı mertebe.

Bu sözlerin tümü çaresiz olarak ikilik ile söylenmektedir ancak bunları tek anlamak gereklidir.

- *Gider gâh mescide gâh ta kilisiye;
Gider gâh cehenneme gâh ta cennete.*
- *Bâzen de daha yukarı olur yedi âsumândan;
Bulamaz bâzen de "bir"i bir dünyâdan.*
- *Verâ ile zühde oldu bâzen rağbet edici;
Bâzen de şarâb, mum ve cânânı isteyen.*

Seyri sülûk yolunun başlarında ikilik üzere yapılan sakımlar aynı şekilde bir ömür boyu yapılırsa bir neticeye varmaz çünkü isnad yeri eksiktir ancak belirli bir süre için mutlak olarak gereklidir, zaman içinde öyle bir hale gelir ki bu ikiliği ortadan kaldırmadan neticeye ulaşamayacağını anlar. İkilik üzerede olsa daha önce yapmış olduğu çalışmalar ile zâten azalmış olan beşeriyetini kolayca ortadan kaldırır.

On Dördüncü Soru

800. *Şarâb, mum ve cânândan ne mânâ;*

Çıkar bildir meyhâneleri ne dâvâ.

Cevap:

- *Şarâb, mum ve cânân mânânın aynı;
Ki her bir sûreti tecellî nûrları.*

Mânâ âleminden gelen mânâlar sûretlerde varlıklarını ortaya çıkarmaktadırlar.

- *Şarâb ve mumdur bil irfân zevki;*
Değildir cânânın vechi gönülde gizli.

Şarâp yâni öz varlığını besleyen rububiyet hükümlerinin sendeki tecellîsi ve mum yâni bu tecellînin idrâki ile sende meydana gelen aydınlık, âriflik hükümlerinin ortaya çıkması ile sende meydana gelen hoşluktur. Bu zevk beşeri mânâda değil ilâhî mânâda olan zevktir.

Kendimizi ayrı bir varlık diye "ben" olarak ve karşımızdakileri de "sen" olarak kabul ettiğimizde, bu senlik-benlikler "Nereye bakarsanız Hakk'ın vechi oradadır" şeklinde bize bildirilen apaçık ortadan olan gerçek güzelliği görmemizi engellemektedir.

- *Şarâb oldu zücâce mum misbahı; (24.sure/35.âyet)*
Olur cânân rûhların nûr ışığı.

Mum bir yön ile kişiyi ilâhî hakikatler ile aydınlatmayı ifâde etmekte bir yöne ile de yandıkça erimesi ile beşeri varlığının eriyip gitmesini ifâde etmektedir.

- *Çıkan Mûsâ'ya ondan bir kıvılcım idi;*
Şarâbı ateş ve mumu ağaç idi.
- *Şarâb ile mum ve kadehi nuru "Esrâ"; (17.sure/1.âyet)*
Fakat cânân odur "âyâti kübrâ". (53.sûre/18.âyet)
- *Şarâb, mum ve cânân hepsi hâzır;*
Sen olma gaflet gözüyle nâzır.

Şarâp ilâhî tecellî, mum ise bizim varlığımız, güzel Hakk'ın cemali olunca, Hakk'ı gerçek yönleriyle idrâk ederek onunla ilgilenmekten mahrum olma!

- *Seni senden alacak şarâbı eyler;*
Varlık i'tâsı ile hem cömertlik eder.

Kendini ayrı bir madde beden olarak kabul ettiğin izâfi varlığından olacak olan o şarâbı yâni ilâhî bilgileri hayâtında bir zaman dahi olsa öğren. Belki hakiki benliğini bulmaya sana yol açılır.

- *Şarâbı içip geç benliğinden;*
Vücûdun damladır deryâya at sen.

Bireysel benliğimiz deryâdan alınmış bir damla gibidir, işte bu benliğini o deryâyâ ulaştır.

- *Yüzü olur kadehinde bakan yârin;
Bak o sarhoşluğudur pâk bâdenin.*
- *Şarâbı iste kadehsiz ve olmadan câm;
Şarâb ve bâde diken ol sabah akşam.*

Varlıktaki her bir birim sürahi ve kadeh hükmündedir.

810. *Şarâb olsun kadehin vechi ki o bâkî;*

"Sekâhüm rabbühüm"dür ona sâki. (76.sûre/21.âyet)

- *"Tahûr" olmuş o şarâb, yok varlık kiri;
Görünür pâk vechi sarhoşluk vakti.*

Aslında olmayan ancak var zannettiğin izâfi varlığının pisliğinden temizlenmek ancak o şarâp ile ifâde edilen ilâhî hakikatler ile yıkanarak olur.

- *Şarâb iç kurtar kendini bu soğuktan;
Ki kötü sarhoşluk daha iyidir ayıktan.*

Kendini madde zannetmenin soğukluk ve katılığından kurtararak gerçek varlığını idrâk et!

Hakk yolunda sarhoş olmuş kişi, nefsânî benliği ile ben iyi bir kişiyim diye düşünenden iyidir.

- *Kime uzaktır dergâh-ı Mevlâ;
Ona nûrdan zulmet perdesi a'lâ.*
- *Bak Âdem buldu zulmetten çok imdâd;
O nûrdan buldu şeytân lânet ve tard.*
- *Eğer gönül aynası busbulanıksa;
Görünce kendini onda ne fayda.*

Gönül aynamıza baktığımızda kendi beşeri varlığımızı görüyorsak eğer orayı ne kadar parlatırsak parlatalım faydası olmaz. Gönül aynasına baktığımızda varlık Hakk'ındır diyerek Hakk'ı görebiliyorsak o zaman onu daha da çok cilâlamak lâzımdır.

- *Olunca cânânın yüzü meyde peydâ;
Olur kabarcık şekli onda meydanda;*
- *Cihân ve cânıdır bak o kabarcık şekli;
Son derece muhabbeti evliyânındır kubbeleri.*

Kim bu şarâbı içebilmiş ise yâni gerçek varlığının Hakk'ın varlığı olduğunu idrâk etmiş ise o mahâl Hakk'ın velîsidir.

- *Ki onda akli küll şaşkın ve hayrânı;
Ona o nefsi külldür kulağı halkalı.*

Aklı küll akıl âlemi, nefsi küll ise içinde bulunduğumuz madde âlemidir. Aklı külden meydana gelen nefsi küll kulağı halkalı bir köle hâline gelmiştir yâni akli küll âlemde dilediği gibi hükmünü yürütmektedir

- *Bütün âlem ona meyhâne olmuş;
Gönle her zerre bir kadeh olmuş.*

Meyhâne hükmünde olan Hakk sohbetleriyle kişinin evvelce sâhip olduğu eski bilgileri değiştirmeye başlar. Bu durum o kişide bir hoşluk meydana getirir ki bu da serhoşluk olarak ifâde edilmiştir. "Ser-hoş" demek "başı-hoş" huzurlu hayalde yaşamayan akli başında kimse demektir. Ancak ehli dünya bu tabiri tamamen ters olarak haram olan içkiden sonraki kendini bilmeyecek kadar, kaybeden ve ne yaptığını bilmeyen zavallılar hakkında kullanır.

820. *Akil mest, melekler mest ve cân mest;*

Havâ mest ve yer mest, âsumân mest.

Her varlık kendine has varlığını Hakk'ın esmâsı yönünden zuhûra çıkardığından, bunu idrâk ettiklerinde serhoş olmaktadır. Yâni eski bireysel benlik hâlinin artık olmaması serhoşluk demektir.

- *Felek sersemlemiş ondan bir nefestir;
Havâ umut ile hem pür-hevestir.*
- *Melekler nâil o sâfi şarâba;
Bir yudum kalmıştı döküldü toğrağa.*
- *Unsurlar oldu o yudumla ser-hoş;
Düşer gâh ateşe gâh suya bî-hoş.*
- *Bir yudumun kokusu toprağa düşünce;
O çıkardı Âdemi pâk feleklere.*

O İlâh-î şaraptan-İlm-i İlâhî'den Âdem'e Esmâ-i İlâhiyye'ler hepsi ayrı bardaklardan içirilince aslı toprak olan kadehine bunlar dolunca kendisini ve muhabbetli neslini bu madde âleminin üstüne feleklere kadar çıkardı.

- *O yansımasından pejmürde ten cândır;
O nûrdan donmuş cân akıcıdır.*
- *Sersemleten o meydur cihânı;
Cihân terketti ondan evi barkı.*
- *Kimini o tortu kokusu âkil etti;
Kimini o sâfi rengi nâkil etti.*

Onun saf renginden bahsetmek vahdet hâlinde bahsetmek demektir.

- *Kimi bir damlasından oldu sâdık;
Kimi bir kadehinden oldu âşık.*
- *Bir an hâtırından çıktı kiminin;
Mey ve meyhâne ile sâkîsi iki âlemin.*

830. *Çekildi hepsinden kaldı ağız açık;
Bu deryâ gönül kalender ve başı dik.*

- *Geçip vardan ne sarhoştur ne ayık;
Nedir bilmem ne ikrâr ne inkârlık.*

Varlığın Hakk'ın varlığı olduğunu hiçbir kuşkuyla yer kalmayacak şekilde kabul etmiş kişi de inkâr veya ikrardan söz edilemez çünkü inkâr ve ikrar iki ayrı varlık arasında olur.

- *Bakmaz kuru ve mânâsız zühde;
Yapışmış meyhâne pîrinin eteğine.*

Kuru zahitlikten yâni şartlanma ve alışkanlık yollu bütün ibâdetlerden kurtulmuştur. Kişi çok ibâdet edebilir ancak bu ibâdet şartlanma yollu olursa zahitlikten öteye gitmez. Kendini ayrı kabul ettiğinden dolayı da ötelede zannettiği varlığa ebediyen ulaşamaz. Çünkü bu şekilde bir çalışma kişiyi bir yere kadar getirir ve orada bırakır.

Meyhâne pîrinden kasıt, âlemde varlığın hakîkatine ulaşmış olan kişilerdir.

Meyhâne ile işâret

- *Meyhâne mensûbu geçendir benliğinden;*
Gerek küfür ve gerek îmân ve dînden.
- *Göründü bir meyhâne nişângâhı*
İyi anla et-tevhîdü iskâtü'l-izâfât'ı.

Hakk'ın varlığının tekliğinden bir nişan göstermişler ve izâfi olan her şeyi terk etmen söylenmiştir. Gerçek (Tevhid Hakk'a izâfe edilen her şeyin düşmesidir.)

- *Meyhâne o misâlsizlik cihânı;*
Kayıtsız âşıkların makâmı.

Gerçekten kişi kendi varlığının hakîkatini idrâk edince bilinçli olarak izâfi varlıklara değer vermez. Bu değer vermeme hiç ilgilenmez anlamında değildir. O hayâtın akışı içinde normal olarak gerekeni yapar ancak üzerinde durmaz.

- *Meyhâne cân kuşunun yuvasıdır.*
Meyhâne lâ-mekân dergâhıdır.
- *Meyhâne mensûbu harâb içre harâbi;*
- *O sahrânın bu âlemdir serâbı.*

Hakk'ın varlığını izhar ettiğini bir birimin önünde âlem bir seraptan ibarettir. Ve yaşamını da buna göre değerlendirir.

- *O meyhânenin yok haddi ve nihâyeti;*
Görünmez onun ne başlangıcı ne bitimi.
- *O sahrâyı dolaşsa yüz yıl âdem;*
Ne kendi onda zâhir ne âlem.

Ne senin kendine has bağımsız ayrı bir varlığın var ne de başka diye gördüklerinin kendilerine has ayrı bağımsız varlıkları var, bu nedenle bunları ne kadar ararsan ara bulamazsın.

- **840.** *O demde başsız ve ayaksız âlem var bir;*
Ne mü'mindir bakılsa o ne kâfir.

Elsiz, ayaksız olup kendine has hiç bir varlığı kalmayanların ne îmânından ne de küfründen söz edilebilir.

- *Kendinden geçme şarâbı içtikte;*
Ne hayır ile ne şer ile oldu istekte.

Bu kendinden geçiş öyle bir kendinden geçiştir ki bir daha ayılmak yâni nefsânî benliğe dönmek yoktur.

- *Şarâbı içtiler hep olmadan dudak ve câm;*
Yerinde kalmadı hiç şan ile nâm.

Bu sözler o kişi arsızlık, namussuzluk yapacak değildir tabi ki, bu anlatılanlar düşünce ve bilgi boyutunda bunların hazmedilmesinin gerekliliğidir.

- *Anlaşılmaz sözleri ve kuru lafları;*
Halvet hayâli ve kerâmet nûrları.
- *Nasıl kılsın var olan cihânı elde;*
O yokluk zevki kılmış onu sarhoş halde.

Varlığı tek gören kişi ayrı bir varlık göremez ise kime karşı olağanüstü haller gösterebilir ki?

- *Asâ ve tac ve tesbîh ile misvâk;*
Bunlardan meyhâne mensûbu olur pâk.
- *Bu su ve çamurdadır düşen ve kalkan;*
Akmada gözden yaş yerine kan.
- *Gâh serkeş olur pür kibir ve nâzlı;*
Alay çavuşu misâli dik başlı.

Beşeriyet mertebesinde zâhir ehli olarak yaşayanlar için yukarıda bahsedilenler bir değerdir Hakk ehli için ise herhangi bir şeydir. Ancak bunları, varsa eğer kendisi için değil lüzumunda çevresi için kullanır.

- *Gâh siyâh yüzden utançta;*
Gâh ise o yüzü kanlı şenlikte.
- *Gâh gönülde cânânın şevkiyle semâda;*
Gâh sersemleşmiş çark gibi dönüp durmada.

850. *O nağmeyi kim o çalgıcıdan işitti;*
O âlemden vücûdu vecde gitti.

- *Cân semâsı değildir ses ve harfli;
Ki var her perdesinde bir sır gizli.*
- *Çıkarmış on katlı hırkayı başından;
Soyutlanmış her renk ve kokudan.*

Yâni isimler tecellîsinden de çıkmıştır.

- *Onunla kalb olur sâf ve yıkanmış;
Bütün siyâh, yeşil ve sarıdan arınmış.*

Renkleri görmek ayrı varlıklar görmek mânâsıdır. Saf şarâbı içtiği zaman yâni vahdet bilgisini idrâk ettiği zaman bu renklerin hepsinden korunmuş bembeyaz olmuş olur. Beyaz ise renksizlik Ulûhiyyet rengidir.

- *Eğer bir kere içerse sâf meyi;
Olur sûfinin bütün vasıfları sâfi.*
- *Edince mey bu pâk toprağı tâhir;
O göze hiç görünmez bu mezâhir.*
- *Tutanlar meyhânececinin kalender eteğinden;
Bizâr olmaz mı mürîd ve şeyhden.*

Usanmıştır demekle şeyhlik ve dervişliğin çok uzun süre yapıldığı anlatılmaktadır. Kişinin seyri sülûk yolunda belirli bir yaşantısı oluşur ve bu şekilde hayâtı devâm eder. Ancak kişide bütün ömrü boyunca bu şeyhlik ve dervişlik yaşantısı devâm ediyorsa orada yine ikilik var demektir. Bunları da geçmek lâzımdır, şöyle ki ortada olan varlığa sen şeyh diyerek Hakk'tan ayrı bir varlık verme sakın! Dervişlik ve şeyhlik hükümleri tarikatın fiiller âlemindeki yaşantısıdır. Bu aşıldıktan sonra şeyhin yerinde de dervişin yerinde de Hakk'ın varlığı olur. Bu hal gerçekten idrâk edildikten sonraki yaşantı Hakk ile Hakk arasında olan yaşantı olur artık.

- *Mürîd ve şeyh meyhâne kaydı;
Edilmez onda zühd ve takvâ isbâtı.*
- *Kalırsan halâ varlık âleminde ammâ;
Lâzım put ve zünnâr ve gâvurluk sana.*

Hakk ehlinin olmaz nişanı, denmiştir. Eğer bir kimsenin üstünde belirleyici bir kimlik varsa o kimse o kimlik ile perdelenmiş demektir. Yani o kisve ile diğerlerinden farklı görüldüğünden sadece o mertebenin ehli olmaktadır bu da o mertebe ile kayıtlamak demektir. Şöyle bir anlatım vardır.

Ne puşu abâ cem ol,
Ne puşu abâ fakr ol,
Bir bilinmez sûret içre padişahı âlem ol.

Yani, ne çok süslü elbiseler ile dolaş, veya ne pejmurde kıyafetle dolaş, orta halli bir kıyafetle dolaş, bunlar sana perde ve benlik olmasın. Tabîi bir kıyafet içinde ama âlemlerin padişahı olarak dolaş. En azından vücud mülkünün padişahı olarak dolaş.

Onbeşinci Soru

- o *Put ve zünnar ve gâvurluk gönül ehlinden;*
Nedir bu küfür mü bilmem o dilden.

Cevap

860. *Putu mazharı bil aşk ile vahdetin;*

Akdidir o zünnâr bağlamak hizmetin.

Alt makâmlarda put olarak bahsedilen üst makâmda aşk ve birlik mazharıdır. Dervişlerin bellerinde zâhiren kuşanılmış bir zünnar olmaz ancak mânevi olarak o bağın bağlanması lâzımdır.

- *Olunca küfür ve din varlığına bağlı;*
Olur tevhid put-perestliğin aynı.

Kendimize ait ayrı bir bağımsız varlığımız olduğunu düşünüyorsak bu varlık ile küfür hükmüne gireriz.

Puttan kasıt zâhiren biz ister farkında olalım ister olmayalım beşeriyet yönüyle bağlanılan her şeydir. Bâtinen ise yöneldiğimiz her şeyin Hakk'ın birliği içerisinde olduğunu idrâk etmiş isek putun varlığının hakîkati de Hakk'ın dışında değildir demektir.

- *Bu eşyâdır vücûda hep görünme yeri;*
Değil mi her biri bir put işâreti.
- *Tefekkür et sen ve ey ehl-i akıl;*
Değildir put Hakk'ın vücûdunda bâtil.
- *Onu hâlık olunca Hakk Teâlâ;*
Ne zâhir olsa a'lâdandır a'lâ.

Cenâb-ı Hakk (c.c) için kötüdür diyemeyiz, bu durumda onun yaptığı her şey O'nun zuhuru olduğundan iyidir. Ancak bu bir mertebe ve anlayış meselesidir.

- *Vücûdu'l-Hakk o salt hayrdandır;
Eğer şerr olsa varsayalım gayrdandır.*
- *Bileydi bir Müslüman put ne şeydir;
Bilirdi dînin aslı hep put ile meydır.*
- *Eğer müşrik de olsa haberdar puttın;
Olur mu hiç kendi dîninde sapan.*

Müşrik Rabb'lığı sâdece puta has olarak görüp ona ayrı bir varlık vermesinden dolayı suça girmektedir. Eğer onun gerçekten Hakk'ın varlığı olduğunu bilseydi o zaman yaptığı iş mânâsı ile de fiili ile de gerçek olurdu. Mânâ yönünden müşrikin puta tapması yerli yerindedir ancak fiilinin dayandığı bilgisi yönünden geçersizdir.

- *O puttın ancak görür zâhir;
Şerîatta onun için oldu kâfir.*
- *Eğer görmezsen gizlenmiş Hakk'ı onda ;
Şerîatta denmez müslümân sana da.*

Putun gerçek varlığında olan Hakk'ı görmez isen sen istediğin kadar ben müslümanım de!

- 870.** *Bu mecâzi İslâm'ı terk edeydin;
Nedir hakîki küfrü derk edeydin.*

Burada küfürden kasıt kendi varlığının şeksiz şüphesiz olarak Hakk'ın varlığı olduğunun idrâk edilmesidir. Kişi bunu idrâk ettiği zaman kuru kuru ibâdet etmekten usanır. Ancak işin başlarında bunları yapmadan da buralara gelmek mümkün olmaz. İnsana yaraşan işte mecazi müslümanlıktan hakiki müslümanlığa geçmektir ki bu da ancak gerçek küfrün meydana çıkması ile olur.

Küfür kelime anlamı olarak örtmek mânâsınadır. Kâfir denilen zümreler varlığın Hakk'ın varlığı olduğunu bilmiyorlar ve Hakk'ı inkâr ederek, câhilliklerinden Hakk'ı örtüyorlar. Gerçek küfür sâhipleri ise varlığın gerçekte Hakk'ın varlığı olduğunu bilerek onu bu hakikatleri anlama düzeyinde olmayanlara karşı örtmektedirler ancak gerektiğinde kabiliyetli olanlara açmaktadırlar. Bu hususta Kâmil'in biri şöyle demiştir.

Küfr-ü bâtil mutlak Hakk'ı örtmüştür.

Küfr-ü hakk Hakk'ı Hakk ile örtmüştür.

- *Her putun derûnunda var gizli cânı;
Bil o küfür içinde gizli imânı.*

Her varlıkta Hakk'ın rûhaniyeti mevcûd olduğundan bir can vardır. Gerçek küfür dediğimiz küfürde de gerçek îmân gizlidir.

- *Eder her küfür Îlâhi tesbîhi;*
Değil mi bak "ve in min şey" şâhidi.

"ve in min şey'in illâ yusebbihu bi hamdihi ve lâkin lâ tefkahûne tesbîhahum" yâni "O'nu hamdı ile tesbîh etmeyen bir şey yoktur. Ancak siz onların tesbîhini anlayamazsınız" (İsrâ, 17/44) Âyet-i Kerîme'sinde buyrulduğu üzere hitâp bütün varlığı kapsamaktadır.

Bir kısım varlıklar bu tesbîhin içinde bir kısmı dışında diye bir ayrım yoktur. Put da, kâfir de, îmân sâhibi de bütün hepsi bu ifâdenin içindedir. Bizler meseleleri geniş mertebeli düşünmediğimiz için bunu anlayamıyoruz. Varlıkların yaptıkları bu tesbîh sesli olarak bir takım kelimeleri seslendirmek sûretiyle yapılan bir tesbîh olmayıp o varlığın oradaki kendine has oluşumu ile var olması onun tesbîhidir.

Bizler bu hakikatlerden gâfil isek tabi ki bu tesbîhleri duyamayız, idrâk edemeyiz.

- *Nasıl söz diyorum ben, olsun yol rehberi;*
"Allah de sonra onları bırak" Âyeti.

"kulillâhu summe zerhum" yâni "Allah de, sonra bırak onları" (En'âm, 6/91) Âyet-i Kerîme'sinde buyrulduğu üzere başka konuları bırak.

- *Niçin putun yüzü kalbe câzib;*
Hakk istemeseydi put-perest olmazdı tâlib.
- *O'dur hâlik O'dur nâtık o mevcûd;*
O'dur mahbûb O'dur âbid o ma'bûd.

Mûsâ (a.s) Tûr dağında iken beni İsrâil buzağıya tapmaya başladı. Bu konuda âyeti kerîmede şöyle buyrulmuştur; **"uşribû fi kulûbihimul icle"** yâni "buzağı sevgisi onların kalplerine içirildi." (Bakara, 2/93)

Burada belirtildiği üzere kendilerine buzağı sevgisi içirilmiş olanların o fiili yapmamaları mümkün değildir. Ancak mertebelere riâyet şart olduğundan ve Mûsâ (a.s)'ın şeriatı gereği olarak bu fiilin karşılığı ne ise kendileri de o karşılığı almışlardır.

- *Biri söyle biri gör hem biri bil;*
Bu oldu aslı ve fer'i imânın kâmil.

- *Bunun ben söylemem konuşan Kur'ân;*
"Tefâvüt"den berîdir halk-ı Rahmân. (67.sûre/3.âyet)

Zünnâr ile İşâret

- *Göründü gözüme bak her işin aslı;*
Zünnâr akdi oldu hizmet nişânı.
- *Değil irfân sâhibine esas değişken yorumlar;*
Bu eşyâda âşikârdır ilk konulan mânâlar.

Gerçek irfân sâhibi bir kişi söz ne için söylenmiş ise o mânâsının tam karşılığını söyler ve başka yorumlara girerek mânânın aslından aşağıya indirmez.

880. Beline bağlayıp erler gibi çalışma azmini

Unutma "ahdime vefâ edin" zümresini. (2.sûre/40.âyet)

- *O ilim atı ile himmet çevgânı;*
Eline girdirsin o ibâdet topunu.

Burada bahsedilen ibâdet varlıkların var oluş amaçlarını bilerek ona göre onlara muamele etmektir.

- *Bunun için seni halk etti ma'bûd;*
Cihânda gerçi çok halk oldu mevcûd.
- *Babadır ilim ve anne oldu ameller;*
Çocuk gibi "göz aydınlığı" oldu haller.
- *Babasız halk eder mi Hakk Teâlâ;*
Cihânda birdir ancak hazreti Îsâ.
- *Bir yana bırak saçma, kuru ve mânâsız sözleri;*
Ne lâzım nûr hayâli ve kerâmet vesîleleri.
- *Ol Hakk-perest kerâmettir sana;*
Eğer kibir, gurur ve benlik olmazsa.

Gerçek keramet gerçek Hakk'ı idrâk etmektir. Gerçek varlığını idrâk etmedikten sonra geriye kalan her şey gururdan, hayâlden, benlikten ibarettir.

- *Gözet Hakk dergâhında fakr kapısını;*
Bırak mekri ve istidrâc vesilelerini.

- *Bak lânetlenmiş iblis getirmeden şehâdet;
Çıkar ondan nice bin kerâmet.*
- *Geçer gâh duvarı gâh ise dâmı;
Onun gâh kalb olur gâh ten makâmı.*

890. *Ona zâhir olur halleri insân;*

Çıkarır onda küfr, fîsk ve isyân.

- *Gezer o önünde arkanda bir anda;
Set olundu böyle bir yol bak sana.*
- *Kerâmet gösteren derse gösteriş için;
Odur Firavun ve bu dâvâ da ilâhlık için.*
- *O kim Hakk'ın sırlarına âşinâdır;
Zannetme onu gösterişe meraklıdır.*
- *Seni aldatmasın halk ve ağyar;
Sakın bu illete olma giriftâr.*
- *Avâm ile durursan mesh olursun;
Hakk'ın tevhîd yolundan fesh olursun.*
- *Avâm halk ile olma hiç yâr bak;
Olursun Hakk'ın fitratından tepetaklak.*

Kendi beşeriyetini yaşayanlar ile birlikte olmamaya bak.

- *Beyhûde yere telef oldu nâzenin ömür;
Geçer faydasını düşünmeden güzîde ömür.*

Yâni Hakkânî varlığın ile yaşadığın hayât ne işe yarar diye düşünmedin bile.

- *Bu kalabalık mı toplum ey câhil kişi;
Bu kavmin reisidir şân, gör bu işi.*

Fiil mertebesinde yaşayanlar çevrelerinde gördükleri çokluğu kabul ederler yâni ayrı ayrı varlıklardır diye kabul ederler ama buna topluluk derler.

Kesret âleminde yaşayan bir kişi vahdet âleminde yaşıyorum diyerek arkasına birçok kimseleri takmıştır.

- *Şeref kazandı bu günde câhiller;
Onun için bütün âlemde oldu kötü haller.*

900. Nasıldır görsen o Deccâl tek gözlü;

Numûne gösterir onu Peygamber sözü.

- Numûne bil onu ey hassas kişi;
Ki var adı Habbâs bir merkebi .

Hassas duygularıyla hareket eden ancak akli küll hükmünde olan aklını kullanmayan kimse.

- Eşeklerin birbirini sıkıştırmasından bu kargaşa;
Cehâletten çıkar her ahenk her kargaşa.
- Nebî "âhir zaman" kıssasında;
O mânâdan bize verdi nişânda.
- Budur kör ve sağıra nişane;
Dîn ilimleri ki gitti âsumâne.

Kör ile sağırdan kasıt Hakk gözü ile etrâfı görmeyen ve Hakk sözü duymayıdır.

- Ortada ne şefkât kaldı ne hayâ;
Kimse nasıl bu cehâletten utanmaya.
- Var cihân hallerinde bir gidiş tersine;
Eğer aklın varsa bunu tefekkür etsene.

Ortada görünmeyenler yüz, görünenler ise terstir. İşte bizim o görünmeyeni görmemiz gerekmektedir.

- Gör lânetli, gazâba düçar kimseyi;
Babası iyi adam, bak vaktin şeyhi.
- Hızır öldürdü o uğursuz oğlanı;
Ki sâlih olmuştu gör babasıyla atasını.
- Bu gün sen böylesin şeyhinle ey aşağı.
Bakılsa değil eşeklikte o senden aşağı.

910. O bak "iyiyi kötüden edemiyor ayırt."

Nasıl dersin ona gel sırrımı arıt.

- Fakat varsa yüksek nişânlar onda;
Olur "nûr üstüne nûr" cihânda. (24.sure/35.âyet)
- Çocuk ki Hakk'ın feyzi ile pür-hünerdir;
O meyve ağacın sırrının zübdesidir.

- *Fakat sen dînin şeyhine bak zamanda;
Nedir iyiyi ve kötüyü bilmez cihânda.*
- *Mürîde dîn ilmi kılsaydı tâlim;
İki âlemde olurdu ona tâzim.*
- *Ölü kişi o anda ilim öğreten olur mu;
O sönmüş külden çerâğ tutuşur mu.*
- *Gelir gönlüme her an bu efkâr;
Kuşanayım ben de belime bir zünnâr.*
- *Fakat zannetme sen ki şöhretim yok;
Ki ben bu şöhretten utançtayım çok.*
- *Çünkü alçaklar ve açgözler ortak olduktan sonra;
Şöhretten a'lâdır melâmet bana.*
- *O an bu kalbe ilhâm oldu hâsil;
Bu hikmetten sakın sen olma gâfil.*

920. *Bulunmasa temizlikçi memleketlerde;*

Bir anda cihân olmaz mı tehlikede.

- *Olur cinsiyyet ancak çekime neden;
Cihân hep böyledir Allâhu a'lem.*
- *Kaç ehil olmayandan etme sohbet;
İbâdet kıl bak terk eyle âdet.*

Yapılan ibâdetler alışkanlık üzere yapılmasın. Yaptığımız işin gerçeğini idrâk ederek yapalım.

Gâvurluk ile İşâret

- *Bu gâvurluktan maksat âlemden soyutlanmaktır;
Âlemi taklîd boyunduruğundan kurtulmaktır.*
- *Kudsi vahdet cenâbı câna mânâstırdır;
O bekâ sîmurguna yuvadır.*
- *O rûhullahtan böyle bir iş açığa çıkar;
Rûhu'l-kudüsün nefesindedir âşikâr.*
- *Bak Allah'tan beşerde cân nûru var;
Kudsi cihândan sende nişân var.*
- *Edersen sende terk nefs-i nâsût;
Makâmındır Cenâbı kuds-i lâhût.*
- *Giren soyutlanmaya sanki melektir;
O rûhullâh gibi cânı dördüncü felektir.*

Beşeri nefsenden kurtulursan gerçek nefesine varırsın.

Temsil

- *Bak o süt emmeye mecbur bebeğe;
Ki koymuş annesi bir beşiğe.*

930. *Olunca yetişkin yürür tek başına;*

Eğer erkek ise yoldaştır babasına.

Gönül evladı da bu şekilde güzel bir şekilde yetiştirilip büyütülürse kişiye yoldaş olur.

- *Unsurlardır sana süflî analar;
Oğul sensin baba ulvî babalar.*
- *Onun için Îsâ yükselme vakti;
"Yücelere, babama gidiyorum" dedi.*
- *Sana baba tarafı karar yeridir;
Sana lâyıık olan sefer azmidir.*
- *Eğer olmak istersen bir kuş ki uçan;
At dünyâ leşini akbabaya ey yâran.*
- *Ver o alçaklara bu alçak dünyâyı;
Bu leşin köpek olur ancak layığı.*
- *Soy sop neymiş münâsip bir talep kıl;
Teveccüh et Hakk'a soyu sopu terk kıl.*
- *Bu yokluk denizinden ne hâsıl sana;
Nedir "artık soy bağı yoktur" anlasana. (23.sûre/101.âyet)*

Beşeriyetten kaynaklanan akrabalık, dostluk gibi isimlerle isimlenmek yoktur. Zâten gerçek hüviyetlerini bildikleri için soy sopa gerek kalmaz.

- *Değil mi yakınlık kaynağı o şehvette;
Onun için var kibir ve gurur nesilde.*
- *Nesilde şehvet olmasaydı hâsıl;
Cihânda her nesil olmaz mıydı bâtil.*

940. *O şehvet ortada bak iş görendir;*

Biri baba olup biri annedir.

- *Demem sana kimdir anneyle baba;
Ki sanadır onları her an sevip sayma.*
- *Noksanın nâmına kızkardeş diyorsun;
Her hâsetçiye birâder diyorsun.*
- *Cân düşmanına sen dersin evlâd;
Olur mu akrebe hiç akrabâ ad.*
- *Haber ver ki sana kim amca ve dayıdır;
Gelen onlardan ancak dert ve gamdır.*
- *Arkadaş ve yâr odur ki hep yolunda;
Arkadaş olsun sana son yolculuğunda.*
- *Kalınca hepsinden biraz tenhâ;
Ne diyeyim, görürsün neler o anda.*
- *Hepsi efsâne ve efsun değil mi;
Buna rağbet eden deli değil mi.*

- *Erlər gibi kurtar kendini erlikle;
Âlemin hukukuna da riâyet eyle.*
- *Şerîatı eden bir an ihmâl;
İki âlemde olur dînden iptâl.*

950. *Şer'î hukuka hep riâyet eyle;
Güzelce kendini himâye eyle.*

Gerçek varlığını unutmadan şeriatın da hakkını vereceksin.

- *Yanında iğne olsa gam mayası;
Bak İsebni Meryem ne yerde kaldı.*
- *Sil kendinden her kayıt ve mezhebi;
Bu dîn mânâstırında ol râhip gibi.*
- *Bakıcı olursan gayr diye olanlara;
Değilsin mescidde girdin mânâstıra.*
- *Gözünden kalkarsa gayr kisvesi;
Sana mescid olur hep mânâstır sûreti.*
- *Eğer varsa eser o benliğinden;
Olur Hakk yoluna nefis yol kesen.*
- *Put ve zünnar, gâvurluk ve çan;
Bu hepsindendir nâmusu terke nişân.*

- *Dilersen olmayı bir has kul;
Gönülde sıdk ve ihlâsa hâzır ol.*
- *Nefs ve hevâ yolundan geçiş kıl;
O dem tahkîki imâna sefer kıl.*
- *Bu nefis bâtinen sanki kâfir;
Seni aldatmasın İslâm-ı zâhir.*

960. *Yeniden bul her anda tâze îmân;
Müslümân ol müslümân ol müslümân.*

- *Çok îmân küfürden çıktı açığa;
O küfür değildir ederse îmânı peydâ.*

Gerçek îmânı meydana getiren küfür beşeri mânâda anladığımız şekilde bir küfür değildir.

- *Nedir bu riyâ ve nâmûs ile âr;
Çıkar bu hırkayı kuşan zünnâr.*
- *Küfür yolunda bir ferd pîr ol;
Bu noksan dîni terk eyle merd ol.*

Burada Hz.Resûlullah (s.a.v)'dan (*ferd pîr ol*) "ferdiyyet" makamından bahsetmektedir.

- *Sana lâzım değil ikrâr ve inkâr;
O gâvuroğluna gönlünü teslim et yâr.*

Put ve Gâvuroğlu ile İşâret

- *Put ve gâvuroğlu bir nûr zâhir;
Ki o nûra olur putlar mezâhir.*
- *Onun vardır bu gönüllerde kemendi;
Gâh olur şarkıcı gâh sâkî.*
- *O çalgıcı ki onun bir nâğmesinin;
Kıvılcımı düşer harmanına yüzlerce zâhidin.*

Zâhidin harmanı yaptığı sevap hükmünde olan işlerdir ancak o kişiye kendini tanıma hükmü gelince o sevapları yakıp gitmektedir yâni günâh-sevap görmesini ortadan kaldırmaktadır. Çünkü bunlar beşeriyet gereği olan ifadelerdir.

- *O sâkî ki ondan bir kadeh ile;
İçen âşık o lâ-yezâlin vechine.*
- *Gider tekkeye bir gece mestâne;
Eder efsûn o sûfiyi efsâne.*
- **970.** *Gireydi mescide o put seher vakti;
Kalır mı onda hiç bir agâh kişi.*
- *Giderse medreseye mestlikle mestûr;
Olur ondan fakîh çaresiz mahmûr.*
- *Onunla zâhidler çaresiz oldu;
O ev barktan âvâre oldu.*
- *Birini mü'min birini kâfir eder o;
Eder bu âlemi pür şamata ve şer o.*

Yâni Cenâb-ı Hakk (c.c) kimi mahâlde kâfirlik hükmü ile kimi mahâlden ise mü'minlik hükmü ile ortaya çıkmaktadır.

- *Meyhâneyi dudağı mahmûr kıldı;
Yanağı mescidleri pür-nûr kıldı.*
- *Bütün fiillerim ondandır kolaylaşan;
Ki oldu kâfir nefsten kurtulan.*
- *Gönlümde ilmimden olmuştu da'vâya kalkan;
O kibir ve gurur ve telbise mekân.*
- *O put zâhir olunca bir seher vakti;
Beni kıldı gaflet uykusundan berî.*
- *Yüzünden cân halveti oldu rûşen;
Beni ben onda gördüm ki kimim ben.*
- *O dilberin yüzünü görünce birden;
Bu câna düştü bir ah hem âteşden.*

Gerçek varlığını görünce ben bunları daha önce niye düşünmedim diye bir "ah" çıktı.

- **980.** *Dedi o an ki ey hilebaz ikiyüzlü;
Bir nâm ve nâmus ile geçirdin ömrünü.*
- *Bu zühd ve ilim ve kibri gör ki ey hâm;
Seni mahrum kıldı hep bu evhâm.*

- *Cemâline bakmak yarım bir sâ'at;*
Bu efdal eylesen bin yıl ibâdat.

Kişi ilâhî vechi yâni varlığının hakîkatini yarım dakika dahi idrâk etmiş olsa bu binlerce yıl yapılan ibâdetten daha hayırlı bir şeydir.

- *O âlemi süsleyen cemâli kısaca;*
Beni o an gösterdi baştan ayağa.
- *Siyah kıldı utanç cân yüzümü;*
Görünce boşa geçen günleri ve ömrümü.
- *O ay kendini görünce güneş gibi;*
Bu cânımdan o anda kestim ümîdi.
- *Bana sundu o anda kadehi cânân;*
O mey oldu gönülde âteş saçan.
- *Dedi yine renksiz ve kokusuz meyden;*
Nakışları yıka varlık levhinden.

- *İçip kıldım nazar pâk şarâba;*
Akıl sır ermez oldum düşüp toprağa.
- *Fakat şimdi ne benim ne değilim;*
Ne ayıkım ne mahmûrum ne mestim.

Çünkü kendi varlığı kalmamıştır artık, bu durumda ne akli vardır ne mahmurluğu.

- 990.** *Gâh zülfü gibi gönlüm perîşân;*
Gâh gözü gibi mest ve coşan.
- *O benlikten gâh külhandayım ben;*
Cemâliyle gâh gül-şendeyim ben.

Benlikten külhanda yâni ateşteyim derken kendi beşeriyetime döndüğüm zaman ateş içerisine giriyorum ancak O'nun varlığına geçince gül bahçesinden oluyorum.

Kitâbın Sonu

- *O gülşenden edince bir koku ibrâz;*
Dedim ki ismi olsun Gülşen-i Râz.

- *Açıldı gönül sırlarından onda güller;
Bakınca görmemiştir basîretler.*
 - *Nergis gözleri onda hepsi gören;
Susan dilleri onda hepsi söyleyen.*
 - *O gönül gözüyle bunları bir bir düşün;
Ki kalksın ortadan şüphe duyusun.*
 - *Safâ vermez gönle kıyâs fikri;
Hudâdan iste Hakk-şinâs kalbi.*
 - *Bütün nâkil ve idrâk edilebilir hâkikatler;*
 - *Sâfileşmiş ilim olan bundadır incelikler.*
 - *Sakin göstermesin hor inkâr gözünden;
Gözünde inkâr edilen güller olur diken.*
 - *Maksat bu ki Gülşeni ettim icâd;
Beni rahmetle gönül ehli etsin yâd.*
- 1000.** *Benim adımla sonlansın bu Gül-şen;
İlâhî sonumu Mahmûd kıl sen.*

28.Kasım.1986 Cuma günü akşamı, Fındıkzade

Gülşen-i Râz kitabı ve özet şerhi bitmiş oldu.

Allah cümlemizi bu kitaptan faydalananların zümresinden eylesin! O yaşayanlar ile birlikte bizi de bu hakîkatleri yaşayanlardan eylesin! İnşallah burada belirtilen hususları gerçeği ile anlamaya çalışalım. Gönül isterdi ki, satır satır şerh olsun ancak fazla vaktim olmadığından, yapıldığı sohbet şekliyle ve bazı ilâveler yaparak hamdolsun böylece neticelenmiş oldu. Rabb'ımıza şükrederiz. **(Heze min fazlı Rabb'i)**

KAYNAKÇA

- 1. KÛR'ÂN VE HADİS :**
- 2. VEHB** : Hakk'ın hibe yoluyla verdiği ilim.
- 3. KESB** : Çalışılarak kazanılan ilim.
- 4. NAKİL** : Muhtelif eserlerden, Mesnevi'î şerif, İnsân-ı Kâmil, Fusûsu'l Hikem ve sohbetlemizden müşahede ile toplanan ilim.

"DAHA EVVELCE ÇIKAN KİTAPLARIMIZ"

(Gönülden Esintiler)

1. Necdet Divanı:
2. Hacc Divanı:
3. İrfan Mektebi, Hakk Yolu'nun Seyr defteri:
4. Lübb'ül Lübb Özün Özü,(Osmanlıca'dan çeviri):
5. Salât- Namaz ve Ezan-ı muhammedi'de Bazı hakikatler: "İngilizce, İspanyolca"
6. İslâm'da Mübarek Geceler, bayramlar ve Hakikatleri:
7. İslâm, İmân, İhsân, İkân, (Cibril Hadîs'i):
8. Tuhfetu'l Uşşâkiyye, (Osmanlıca'dan çeviri):
9. Sûre-i Rahmân ve Rahmâniyyet:
10. Kelime-i Tevhid, değişik yönleriyle:
11. Vâhy ve Cebrâil:
12. Terzi Baba (1) ve Necm Sûresi:
13. (13) On üç ve Hakikat-i İlâhiyye:
14. İrfan mektebi, "Hakk yolu"nun seyr defteri ve şerhi
15. 6 Pey- (1) Hz. Âdem Safiyyullah (a.s.)
16. Divân (3)
17. Kevkeb. Kayan yıldızlar.
18. Peygamberimizi rû'ya-da görmek.
19. Sûre-i Feth ve fethin hakikat-i.
20. Terzi Baba Umre (2009)
21. 6 Pey-(2) Hz. Nûh Neciyyullah: (a.s.)
22. Sûre-i Yûsuf ve dervişlik:
23. Değmez dosyası:
24. 6 Pey-(3) Hz. İbrâhîm Halîlûllah: (a.s.)
25. Köle ve incir dosyası:
26. Bir zuhûrât'ın düşündürdükleri:
27. Genç ve elmas dosyası:
28. Kûr'ân'da Tesbîh ve Zikr:
29. Karınca, Neml Sûresi:
30. Meryem Sûresi:
31. Kehf Sûresi:
32. İstişare dosyası:
33. Terzi Baba Umre dosyası: (2010)
34. Bakara dosyası:
35. Fâtiha Sûresi:
36. Bakara Sûresi:
37. Necm Sûresi:

38. İsrâ Sûresi:
39. Terzi Baba: (2)
40. Âl-i İmrân Sûresi:
41. İnci tezgâhı:
42. 4-Nisâ Sûresi:
43. 5-Mâide Sûresi:
44. 7-A'raf Sûresi:
45. 14-İbrâhîm Sûresi:
46. İngilizce, Salât-Namaz:
47. İspanyolca, Salât-Namaz:
48. Fransızca İrfan mektebi:
49. 36-Yâ'sîn, Sûresi:
50. 76-İnsân, Sûresi:
51. 81-Tekvir, Sûresi:
52. 89-Fecr, Sûresi:
53. Hazmi Tura:
54. 95-Tîn, Sûresi:
55. 28- Kasas, Sûresi:
56. İrfan-Mek-Şer-Fransızca-Baba:
57. 20-TÂ HÂ Sûresi:
58. Mirat-ül-İrfan-ve-şerhi:
59. 6 Pey-(4) Hz. Mûsâ Kelîlmullah: (a.s.)
60. 6 Pey-(5) Hz. İsâ Rûhullah: (a.s.)
61. 6 Pey-(6) Hz. Muhammed: (s.a.v.)
61. Bir ressam hikâyesi:
63. İnci mercan tezgâhı
64. Ölüm hakkında:
65. Reşehatt'an bölümler:
66. Risâle-i Gavsîyye:
67. 067-Mülk Sûresi:
68. 1-Namaz Sûrereleri:
69. 2-Namaz Sûrereleri:
70. Yahova Şahitleri:
71. Mü-Geceler-Fran-les-nuits:
72. İman bahsi:
73. Celâl ve İkrâm:
74. 2012 Umre dosyası:
75. Gülşen-i Râz şerhi:
76. Makaleler. Aşk yolu:

Mektuplar ve zuhuratlar serisi:

81- 12- Terzi Baba-(1)

82- 39- Terzi Baba-(2)

Terzi Baba İnternet dosyaları-

83-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-3-
84-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-4-
85-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-5-
86-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-6-
87-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-7-
88-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-8-
89-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-9-
90-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-10-
91-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-11-
92-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-12-
93-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-13-
94-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-14-
95-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-15-
96-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-16-
97-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar-17-
98-Terzi-Baba-Mek-ve-zu-Ke-Kara-bi-dosyası-18-
99-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -19-
100-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -20-
101-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -21-
102-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -22-
103-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -23-
104-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -24-
105-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -25-
106-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -26-
107-Terzi-Baba-Mektuplar ve zuhuratlar -27-

NECDET ARDIÇ

Büro : Ertuğrul mah.
Hüseyin Pehlivan caddesi no. 29/4
Servet Apt.
59 100 Tekirdağ.

Ev : 100 yıl Mahallesi uğur Mumcu Cad.
Ata Kent sitesi A Blok kat 3 D. 13.
59 100 Tekirdağ

Tel (ev) : (0282) 261 43 18
Cep : (0533) 774 39 37

Veb sayfası: Amerika: <<http://necdetardic.org/>>

Veb sayfası: Amerika: <www.necdetardic.info>

Veb sayfası: Almanya: <www.terzibaba.com>

Radyo adresi (form): <terzibaba13.org/radyo.html>

İnternet, MSN Adresi:

Necdet Ardıç <terzibaba13@hotmail.com>
